

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

118

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

VIII заседание, срѣда, 12 декемврий 1912 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 2 ч. 55 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь А. Кипровъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Абаджиевъ, Иванъ Абрашевъ, д-ръ Мичо Багаровъ, Цанко Бакаловъ, Димитъръ х. Баневъ, Златанъ Връчковъ, Стоянъ Бурмовъ, Велчо Велчевъ, Мурадъ-бей Джевделовъ, Георги Джевизовъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Иванъ Кацаровъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лакотъ, Парашкевъ х. Ламбевъ, Бочо Лачовъ, Тодоръ Лунгаловъ, Георги Маджаровъ, Руфи Махмудовъ, Митю Милковъ, Никола Начевъ, Тони Начевъ, Георги Недковъ, Симеонъ Неновъ, Иванъ Пецовъ, Петъръ Пешевъ, Стефанъ Пипевъ, Кръстю Попкръстевъ, Христо Поповъ, Василь Радоевъ, Спиридонъ Рачовъ, Стефанъ Савовъ, Илия Стаматовъ, Боянъ Ханджиевъ и Борисъ Христовъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Отсѣствуватъ 36 народни прѣдставители. Има, слѣдователно, законно число, за да можемъ да заседаваме.

Обявявамъ заседанието за открито.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ, че прѣседателството е разрѣшило слѣдущитѣ отпуски: на търновския народенъ прѣдставител г. Цанко Бакаловъ — 4 дена и на тутраканския народенъ прѣдставител г. Иванъ Абрашевъ — 5 дена.

Първата точка отъ дневния редъ е избиране на депутация за поднасяне отговора на тронното слово. Тѣй като списъкътъ, който ще се прѣдложи не е готовъ, ще минемъ на слѣдующата точка отъ дневния редъ — продължение разискването по законопроекта за заплатитѣ на чиновницитѣ и служащитѣ по гражданското вѣдомство прѣзъ врѣме на военното положение.

Има думата никополскиятъ народенъ прѣдставител г. Богданъ Дачевъ.

Б. Дачевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Нѣмамъ нищо противъ законопроекта, съ който ние вчера и днесъ се занимаваме. Азъ вземамъ думата да направя една бѣлѣжка по чл. 5 отъ този законопроектъ. Въ този членъ се казва: чиновницитѣ, които не попадатъ въ редоветѣ на армията, които сѫ подчинени въ разни военни учрѣждения, шабови, тѣловни отряди и т. н., иматъ право да получаватъ заплата. Въ сѣщия членъ се казва, че чиновницитѣ, които попадатъ въ реквизиционнитѣ комисии, иматъ тѣй сѣщю право да получатъ заплата. Споредъ чл. 6 отъ закона за реквизиционитѣ, реквизиционнитѣ комисии биватъ окръжни и околийски. Забѣлѣжката на сѣщия членъ казва: може да има и градски реквизиционни комисии, въ тѣзи градове, които иматъ около четири хиляди души. Съ тази забѣлѣжка къмъ този членъ се вижда, че комисии тѣ биватъ три вида: окръжни, околийски и градски. Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се повдигна въпросъ, да-ли едни селски реквизиционни комисии могатъ да поднасятъ въ този членъ или умнишлено е искано тѣй да да стане, или е би било добръ така да стане. Ние имаме села, които иматъ и 5, и 6, и 7, и 8 хиляди жители; напр., с. Бѣжаново, Орѣховско, с. Угърчинъ, Плѣвенско, Червонъ-бръгъ, Пординъ, Турски-Тръстеникъ, Никополско; питамъ да-ли тѣзи села, които иматъ повече жители отъ нѣкои малки градове, имаха право да си образуватъ отдѣлни комисии въ тѣхнитѣ села? Това не се вижда въ чл. 6 отъ закона за реквизицията, затова тамъ не можеха лесно да се образуватъ такива комисии.

Въпросътъ не е само, че градоветѣ, които иматъ четири хиляди жители, да иматъ комисии, но да погледнемъ какви приходи тѣ могатъ да дадатъ, когато има такова едно дѣло да се върши, да се иска да се помогне на това дѣло. Каква полза ще принесатъ;

да-ли ще могат да принесат такава полза на нашата държава, на нашето отечество, когато се намира в такава евентуалност, или туй село, което е дарено от природата или чрез труда му, на което хамбаритъ сѣ пълни, то може да даде добра помощ на своето отечество. Напр. срѣдно ако вземемъ тѣзи села не сѣ дали само зърнени припаси, само зърнени храни, по-малко отъ 5, 6, 7, 800 хиляди, а има село, което е дало и милионъ, сѣ всичкитъ си давания, сѣ всичкитъ си размѣтания отъ окръжнитъ комисии или отъ закона.

Г. г. народни прѣдставители! Когато се искаше отъ тѣзи села да се притекатъ на помощ, кметоветъ, които бѣха попаднали въ тѣзи села малко неграмотни, както се избираме и ние, не можеха да погледнатъ и да събератъ добръ това количество, което се искаше, бѣха принудени да издаватъ заповѣди да си назначатъ поне по единъ дѣловодителъ да завежда книгата на тѣзи приходи, които ще постѣпятъ и които ще се изкаратъ въ центъра. Обаче, понеже въ чл. 6 отъ реквизиционния законъ нѣма прѣдвидени селски комисии, тѣзи заповѣди бѣха отхвърлени отъ околийскитъ началници и окръжнитъ управители. Дѣйствително, прави бѣха тѣзи господа, които отхвърлиха тѣзи заповѣди. Епитамъ се сега, когато единъ кметъ, който имаше да се разправя съ кола, коне, млади войници да се разпрѣдѣлятъ и изпратятъ въ тѣхнитъ части, бѣше, ли въ положение той да води и туй дѣловодство на това село и да събира тази сума въ приходъ и да я изведе въ разходъ? Ето въпросътъ, който ще повдигна, г-да, че тукъ като се плаща трудътъ на комиситъ, които ги има въ този членъ, нека се плати на тѣзи господа, които сѣ завеждали поне дѣловодството въ тѣзи общини, за които сѣ издадени заповѣди.

Г. г. народни прѣдставители! Тукъ въпросътъ е да се плаща труда и законътъ го приема да плащаме труда на тѣзи господа, които се намиратъ по околийскитъ центрове, гаритъ и другитъ мѣста, но менъ ми се види единъ много труденъ въпросъ, защото всѣки трѣбва да мисли за своя трудъ, който е по-скъпъ даже отъ неговото имущество. Както е били длъженъ напр. селянитъ съ своитъ волове, съ своитъ запрѣли добичета, старцитъ, малолѣтнитъ, както имаше и жени, да откарватъ храната въ центъра, калъ не калъ, длъжни бѣха да я откаратъ, длъженъ бѣше и хамалинитъ, който бѣше народенъ отъ комисията да дойде въ центъра да поема човалитъ да ги нарежда до тавана въ складоветъ. Е добръ, г-да, чиновникитъ не бѣха ли длъжни да опишатъ реквизираното? Ако е прѣдвидено да се плати на едни, нека се плати и на други. Затова, за да не направимъ една грѣшка, азъ моля г. министра и господата отъ комисията да поправятъ законопроекта. Ако приемемъ да се плаща трудътъ на тѣзи господа, на които бѣха съгъстени редоветъ много и много въ тѣзи централни комисии, то нека се плати трудътъ и на тѣзи, които заслужаватъ и които сѣ принесли полза на това дѣло.

Г. г. народни прѣдставители! По тази точка свършвамъ, като имамъ добрината да помоля г. министра да направи едно измѣнение, щото да се не гледа съ злоба на тази работа, че едни получаватъ, а други не.

Ще направя, като искамъ прѣдварително вапето извѣщение, една декларация отъ името на нашето население. Азъ съмъ отъ срѣдата на едно селско население, което се занимава изключително съ земледѣлие и скотовъдство. Г-да! Въ селското население, което се притече на помощ въ това хубаво дѣло, не се забѣлѣзва нахърнение на неговото материално положение. Напротивъ, може да се каже, че то не е цало още нищичко. Селското население, г-да, което се труди съ своя трудъ, има, а когато има въ него и ние трѣбва да се гордѣемъ. Селското

население е въ положение — това азъ мога тукъ да ви го заявя — че сега, когато е взета черната му храна — половината отъ нея то още не е дало — то е готово за своя синъ, за своя братъ, не да даде само това, което е дало, а е въ положение, кавамъ, да поддържа своя войникъ не по-малко още отъ шестъ мѣсеца; то има, защото е трудолюбиво и пестеливо и е икономисало. То може не само да храни своитъ войници и своитъ синове и брати на бойното поле, но е готово и на своя братъ, който е освободенъ въ новитъ земи и нему да помогне. Нека той чуе, този изпитанъ войникъ, че той не трѣбва да има грижата за своитъ дѣца. Ако правителството има добри водачи да водятъ, българскитъ народъ още сега е готовъ да отиде да помогне на онѣзи хора, които сѣ останали безъ капка храна, които сѣ разграбени или разпилени (Ръкоплѣскане отъ болшинството) Селското население има, и когато то има, то не се бои че ще даде. Отъ какво се бои? Ако има нѣщо да го притѣснява, то е че забѣлѣзва една неправда. То се туди, че ако даде своето имущество, не е ли за чудо утрѣ да го повлѣчатъ нѣкаждъ да отиде да го търси? Ще го взематъ трети лица, ще го водятъ насамъ натамъ, докато му взематъ онова, което има, и това именно го кара да дава малко жито, защото е забѣлѣзалъ, много право е схващалъ, че правотъ редъ не е дотолкова въведенъ у насъ. И така, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да дадемъ добъръ примѣръ на нашето селско население, което се труди и което върви въ своя честенъ пѣтъ, което е трѣзво винаги, да може да спестява и да може да даде неговитъ хамбари, които сѣ сега пълни. Ако половината отъ черната храна е дадена, то хамбаритъ отъ мисиритъ не сѣ бутнати, отгорѣ додолу сѣ пълни. И като имате такава население, гордѣйте се също съ това, че тѣзи трудолюбиви спестовни хора сѣ винаги готови да избавятъ своето отечество отъ каквато и да е криза. (Ръкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата харманлийскитъ народенъ прѣдставителъ г. Иванъ Минчевъ.

И. Минчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! За пръвъ пѣтъ отъ тая свещена трибуна на 1 мартъ т. г. заговорихъ за новото административно дѣление на нашето царство, поради настаналитъ, отъ икономически и други причини, нужди, и по въпроса за нѣшето санитарно дѣло, относително фелдшерския въпросъ, за тѣй нареченитъ санитарни и полѣмата нужда отъ тѣхъ — тѣзи, които иматъ за пѣлъ най-скѣпото за човѣка въ свѣта, здравето — и завършихъ съ думитъ: „Тоя народъ ще понася всѣкакви тегоби, само когато е здравъ и бодъръ и само като такъвъ ще бѣде и храбъръ войнъ“, кагѣвто и излѣзе. Но провидѣнието е прѣдрекло не само въ свободна България да стане първото, за което и г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи и народното здраве се съгласи, но намъ да се падне високата чест да узаконимъ вече свършения фактъ по новото административно дѣление тамъ дѣто нашиятъ братъ християнитъ прѣди два мѣсеца носѣше тежкия хомотъ на турското иго: Отъ закриването на камарата на първата редовна сесия на XV-то обикновено Народно събрание до 17 септември, обявяването на общата мобилизация, въ царството се чувствуваше между земледѣлца, еснафа, търговеца, па и чиновника, че ще настѣпятъ дни не вече за маневри, само дрънкане на рѣждави сабли, а може-би нѣщо друго, и чамъ на знаменитата за българската история дата — 5 октомври 1912 г. — това на всѣки стана явво. Ние всѣки, г. г. народни прѣдставители, бѣхме зрители на неописуемия ентусиазмъ, кагѣвто е и сега, когато налитъ селяни и граждани се шовикаха подъ знамената, и ние слу-

шахме отъ изпращачитѣ: „Стига вече всѣка година маневри съ халосни патрони или гранати, а е дошло време да се осъществи българскиятъ идеалъ, понеже турчинътъ не се вразуми и не дава поне автономия на нашиятъ братъ“. Г. г. народни прѣдставители! Така се изказаха и шефоветѣ отъ другитѣ политически партии на 22 септемврий, като дадоха рѣка на правителството, че ще го поддържатъ въ всички негови начинания за доизкарване на това велико дѣло докрай. Всички бѣхме зрители, когато старци и баби, жени и дѣвойки, подеха ралото и мотиката на нашия земеделецъ, еснафътъ и търговецътъ затвориша своитѣ дюкани и чиновникътъ напусна своето перо, отъ което му е единственото прѣпитание — това сж казвамъ болшинството, които получаватъ нѣкакви си 50, 80, 120 л. мѣсечна заплата, а други, може-би, до 200—300 л. — всички заминаха за бойното поле. Всички ние, г. г. народни прѣдставители, отъ тая свещена трибуна при разискването бюджета за 1912 г. признахме, че заплатитѣ на чиновникитѣ сж малки и, понеже животътъ е поскупилъ, приехме да увеличимъ на нѣкои заплатитѣ. Но какво е оставилъ земеделецътъ, казвамъ за болшинството, въ своя хамбаръ, еснафътъ, търговецътъ и чиновникътъ, когато на всѣки се искаше реквизиция — отъ кого храна, отъ кого фуражъ, отъ кого платъ и пр.? Всѣки отъ тѣхъ ще да е приготвилъ за повече или за по-малко време най-необходимитѣ нѣща, нужни за неговото сѣмейство, като храна, отопление и пр. Но какво е приготвилъ чиновникътъ, който не получава заплата? Всички ние видѣхме, г. г. народни прѣдставители, че правителството чрѣзъ своитѣ органи нареди да се посѣятъ земитѣ на земеделцитѣ, отишли да се сражаватъ на бойното поле, които не сж оставили въ своитѣ сѣмейства хора годни, за да имъ ги посѣятъ; тѣхнитѣ земи се посѣха отъ съседитѣ имъ селяни и граждани. А какво стана съ еснафа, занаятчията, който съ своята игла или чукъ изкарва прѣхраната на сѣмейството си и повечето търговци особено дребнитѣ, които сж тирили кепенцитѣ на своитѣ дюкнчета? И тѣ сж оставили нѣщичко за своитѣ сѣмейства, но повечето не сж имали възможностъ да сторятъ това, а още повече не могатъ да сторятъ това учителитѣ и чиновникитѣ, които получаватъ незавидни заплати. Не ще говоря за онѣзи, които сж били въ обоза въ време на войната, или за ординарцитѣ, или кашаваритѣ, фураджииитѣ, овчаритѣ, за тѣзи които сж били въ магазини, въ реквизиционни комисии, или тѣзи, които сж носили бѣло парцалче съ червенъ кръстъ; тѣ сж единични случаи и за тѣхъ — имаме дѣло въ време — ще си кажемъ думата. За мене въ България всѣки който работи, на каквато и да е работа, е работникъ. И върна е поговорката: „Свѣтътъ е колело“; у насъ отъ работници ставатъ господари, отъ слуги ставатъ капиталисти, а отъ господари — говедари. Не ще повтарямъ офицери и др. какви дневни пари взематъ; но азъ питамъ, г. г. народни прѣдставители, има ли учрѣждения безъ началствующи лица? Има ли тренъ безъ да има кой да го управлява, безъ машинистъ? Къдѣ отиватъ работниците безъ надзирателъ? И г. Сакъзовъ се съгласи съ мене, когато на 19 октомврий пътувахме заедно отъ Мустафа-паша до Кадж-кой съ трена, че най-напрѣдъ върви топътъ, слѣдъ него локомотивътъ, а слѣдъ това прогресътъ. Кой ще направлява тона, кой ще поведе народа къмъ тия славни побѣди? На първо мѣсто офицерътъ, до него подофицерътъ и слѣдъ това храбриятъ български войникъ; за това и ще имъ се плаща. Ако нашиятъ войникъ служеше наемно съ заплата — тежко го торко ни на болгура за побѣди! Азъ бѣхъ тамъ на полесражението между войници и офицери и видѣхъ, че офицерътъ не правѣше разлика между войницитѣ — богатъ или сиромахъ, ученъ или простъ. Рамо да рамо сж войницитѣ и

прѣдъ тѣхъ въ боя и на позициитѣ въ калѣта, офицеритѣ понасяха всичкитѣ тежести на войната и благодарение на умѣлото имъ командуване побѣдихме врага.

Г. Такевъ ни прочете послѣдната алинея отъ чл. 22 на закона за устройството на въоръженитѣ сили въ княжество България, която гласи: (Чете) „Освобождаватъ се отъ явяване въ частитѣ на войската отъ всички категории на въоръженитѣ сили запаснитѣ офицери и войници, които заематъ слѣдующитѣ държавни и общински служби: народнитѣ прѣдставители, министритѣ, главнитѣ секретари на министерствата, дипломатическитѣ и търговскитѣ агенти и тѣхнитѣ секретари, окръжнитѣ управители, членоветѣ на окръжнитѣ постоянни комисии, общинскитѣ кометове, прѣдседателитѣ и прокуроритѣ на всички сѣдилища, директоритѣ и администраторитѣ на Народната банка и нейнитѣ клонове, директорътъ на централното управление на Земледѣлската банка, всички служащи по държавнитѣ желѣзници, директорътъ на пошитѣ и телеграфитѣ, началникитѣ на телеграфо-почпенскитѣ станции и всичкитѣ чиновници по телеграфитѣ и пошитѣ, околийски началници, ковчегчиитѣ, контролоритѣ, и касеритѣ при земледѣлскитѣ каси, директоритѣ, инженеритѣ, кондукторитѣ и машиниститѣ въ държавнитѣ мини“. Както казахъ, шефовеитѣ на 22 септемврий заявиха прѣдъ насъ и прѣдъ народа, че ще подкрѣпятъ правителството въ всички негови начинания стига докрай да изнесе това благородно дѣло. Ако секретаръ-бирницитѣ на общинитѣ не бѣха освободени, знаете ли каква анархия щѣше да има въ реквизиционнитѣ комисии? Защото тѣ бѣха най-голѣмата гаранция, че нѣма да става злоупотребления, защото тѣ сж назначени съ гаранция. Питамъ азъ, какво щѣше да стане, ако не бѣха освободени мелничаритѣ? Правителството освободи мелничаритѣ, макаръ въ закона да не е казано, че тѣ трѣбва да се освободятъ; и това е едно похвално дѣло на правителството, защото населението не може безъ най-смищеното за човѣка — хлѣба. Че има освободени нѣкои пристази отъ пограничнитѣ мѣста — и това е направено за добро, понеже тѣ познаватъ мѣстата тамъ и могатъ да бждатъ полезни. Защо да не се задържатъ чиновникитѣ, които е освободилъ Министерскиятъ свѣтъ и за които говори г. Такевъ, когато знаемъ, че ако разглобимъ само единъ винтъ на държавната машина, тя става негодна? И Министерскиятъ свѣтъ, когато е постановилъ да бждатъ освободени, е ималъ това обстоятелство прѣдъ видъ.

Азъ има да благодаря на г. министра на финанситѣ, задѣто ни внесе за разглеждане законопроекта за заплатитѣ на чиновникитѣ по гражданското въдомство прѣзъ време на военното положение. Споредъ закона за чиновникитѣ, за тия чиновници, които сж на война, не се прѣдвижда заплата, и наистина, това е едно благодарение, че имъ се дава такава; азъ съмъ съгласенъ съ него и никой не може да го отрече. Азъ нѣма да хвърча въ небесата, нито пъкъ да слизамъ въ кладенци, както каза г. министърътъ на финанситѣ, а ще вървя дотогава, докато се спра нѣкадѣ. Моето мнѣние е, че чиновникитѣ, които сж въ редоветѣ на войската, както и на ония, които сж по магазинитѣ и етапитѣ, така и на ония, които чакатъ само минута за настѣпление прѣдъ Чатаджика и Одринъ — както иска и г. Такевъ — да се даде на всички $\frac{2}{3}$ отъ заплатата. Наистина, по-лесна е била възложената работа на ония, които сж били по реквизиционнитѣ комисии и етапитѣ, отколкото на ония, които сж били срѣщу куршумитѣ и гранатитѣ. Нека не забравя за убититѣ чиновници. Не се споменава докога ще се плаща заплатата на тѣхнитѣ сѣмейства — докато сж били живи или ще получаватъ заплатата дотогава, докогато имъ се опрѣдѣли

пенсия, както и на ония, които сж станали негодни. Тръбва комисията да се занимае и съ тоя въпросъ.

Надѣя се, че г. министърътъ и вие, г. г. народни прѣдставители ще се съгласите съ менъ, че ние като свѣтканица само за нѣколко дена на тая война добихме симпатитѣ на цивилизования свѣтъ и съ това спечелихме не милиони, а милиарди. Ние омихме лицето на Балканския-полуостровъ и дадохме на брата-робъ земя, която съ злато не се откупува, но съ кръвъ, и не пропашана, а обилна по рѣки, долини и планини. И затова, въ случая, нека не се скжлимъ и не бъдемъ за едни майка, а за други мащеха; нека не се скжнимъ, казвамъ, за нѣкакви 2—3 милиона при тия славни побѣди на българското оръжие, които очудиха цѣль свѣтъ; нека се отпуснатъ 3—4 милиона лева за крайно бѣднитѣ сѣмейства въ градоветѣ и селата, на които мжжъ, братъ или синъ сж и сега прѣдъ чатаджанскитѣ, одринскитѣ и други укрѣпления, такива сѣмейства, които сж принудени за юра хлѣбъ да висятъ по цѣли дни прѣдъ кметствата. Да имъ се раздадатъ тѣзи пари по най-справедливъ начинъ и подъ строгъ контролъ, а не както се раздадоха македонскитѣ фондове; и ако не въ пари, то въ натура — храна или брашно, събрано отъ реквизиционнитѣ комисии, което е достатъчно за продоволствието и на войската и на народа.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. Драгиевъ за пояснение и лично обяснение.

Д. Драгиевъ: Ще говоря при второто четене.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата орханлийскитъ народенъ прѣдставителъ г. Павелъ Парпановъ.

П. Парпановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Искамъ да кажа само нѣколко думи по законопроекта, който е прѣдложенъ на разглеждане. Ако излизамъ на трибуната, то е главно за да ме чуете по-добъръ.

Споредъ мене, отъ всички досега внесени законопроекти за разглеждане този е единствениятъ, на който почитаемото народно прѣдставителство би трѣбвало да спре своето внимание и да влѣзе въ по-добро освѣтление, за да по направи по-справедливъ, по-съвършенъ. Ето защо ще сж нужни различнитѣ мнѣния на прѣдставителитѣ, освѣтленията, които тѣ биха дали по различни въпроси, засѣгащи материята, която ще се урежда отъ този законопроектъ. Азъ бързамъ да кажа, че този законопроектъ въ моитѣ очи е и справедливъ и цѣлесъобразенъ и затуй ще гласувамъ за него. Обаче има да изкажа нѣкои и други мисли, за да се внесатъ нѣкои корективи въ него, чрѣзъ които, мисля, че законопроектътъ ще бѣде по-съвършенъ, собствено по-справедливъ.

Държавата трѣбваше да се загрижи за участъта на чиновническитѣ сѣмейства, на ония именно лица, които сж повикани въ редоветѣ на войската. Животътъ на чиновникитѣ, на сѣмействата имъ знаемъ — тѣ чакатъ отъ день за день, получаватъ скромни заплати, и поради поскъпването на живота, едва-ли свѣрзватъ смѣткитѣ си на края на мѣсеца, често пакъ иматъ дефицитъ. Ето защо държавата би трѣбвало да има по-близо до сърцето си участъта на тия чиновнически сѣмейства и да се загрижи за тѣхната сѣдба и затова азъ наричамъ този законъ справедливъ. Той е и цѣлесъобразенъ, защото държавата би трѣбвало, чрѣзъ даването на такива заплати, да ангажира тия свои чиновници, които утрѣ ще ѝ сж нужни за правилното функциониране на държавата. Така щото цѣлитъ, които се прѣсѣдватъ съ този законъ, споредъ мене, сж много добри. Независимо отъ това, ние имаме единъ прецедентъ. Въ сръбско-българската война, тогавашното правител-

ство даде пълно заплатитѣ на всички чиновници. Ако ние сега рѣшимъ да дадемъ една трета отъ заплатитѣ на чиновническитѣ сѣмейства, нѣма, Богъ-знае, да направимъ една опасна за държавнитѣ интереси, за хазната работа, а ще направимъ единъ актъ на справедливостъ.

Казахъ и по-рано, че ако биха се внесли нѣкои корективи, които ще направятъ закона по-справедливъ, споредъ мене, той ще бѣде една добра работа. Азъ ще изложя сега своитѣ мисли по тия корективи, които намирамъ за добръ да бѣдатъ внесени.

По чл. 4 отъ този законопроектъ, на всички чиновници, които сж били задържани на работа по разпореждане на министритѣ или на началствующитѣ учрѣжденията лица, както и на чиновникитѣ отъ реквизиционнитѣ комисии, или на други работи, които е било нужно да се изпълняватъ за правилното функциониране на самата служба, трѣбвало да се даде пълна заплата. Азъ ще искамъ да се изкажа противъ това положение, защото ако тѣзи чиновници, които сж били оставени на службата си по разпореждане на министритѣ или на началствующитѣ учрѣжденията лица, сж отъ ония, които трѣбва да бѣдатъ въ редоветѣ на войската, ще бѣде несправедливо да имъ плащаме пълна заплата, когато на тѣхнитѣ другари войници, които сж на бойното поле плащаме една трета. Тоя видъ чиновници, които сж имали това щастие да останатъ, по една или друга причина, вънъ отъ редоветѣ на войската да изпълняватъ нѣкаква служба, би трѣбвало, ако имъ се дава заплата, да имъ се даде най-много една трета отъ заплатата, колкото получаватъ и тѣхнитѣ другари, които сж на бойното поле. Азъ намирамъ тукъ една несправедливостъ да се дава пълна заплата на ония, които сж избѣгнали опасността да се излагатъ на турпумитѣ и гранатитѣ. Ето защо, бихъ молилъ, тоя членъ да бѣде поправенъ въ смисълъ да се дава на всички тия чиновници само по една трета, т.е. колкото се дава и на ония, които сж въ редоветѣ на войската, на бойното поле. Този видъ чиновници, трѣбва да платятъ, така да се каже, своя кръвенъ данѣкъ, трѣбва да изпълнятъ своята военна повинностъ, която се изпълнява безвъзмездно, трѣбва да направятъ поне тая жертва отъ себе си, да не взиматъ пълна заплата, каквато биха взимали при нормални врѣмена, за да се приравнятъ съ своитѣ другари, които сж на бойното поле.

Сжщото ще поддържамъ и за оная категория чиновници, които по специалния законъ за въоръженитѣ сили въ България се освобождаватъ. Има чиновници, като агенти и касиери по банкитѣ, началници на клонове на банкитѣ, които поддежатъ въ тия набори, които сж свикани, и сж въ редоветѣ на войската, а тѣ си оставатъ тукъ поради това, че законътъ ги освобождава. Ако се даде на тѣхъ пълна заплата, ще бѣде пакъ несправедливо.

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: Законътъ ѝ дава.

П. Парпановъ: Законътъ ѝ освобождава, но по едно щастие, че сж на тѣзи служби, ще бѣде несправедливъ да не изпълнятъ своя кръвенъ данѣкъ, и азъ намирамъ, че този кръвенъ данѣкъ би се изразилъ поне въ това, да взематъ една трета частъ отъ заплатата, колкото взематъ и ония, които сж въ редоветѣ на войската. Да взематъ пълна заплата — това ще бѣде, споредъ мене, една въпиюща несправедливостъ.

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: Когато поправимъ закона, тогава.

П. Парпановъ: Законътъ ѝ освобождава, но каква заплата ще получатъ, това е работа на други законо-

положения. Отъ справедлива точка зрѣние мисля, че ще бѣде несправедливо да имъ се плаща пълна заплата. Трѣбва само затова, дѣто сж избѣгали риска да изгубятъ главата си на бойното поле, да не имъ дадемъ пълна заплата. Азъ мисля, че и на тѣхъ би трѣбвало да се плаща една трета. По тоя начинъ и тѣ, като български граждани, ще дойдатъ съ своя патриотизмъ да помогнатъ на народа си. Поради туй азъ предлагамъ да стане едно измѣнение въ закона въ такава смисълъ, че на всички чиновници и служащи по гражданското вѣдомство, които по наборитъ си би трѣбвало да постѣпятъ въ редоветъ на войската, а сж освобождени по силата на закона или по разпорѣждане на министритъ или началствуицихъ учрѣжденията лица за правилното функциониране на извѣстни учрѣждения, да се плаща само една трета. Исклучение, разбира се, трѣбва да стане само за желѣзничаритъ и за чиновницитъ по пощитъ и телеграфитъ. Тия, обаче, които сж прѣминали възрастѣта и плащатъ воененъ данѣкъ, трѣбва да имъ се плаща пълно, защото като сж прѣминали опрѣдѣлената възраст, сж дали своя кръвенъ данѣкъ, или съ участието си въ сръбско-българската война, или чрезъ дългото си стоене въ запаса, а ония, които сж обложени съ данѣкъ, тѣ си плащатъ своя кръвенъ данѣкъ, още повече, че въ миналата извънредна сесия удвоихме тоя данѣкъ.

Освѣтъ това азъ съмъ на мнѣние, да се увеличи размѣрътъ на тия заплати, така да ги нарека, защото то е терминъ на закона, а много правилно каза г. министърътъ на финанситъ, че се дава единъ видъ помощъ на чиновническитъ сѣмейства. Ако е така, че се даватъ единъ видъ помощи, добръ би било да се увеличи размѣрътъ на тия помощи на сѣмействата на ония чиновници, които сж въ редоветъ на войската, които сж по-многочислени — съ двѣ, три и повече дѣца. И това би могло да стане не за всички, а само за ония, които получаватъ заплата до 100, 120, 150 л. мѣсечно максимумъ. Чиновницитъ би могло да се раздѣлятъ на категории. Има чиновници, на които се плаща 60 л. мѣсечно и ако имъ дадемъ една трета — 20 л., едва-ли ще бѣде възможно издържката на сѣмействата имъ, прѣдъ видъ поскупването на събстнитъ прѣдмети. По този въпросъ азъ имамъ такова мнѣние.

Споредъ чл. 5 на законопроекта, на всички чиновници, които сж взели участие въ реквизиционнитъ комисии, трѣбвало да се плаща пълна заплата отъ онова учрѣждение, къмъ което сж тѣ и отъ дѣто получаватъ паритъ си. Азъ искамъ да се противопоставя на това по сжщитъ съображения, които изказахъ въ чл. 4. И тѣ трѣбва да получаватъ една трета, ако сж нужни за работата. Не трѣбва да имъ се плаща пълна заплата, защото ще бѣде очебиюща несправедливостъ; и тѣ трѣбва да взематъ една трета, както взематъ ония, които сж на бойното поле.

Слѣдъ това остава и азъ, както всички оратори, които говориха, да пожелаа, че на бѣднитъ сѣмейства, както на стара така и на нова България, правителството би трѣбвало да даде една помощъ. Ако разнитъ частни лица, дружества, банки и общини обрѣмениха бюджетитъ си съ различни суми, само за да може да се помогне на такива бѣдни сѣмейства, на държавата прѣвъ банѣнски дългъ бѣ да се загрижи за тѣхъ, да отпусне сума, каквато заблагонамѣри да даде, най-паче сега прѣдъ коледнитъ празници. Азъ на това още повече бихъ държалъ, защото г. министъръ-прѣдседателътъ въ рѣчьта си, съ която откри дебатитъ по тронното слово, каза, че правителството има такова намѣрение, че наистина то ще се загрижи за тѣзи бѣдни сѣмейства въ стара и нова България. Отъ думитъ, които той каза, азъ това заключавамъ и вѣрвамъ, че правителството ще изпълни своя дългъ. Прочиталъ бихъ дори неговитъ думи, но

не ще има защо, тъй като и вчера г. финансовиятъ министъръ тукъ, прѣдъ Народното събрание, направи декларация, че правителството дѣйствително има това въ грижитъ си и наскоро ще ни сезира съ единъ законъ, съ който да се отпусне такава сума за помощъ на бѣднитъ сѣмейства въ стара и нова България.

Това сж бѣлѣжкитъ, които има да направя по законопроекта и ако би обичалъ г. министърътъ на финанситъ нѣка ги вземе въ внимание и въ случай че му сж приятни, да станатъ измѣненія въ законопроекта.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата видинскиятъ народенъ прѣдставител г. Ванко Георгиевъ.

Обажда въ: Отежествува.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставител г. Христо Цаневъ.

Х. Цаневъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! По този законопроектъ много се разисква и азъ виждамъ, че говоренето стана вече отечително, но ще моля вашето внимание най-много за пет минути, защото искамъ да се спира на единъ въпросъ, който, споредъ мене, не се достатъчно обясни тукъ, може-би зарадъ туй защото се считаше несериозенъ, а споредъ мене, той е важенъ, защото въ монитъ очи се явява като конституционенъ въпросъ. Той е именно сложенъ въ чл. 4 на законопроекта, тамъ дѣто се казва, че ще се плащатъ заплатитъ на чиновницитъ и служащитъ, освобождени отъ явяване въ частитъ си по постановление на Министерския съвѣтъ. Г. Таковъ вчера тукъ обърна внимание, че не може да става освобождаване отъ явяване въ частитъ освѣтъ за лицата, които законътъ за устройството на въоръженитъ сили освобождава, както и правилникътъ за реквизицията, ако го сметемъ за законъ. Вътъ отъ тѣзи хора, които сж прѣдвидени въ тѣзи закони, други не могатъ да се освобождаватъ съ никакво постановление, освѣтъ ако Министерскитъ съвѣтъ намѣри, че това е необходимо въ интереса на обществото да го направи, но заради туй пъкъ, по чл. 47 отъ конституцията, правителството е длъжно да поиска одобрението на туй постановление, а ние досега не сме сезирали съ одобрението на такива постановления, съ които Министерскитъ съвѣтъ вътъ отъ законитъ и прѣдвидѣлъ да се освобождаватъ хора отъ явяване въ частитъ си. И азъ смѣтамъ, че неправилно ще бѣде, ако за тѣзи хора ние гласуваме заплати прѣди да се прѣдставятъ тукъ постановленията да видимъ ще ли ги одобримъ или не, защото ако не одобримъ онова постановление, съ което сж освобождени тѣзи хора отъ явяване въ частитъ си, тогава въ съвѣтъ другъ видъ ще се прѣдстави и въпросътъ за заплащане на тѣхния трудъ. Ако ние сега гласуваме тѣ, както е постановлението тукъ, безъ тѣзи обяснения — не зная какви обяснения ще даде правителството по този въпросъ — то излиза, че ние прѣдържаваме въпроса за постановленията на Министерския съвѣтъ, а такова нѣщо, азъ смѣтамъ, че ние не трѣбва да допускаемъ. Ние сме въ правото си да изискваме отъ Министерския съвѣтъ да ни прѣдстави тѣзи постановления, да се произнесемъ по-напрѣдъ върху тѣхъ, и ако ги намѣримъ за уважителни, тогава, естествено, ще трѣбва да гласуваме и заплати на тѣзи хора за тѣхния трудъ. Ето, споредъ мене, въпроса, който е твърдъ важенъ и върху който, ако минемъ малкъсмъ, както казахъ, прѣдържаваме въпроса за министерскитъ постановления.

По самата сжщност, по съдържанието на материята, която се третира тук, аз много малко имам да кажа, защото въпроситъ се разглеждаха доста обширно. По принципа, който е положенъ въ чл. 1 — да се запазятъ служителъ за тѣзи, които ще отидатъ въ редоветъ на войската — нѣмамъ нищо противъ и можемъ да го приемемъ. И противъ втория принципъ, положенъ въ чл. 3, да се плаща $\frac{1}{2}$ възъ основанията, които изтъкна г. министра, че тѣзи пари се плащатъ на сѣмействата на чиновникитъ, които сж въ войската, да могатъ да живѣятъ, не бихъ могълъ да имамъ нищо противъ и би трѣбвало да се приеме. Но туй, което се полага въ чл. 4 то е, което шокира. Тукъ се казва да се заплащатъ цѣли заплати на извѣстни чиновници. Отъ г. министра се каза, че всѣки трѣбва да участвува въ тежобата, която ни се налага отъ военното положение, и като че ли тѣзи хора, на които се плаща цѣла заплата участвуватъ съ това, като имъ се одържа 20—30% отъ заплатата. Но, г. г. народни прѣдставители, това не е никакво участие въ тежобата, която понася българскиятъ народъ, защото одръжкитъ, които имъ се правятъ сж взаимнообразни — тѣзи пари пакъ ще се върнатъ. И тѣзи хора, по такъвъ начинъ, ще останатъ на пълна свобода и нѣма да взематъ никакво участие въ тежобата, която понася цѣлиятъ български народъ, а пъкъ азъ смѣтамъ, че тѣ сж длъжни да участвуватъ въ тази тежостъ, защото въ България нѣма човѣкъ, който да не понася тази тежоба — онѣзи, които отидоха да се биятъ, биятъ се тамъ, тѣзи, които останаха, заловиха се за други работи въ събирание на реквизицията и въ разнитъ ешалони има хора, които досега още не сж се върнали. И ще ви кажа, че може би ще имаме хора, бапи, които сж отишли съ колата да се върнатъ слѣдъ своитъ синове. Така че, всички участвуватъ, а тѣзи, които сж останали тукъ и получаватъ пълна заплата поради това, че законътъ за въоръженитъ сили или нѣмако постановление на Министерския съвѣтъ имъ е създаде едно изключително положение, да не взематъ участие нито въ реквизиционитъ комисии, нито въ ешалони, нито въ нищо. И да ви кажа, че тѣ не особено работѣха и въ тази работа, за която ги освободиха. Вземете напр. касиеритъ и началникитъ на Земледѣлската и Народната банки, административния съвѣтъ на сѣщитъ банки — какво работѣха тѣзи хора прѣзъ врѣме на войната? Почти нищо, защото нѣмаше никакви сѣлски да правятъ. И сега на тѣзи хора, дѣто имъ се направи едно благоприятие, като законътъ или нѣкое министерско постановление ги освобождава, да си стоятъ въ къщи на топло, да не участвуватъ въ никаква работа, която бѣше нужна за издържане на войската, плюсъ върху това да имъ се даде пълна заплата — защото, повтарямъ да кажа, че одръжкитъ, които се правятъ въ нищо не нарушаватъ работата, тъй като тѣ сж взаимнообразни и пакъ ще се повърнатъ — какъ е правдата? Защо се говори за правда? Очевидно е, че тукъ има една неправда. И понеже, г-да, държавата, тъй да се каже, реквизира всичко въ България, реквизира и труда на хората, като ги проводи по разни работи, азъ не зная защо не реквизира по сѣщия начинъ и труда на тѣзи хора. Достатъчно имъ е дѣто си стоятъ на мѣстата. Може да се реквизира тѣхния трудъ и да имъ се плати пакъ $\frac{1}{2}$, както и на другитъ. На ли въпроситъ е да не остане нѣкой гладенъ, да бждатъ всички еднакво подведени подъ тежоститъ на положението, което прѣживѣваме? Ето защо азъ мисля, че началото сложено въ чл. 4, да се заплаща пълна заплата на тѣзи служащи, по сжщество е тоже неприемливо и би трѣбвало г. министърътъ да се съгласи, щото тукъ да се направятъ извѣстни измѣнения.

По-нататкъ тукъ се изрежда да се заплащатъ заплатитъ и на тѣзи, които сж били въ разни реквизиционни комисии. Принципитъ е този, че всѣки

трудъ трѣба да бжде възнаграденъ, но азъ ви казвамъ и всинца знаемъ, че нѣмаме неупотрѣбенъ трудъ отъ врѣме на мобилизацията — всички се трудимъ. Пакъ ще повтори, има хора, които по-късно, ще дойдатъ, съ коне и волове, на тѣхъ не имъ ли се слѣдва заплата или тѣ по-малка услуга сж принесли на държавата, отколкото тѣзи, които се визириратъ въ чл. 4? За всѣки случай, ако не е по-голяма, не е по-малка. Та, като ще възнаграждаваме, менъ ми се струва, трѣбва правилно да възнаграждаваме — или всички или никого; да не въвема по този начинъ подозрѣние, макаръ и въ малко количество, да мислятъ хората, че тукъ се прави нѣкаква фаворизация, макаръ и неумишлена, защото по този начинъ можемъ да убиемъ оня духъ, за който се говори вече тукъ отъ нѣколко дена, който е обладалъ нашата войска и съ който тѣ извършиха тѣзи побѣди.

По този въпросъ азъ считамъ, че е излишно да се говори, но по чл. 4 ние трѣбва да напомнимъ, да изискваме нѣкои обяснения или по-напрѣдъ да се гласуватъ постановленията на Министерския съвѣтъ и тогава да се гласуватъ кредити по този законопроектъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Тѣй като никой не иска думата, обявявамъ дебатитъ по първото четене на законопроекта за прѣкратени и ще положа на гласуване.

Министъръ Т. Теодоровъ: Искамъ думата за обяснение.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министърътъ на финанситъ за обяснение.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! По поводъ бѣлѣжкитъ, които направиха на законопроекта уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Драгиевъ, азъ дадохъ вече нужнитъ обяснения. Тѣй като говорившиятъ слѣдъ него ораторъ, г. Сакжзовъ, се спрѣ почти на сжщата материя и съ сжщата гледна точка, азъ не смѣтамъ за нужно да се поврѣщамъ и повтарямъ изново тия обяснения. Новото, което г. Сакжзовъ каза, е това, което трѣбаше да очакваме отъ единъ водачъ на социалиститъ — че както се плаща на офицеритъ, тъй трѣбало да се плаща и на работния народъ. Той изказа желание, щото народното прѣдставителство да отпусне единъ фондъ отъ 4—5, ако е нужно и отъ повече милиона лева, да се заплати на всички, които сж взели участие въ войната, и цитира закона, който е гласуванъ тия дни въ Австро-Унгария. За жалостъ, нито българската хазна е достигнала австроунгарската, нито пъкъ общественото съзнание ни налага да заплащаме услугитъ, които сж направили обикновенитъ български граждани, които не сж офицери и длъжностни лица и да отпускамъ извѣстно обезщетение за изгубеното врѣме на войнитъ, тъй да се каже за врѣмето, откало сж отишли на бойното поле. Азъ казахъ, че нашето общественое правосъзнание намѣрва достатъчна награда въ това, въ което самитъ войници намиратъ утѣшение и гордостъ за извършенитъ побѣди, и ако попитае даже самитъ войници, азъ съмъ убѣденъ, че тѣ охотно ще се откажатъ отъ парично възнаграждение за това, дѣто сж отишли да се биятъ; защото войници, които приематъ тѣй надребно нѣщата и очакватъ заплащане съ пари всѣки видъ услуга на отечеството, не сж въ състояние да побѣждаватъ неприятеля. Па вие виждате, че правосъзнанието и на другитъ народи не е тъй развито, та да го направятъ прѣди насъ. Тѣзи дни било гласувано нѣщо подобно въ Австро-Унгария — ама досега не е било гласувано — и вие виждате, че ако една държава, която стои прѣди

насъ най-малко 200 години съ своята цивилизация и правовъ редъ, едвамъ достигнала онзи денъ да го направи, ние никакътъ укоръ не заслужаваме, задѣто не сме ги изпрѣварили. И азъ казвамъ, че ние, които имаме да уреждаме много по-сѣществени грапатини и несправди въ нашия животъ, не можемъ да започнемъ оттамъ, отдѣто иска г. Сакжзовъ. Животътъ, бихъ го уподобилъ на единъ шаръ, върху който има различни грапатини, възвишения, които трѣбва да се изгладятъ. Е добръ, ние не можемъ да почнемъ отъ най-малката, а трѣбва да почнемъ отъ най-големата грапатина, за да можемъ да доведемъ шара въ едно хубаво кълбообразно състояние; да започнемъ отгорѣ, отъ високитѣ грапатини, за да дойдемъ до по-дребнитѣ, които едва се забѣлѣзватъ съ микроскопъ.

Г. Сакжзовъ говори отъ името на 180 хиляди хора, азъ мисля, обаче, че той нѣма право да говори като социалистъ отъ името на повечето отъ 30—40 хиляди души въ България. Но той дори и ако говорѣше отъ името на 180 хиляди, трѣбва да знае, че другитѣ могатъ и дължатъ да мислятъ, както за сѣдбата на тѣзи 180 хиляди, тъй и на други 4.280.000. И когато достигнемъ до едно по-свършено социално и политическо състояние и да ни остане кусуръ само туй, че не се плаща на войницитѣ, когато отиватъ на бойното поле за изгубено врѣме, ще спремъ вниманието си и тамъ, но сега засега, не можемъ да направимъ това. Нѣма нужда да ви говоря колко несправди, колко неравенства докарва войната, какви неравни жертви взема тя отъ насъ и ги взема и чака още нови, за да се съгласите, че не оттамъ трѣбва да почнемъ, откъдѣто ни прѣдлага г. Сакжзовъ, а прѣди да достигнемъ това свършено положение, ние има още много път да изминемъ и много работа да извършимъ, работа полезна, не по-малко належаща отъ тази, която той ни прѣпорѣчва. Не казвамъ, че едно минимално количество български граждани трѣбва да бѣде оставено неудовлетворено — не 180 хиляди, не 40 хиляди, както казахъ азъ, но четири хиляди души да бѣдатъ въ България и тѣ заслужаватъ нашето внимание, при едно условие обаче, че тѣхнитѣ прѣдставители не трѣбва да се турятъ на насъ, на другитѣ на врата и да казватъ: дайте на насъ по-напрѣдъ, послѣ на другитѣ, а да бѣдатъ по-скромни и когато говорятъ отъ името на една класа, защитаватъ класови интереси и само за класа говорятъ, да не мислятъ, че тѣ говорятъ чистата истина и проповѣдватъ истински чистъ патриотизъмъ, който не иска класово или индивидуално съзнание, не иска удовлетворение прѣди всичко, на частни интереси или на класови интереси, а трѣбва да изхожда прѣди всичко отъ удовлетворението на общитѣ, общественитѣ, на цѣлото отечество интереси. И да се признае, че меншеството при болшинството трѣбва да пази извѣстна скромностъ, че когато сж се наредили 4.500.000 хора и искатъ всѣкому каквото е нужно, 40-тѣ хиляди трѣбва да бѣдатъ скромни въ своитѣ искания, въ такава пропорция, въ каквато тѣхниятъ брой се отнася спрямо броя на другитѣ. Това е равенство, това е справедливостъ, — да бѣдешъ, ако си въ меншество и ако прѣдставлявашъ интереситѣ на малко хора, защитавай, брани ги, колкото цѣлшъ, но не бѣй настѣпва на интереситѣ на другитѣ, които иматъ еднакви права съ тебе и които сж числено по-много, и, слѣдователно, бидейки по-много тѣхнитѣ интереси, можеби, застрашаватъ общото благо, ако не бѣдатъ удовлетворени повече.

Я. Санжзовъ: Офицеритѣ и чиновницитѣ множество ли сж, г. министре?

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. Г. Згуревъ)

Министръ Т. Теодоровъ: Искамъ да отговоря на г. Сакжзова, защото ние тукъ ще бѣдемъ, можеби, дълго врѣме още заедно и нека има прѣдъ видъ това, когато го говори на буржоа. Буржоата за социалиста е нѣщо като звѣръ; то не е човѣкъ. Социалиститѣ учатъ работницитѣ да иматъ вражда къмъ буржоата.

Д. Ганчевъ: Това е вѣрно.

Министръ Т. Теодоровъ: Макаръ че той е неговъ братъ и макаръ, че неговата класа е несравнено много по-голяма отъ числото на тия социалисти, тѣ възбуждатъ война всрѣдъ обществото и каиятъ работницитѣ да се въоръжатъ безпощадно противъ това, което се нарича буржоа, да смачкатъ интереситѣ на буржоата, за да подобрятъ своитѣ.

Д. Ганчевъ: Това е вѣрно.

Министръ Т. Теодоровъ: Е добръ, такава една дѣятелностъ не може да се похвали, не може да се насърчи; тя не е дѣятелностъ идеалистична, тя не е борба даже, ако щете, благородна и която може да има добри резултати; то е разколъ въ обществото, то е раздоръ, който може да има само пагубни послѣдствия.

Я. Санжзовъ: Вие искате за това дебати ли да отворимъ, г. министре? Ще дойде врѣме и за това, ако обичате.

Прѣседателствуващъ Г. Згуревъ: (Звъни)

Министръ Т. Теодоровъ: Азъ искамъ сега да Ви забѣлѣжа само, защото подирѣ ще дойде редъ да говоримъ на тая тема по-обширно и ще Ви отговоря. И ако г. Сакжзовъ или който и да е народенъ прѣдставителъ би билъ въ германския райхстагъ, дѣто може да говори отъ името на едно внушително общество, отъ името на милиони, дѣто има 110 души социалисти избрани отъ тѣзи милиони, азъ разбирамъ да диктува закони, разбирамъ да говори съ авторитетностъ отъ името на народа, защото дѣйствително прѣдставлява една голяма частъ отъ него. Но когато Вие се явявате въ едно общество, дѣто сте една малка величинка, да говорите съ сѣщия диктаторски тонъ отъ името на народа, както би говорилъ единъ Бебелъ, Марксъ или Жоресъ, тогава Вие се издигате много повече, отколкото боятъ ви позволява да се издигнете. (Смѣхъ) Ние имаме тукъ търговци, имаме индустриалци, имаме земеделско население, което не е социалистическо и което Вие не прѣдставлявате и което е 98% отъ народа, и то има свои мировърения, своя политическа вѣра, свои нужди, свой вървежъ; е добръ, не дѣйте плю на всичко това; не дѣйте вика противъ всичко това; не говорете противъ всички тѣхъ, а гледайте щото вапитѣ интереси, заедно съ интереситѣ на тия 98%, да бѣдатъ правилно, законно и въ възможенъ размѣръ удовлетворени. (Ржкоплѣскане отъ болшинството) На тази почва ние ще Ви слушаме, на тази почва ще Ви молимъ даже да ни говорите, защото ние искаме да се грижимъ еднакво за сѣдбата на работническитѣ елементи въ градоветѣ, както се грижимъ за земеделското работно население въ селата. (Ржкоплѣскане) Ние искаме и това е нашъ интересъ, щото българскиятъ работникъ да не бѣде онеправданъ, да не бѣде потъпканъ човѣкъ, както другадѣ, дѣто индустриалцитѣ сж турили хомотъ на работницитѣ си. (Ржкоплѣскане) Ние това сами не го щемъ, ние не щемъ тази несправда и ще се боримъ първи противъ нея. Кажете намъ нуждитѣ, ние ще ги удовлетворимъ. Но когато се

издигате съ тона на Юпитеръ надъ всичко това, за да поставите по-горѣ вашето минимално количество отъ малолѣтни дѣца и може-би още недостатъчно узрѣли въ умоветѣ за да различаватъ възможното отъ невъзможното, правдивото отъ неправдивото, истинско-патриотическото отъ бунтовническото, класовото отъ общественото, когато вие говорите, казвамъ, отъ името на такова едно малцинство и въ името на сепаратически класови интереси, тогава позволете ми, да реагирамъ противъ това, защото то не може да има добри резултати за страната, не може да има добри резултати за народа, къмъ който вие принадлежите и за доброто на хората милѣте.

Ето отъ какви изходни точки като трѣгваме, ние не ще можемъ да се съгласимъ никога съ г. Сакжзова, защото той иска всичко за своитѣ и отрича всичко за другитѣ.

Я. Сакжзовъ: Ама това не е вѣрно, г. министре! Азъ го искамъ за мнозинството.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие мислите, че мнозинство е това, което вие прѣдставявате.

Я. Сакжзовъ: И азъ имамъ право да говоря за него, както и вие. Не разбирамъ Вашето горещене.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ето защо азъ ликвидирамъ съ всичката теория на уважаемия софийски народенъ прѣдставителъ г. Сакжзовъ, и дотогава, докогато ние ще имаме съ него публично да се състезаваме, азъ желая поне да знае той това, което ни раздѣля, да знае, че ние се грижимъ за България, а не за отдѣлни класи и че той говори отъ името на една класа, която е грамадно меньшинство въ страната, и мисля, че дотогава, докогато той ще милѣе само за своята котерийка и ще забравя интереситѣ на голѣмото болшинство, между насъ нѣма да има съгласие, но тогава, когато той ще иска да примирява интереситѣ на своитѣ избиратели съ интереситѣ на другитѣ, като ги счита наравно съ тѣхъ уважителни и иска възможното, осъществимото, тогава ние ще бждемъ най-голѣми негови поддръжатели.

Нека кажа това на г. Сакжзова. На, младини, когато изучвахъ въ университетта общественитѣ слоеве другадѣ, дѣто работническата класа е грамадно болшинство и дѣто тя е играчка или жертва на едно нищожно меньшинство, и азъ бѣхъ социалистъ въ ума си, и ако бѣхъ повиканъ да работя въ такава една държава, азъ щѣхъ да бѣда за нитѣснитѣ на това потъпкано болшинство. Но понеже трѣбваше да дѣйствувамъ въ моето отечество, да лойда въ България, дѣто нѣмаше работничество тѣй потъпкано и което сега се заражда, съ какви жертви и въ какви минноскопни размѣри, и когато виждамъ, че тукъ у насъ меньството не се задоволява да си пази правата, а иска да налага закони на болшинството, разумѣва се, азъ не мога да бѣда социалистъ нито по теория, нито по практика.

Минавамъ къмъ другия ораторъ, г. Такевъ. Като оставямъ всичко това, което г. Такевъ говори като прѣдисловие, и всичко това, което той говори като послѣсловие и което нѣмаше нищо общо съ законопроекта, азъ се спирамъ само на онова, което той каза по законопроекта, и то бѣше въ двѣ точки: първо, че Министерскиятъ съвѣтъ е направилъ освобождения отъ явяване подъ знамената на нѣколко лица, които законътъ не освобождава; че Министерскиятъ съвѣтъ нѣма право да издава такива постановления и, слѣдователно, като е направилъ това, той е извършилъ една фаворизация, не-позволена отъ законитѣ. На сжщата тема се спрѣ и послѣдниятъ ораторъ, г. Цаневъ, който каза, че

тази точка е отъ конституционенъ характеръ и тя трѣбва да се уясни, трѣбва да се освѣтли, защото правителството, тѣй да се каже, чрѣзъ това е нарушило конституцията, понеже е направило разпорѣждане, което има сила на законъ.

Г. г. народни прѣдставители! Никой повече отъ мене, не е поддръжалъ и не е съзнавалъ, ми се струва, нуждата отъ да се пазятъ законитѣ на страната при всѣко положение, при всички обстоятелства. И трѣбва да кажа, че за мене е една гордостъ, както това е една гордостъ и за колежитѣ отъ Министерския съвѣтъ, че ние прѣкарахме почти, или прѣкарваме, ако щете, цѣла една война, безъ да сме били принудени, да сме почувствуваха нуждата отъ нѣкакви извънредни, непрѣдвидени отъ законитѣ мѣрки. Менѣ ми се струва, че съ едно малко по-друго правосъздание, съ едно малко по-друго тълкуване на нашата конституция и задължителността на нашитѣ закони други правителства биха направили прѣзъ врѣме на войната цѣло законодателство, като за това биха се позовавали смѣло на чл. 47 отъ конституцията, който е единъ изключителенъ членъ и който е създаденъ именно за такива крайни непрѣодолими обстоятелства, по-непрѣодолими и по-крайни отъ които нѣма, а именно войната. Всичко друго може да даде срѣдства на единъ държавенъ организъмъ на една държавна властъ да се бори съ много по-голѣма охолностъ, отколкото единъ външенъ неприятелъ, който иде да унищожи тази държава, и единъ такъвъ неприятелъ, какъвто ние имаме и имаме въ днешно врѣме съ такава сила. По-висшъ законъ отъ истинката на самосъхранението нѣма и у отдѣлнитѣ хора и у държавата. Е добръ, ние прѣкарахме тази борба, ние сме на славния край на войната, безъ да сме имали нужда да създаваме такива закони. Но ето ви единъ случай, дѣто ние, щемъ-нощемъ, отъ чувство на самосъхранение — не на правителството, не на властта, не на партията, която сѣ на властъ, за да я задържатъ — ние нѣмахме нужда отъ това, благодарение готовността, съ която вие рѣшихте да ни подкрѣпите отъ всички страни — а въ интереса на самосъхранение държавата, на даването ѝ възможностъ да се бори, трѣбваше да вземемъ известни мѣрки. И ние имаме прѣдъ себе си единъ законъ отъ 1903 г., ако се не лъжа, който се оказа недостатъченъ, не сега прѣди войната, но много по-рано и вие знаете, че въ миналата сесия още ние сезирахме Народното събрание съ единъ законопроектъ много по-обширенъ, който измѣнява почти двѣ трети отъ статитѣ на този законъ, между прочемъ и тази статия, която опрѣдѣля кои лица трѣбва да се освободятъ въ врѣме на война отъ повикване подъ знамената. Законътъ въ това отношение бѣше много остарѣлъ. Прѣди всичко бѣше остарѣлъ съ това, че отъ 1903 г. до 1912 г. сѣ се народили нови държавни учрѣждения въ страната, които този законъ не е могълъ да има прѣдъ видъ, за да каже, че хората отъ тия учрѣждения, ще се освободятъ и, слѣдователно, законътъ толкова е остарѣлъ, и непълненъ, че не може вече да отговори на съвършеннитѣ нужди и ние прѣдвиждаме вече едно разширение на количеството на лицата, които трѣбва да се освободятъ въ врѣме на война. И когато Военното министерство правѣше това, то нѣмаше прѣдъ видъ да фаворизира баджанакъ, шурия или зетя, или брата на тогозъ или оногозъ, а имаше за цѣлъ да опрѣдѣли длѣжноститѣ, които не могатъ да останатъ безъ титуляръ даже прѣзъ врѣме на една война, защото ще погине организъмътъ, който трѣбва да се бори. Войската, която е тамъ на бойното поле, е едно оръдие въ рѣцѣтъ на държавата, единъ инструментъ; ако самата държава не може да функционира, ако мозъкътъ

не дѣйствува, какво ще правятъ рѣшитѣ и краката? Трѣбва прѣди всичко да се запазятъ функциитѣ на мозъка. Това е ясно за всички. Не можехме да побѣдимъ, ако изпаднѣше нашата държава въ анархия по една или друга причина. А нѣмането начело на длѣжности лицата, безъ които функциитѣ на държавата биха спрѣли, безъ които тя би умрѣла, е една опасностъ за мозъка на този организъмъ, който се бори. И ние, поставени въ това положение, трѣбваше да си зададемъ въпроса: да продължимъ ли войната, като оставимъ извѣстни учрѣждения затворени, нѣщо което ще направимъ невъзможно да върви войската напредъ, или да освободимъ тия чиновници? Народното събрание не можеше да се повика — обяснихме вече това. Вие бѣхте всички подъ знамената, вие не можехте да напуснете ония отговорни длѣжности, които заемахте тамъ прѣдъ неприятеля, ние не можехме да ви повикаме, ние не трѣбваше да ви повикаме и отвлѣчемъ отъ този суверенъ дългъ. Какво трѣбваше да направимъ? Да не освободимъ агентитѣ на банката, да не освободимъ административния съвѣтъ на Българската народна банка? Добрѣ, г-да, ние оставихме това единъ-два дена, но знаете ли какво бѣше? Нѣма кой да приеме пари, нѣма кой да даде пари, а Народната банка въ днешно врѣме, не въ 1903 г., но подиръ закона отъ 1907 г., стана касиеръ на държавата, ние нѣмаме вече по-раншнитѣ ковчежничества, нѣмаме контролорства, не можемъ да приемемъ и платимъ пари безъ банковитѣ агентури и клонове. Да, нѣма го въ закона, че се освобождаватъ банковитѣ чиновници и агенти, защото тогава при издаването на закона, банката наистина бѣше едно правителствено учрѣждение, но не бѣ натоварена да върши операции на съкровището, не бѣше касиеръ и платецъ на държавата. Какъ искате вие финансовиятъ министъръ да се съгласи да управлява тази страна и да отговаря за разходитѣ по войната, когато въ първия денъ се повикаха всички банкови чиновници — 26 набора се викаха; кои оставаха, 50-годишни хора — и когато всички ги шета се затвориха? Азъ имамъ нужда да плата на офицеритѣ заплатата, да плата за храна, парични операции отъ всѣкакъвъ видъ трѣбва да произвеждамъ, кой да ги произвежда? Можехъ ли азъ да се спра прѣдъ това, че понеже законътъ не прѣдвижда освобождение на банковитѣ агенти, нека стоятъ агентуритѣ и клоноветѣ на банката затворени? Не можехъ, защото ще се върнатъ войскитѣ отъ пѣтя, революция ще стане вътрѣ въ страната. Кой може да ни осѣди за такова нѣщо? Не е ли ясно, че това се е налагало отъ необходимостта и че въ случая законътъ е останалъ непълнителъ, защото е остарѣлъ, защото учрѣжденията на държавата сж се измѣнили. И какво правя азъ? Азъ искамъ по настояването на банката едно минимално количество чиновници да се оставятъ тамъ и ги опрѣдѣлямъ: по 6 души, ми се струва, въ клоноветѣ, по трима души въ първостепеннитѣ агентури и по двама — единъ касиеръ и агентъ — въ другитѣ агентури, колкото за да може да се извършватъ платежитѣ, най-послѣ да може да се запазятъ паритѣ и книгитѣ на банката отъ нѣкого. Какъ ще оставимъ всичко това? И между другитѣ чиновници прѣдвидѣхме, напр., да се запазятъ четирма, които трѣбва да удрятъ нумерата на банкнотитѣ, които имаше да се нумериратъ. Имаме банкнотно обръщение, което трѣбва да се увеличи съ 32 милиона лева нови банкноти. Какъ може да се увеличи? Трѣбватъ чиновници да удрятъ нумерата и вие не можете на всѣки чиновникъ да дадете да прави това графичане, не можете да вземете човѣкъ отъ улицата. Па и кой е останалъ въ България непоникапъ и дѣ ще го намѣришъ дори и на

улицата? А менѣ ми е нужно това ново количество банкноти, което трѣбва да се пусне въ обръщение и което законътъ ми позволява да пусна, по кой да го графича? Трѣбваше да запазя тия чиновници, ако ще би да сж назначени и за генерали въ войската; понеже и тази функция е толкова важна, колкото опази, ако щете, да командвашъ взводъ или рота. Не ги знамъ кои сж, тѣзи графьори не ги прѣдставихъ по лица, както забѣлжихъ на г. Такева, не сж освободени лица, а хората отъ извѣстни длѣжности, които не могатъ да останатъ безъ титуляри.

Ако искате да се спремъ по-нататкъ на редъ. Освобождаваме секретаря на Министерския съвѣтъ. Какъ да го не освободимъ, когато секретаритѣ на министерствата се освобождаватъ, а ние засѣдаваме слѣдъ мобилизацията въ Министерския съвѣтъ по четири часа минимумъ на день, кой ще ни пише протоколитѣ, ако нѣмаме секретаръ? И лесно ли е да намѣримъ другъ достоенъ човѣкъ, за да бѣде секретаръ на Министерския съвѣтъ при нашата система, дѣто кандидатитѣ не сж много? Лесно ли е да замѣстимъ секретаря на Министерския съвѣтъ, който, струва ми се, отъ 20 години е тамъ и който е незаменимъ по своето трудолюбие, по своята добросъвестностъ, по своята дискретностъ, когото сж държали толкова много правителства безъ да го замѣтятъ? Лесно ли е да поставимъ всѣкого друго да бѣде секретаръ и да знае въ военно врѣме най-секретнитѣ разпореждания и рѣшения на Министерския съвѣтъ? Не. Какво да правимъ? За да запазимъ закона трѣбваше да го пратимъ да бѣде въ нѣкоя реквизиционна комисия или при нѣкой складъ, или нѣкъ санитаръ. Има ли въ това нѣщо логика, бихме ли се оправдали прѣдъ васъ ако направѣхме това нѣщо?

Втори по редъ сж счетоводителитѣ при министерствата, които освободихме, защото ги нѣма въ закона. Очевидно това е опущение на закона. Счетоводители при министерствата не сж съществували въ 1903 г., за да ги прѣдвиди законодательтъ. Но можете ли си прѣдстави, едно министерство, което и да е, да може да се управлява, да дава заплати, да получава приходи, да командирова лица, безъ да има счетоводителъ? И ние искамъ за тази длѣжностъ хора, които да иматъ срѣдно образование и минимумъ 5-годишна финансова практика — тѣ не се импортизиратъ. Какъ искате да не ги освободимъ? И на какво пѣхъ да приличамъ азъ като финансовъ министъръ или другъ министъръ, ако не запазехме по единъ или по двама счетоводители, дѣто сж нужни помощници, защото единъ не може да насмотрѣ. Сега е военно врѣме, работата по счетоводството е станала четири лѣти по-голѣма, отколкото въ обикновено врѣме, защото милиони се харчатъ. Ако въ друго врѣме би могло да се замѣстятъ, сега вече е невъзможно.

Азъ ще говоря, прѣди всичко, за онѣзи, които сж освободени отъ Министерския съвѣтъ по мое прѣдставление. Сега имаме фабрики, които въ 1903 г. не сж били толкова много, нито толкова важни, за да обърнатъ вниманието на законодателя. Сега имаме фабрики спиртни, тютюпни, захарни, бирени, които не можемъ затвори и които не трѣбва да затворимъ, защото прѣди всичко сж нужни за войската, па нужни сж и за самото население. Ако водимъ война нѣмаме намѣрение да убиемъ всичкото население на страната, да го лишимъ отъ възможното съществуване. Какъ мога азъ да не оставя по единъ контролоръ тамъ? Контролоритѣ не сж прѣдвидени въ закона, защото може-би фабриктѣ сж били малко въ 1903 г., защото може-би не се е мислило достатъчно, че като стане една война ще повикаме изеднѣжъ 26 набора и всички, въ 24 часа, ще тичатъ въ казармитѣ. Но азъ като видѣхъ, че контролоритѣ ми избѣгаха и

оставиха всички книги и смѣтки, какво можехъ да правя? Трѣбваше да имъ кажа: заключете фабри- китѣ и да не дамъ на фабрикантитѣ да изнасятъ нито бира, нито спиртъ, нито захаръ, нито тютюнъ. А-а-а, ще ми кажатъ, намѣрете отвѣнъ други. Че може ли да се намѣри такъвъ персоналъ, изпитанъ на служба, на който да може да се довърши контро- лирането приходитѣ на една фабрика, която дава годишенъ приходъ единъ милионъ лева, като напр., Хаджиеновата фабрика? Така лесно ли е да се им- провизиратъ тѣзи хора? Лесно ли е да се контро- лира? „Не трѣбваше да фаворизирате!“ Азъ не фаво- ризирамъ. Азъ не познавамъ контролоритѣ, освѣнъ по книгитѣ, освѣнъ по работата имъ. Казахъ: по единъ контролоръ ще остане — не всички кон- тролори — а помощникитѣ имъ да вървятъ подъ знамената. Както виждате, пакъ платихме голѣма данъ на нашата скрупулозностъ. Прѣдставете си докъдъ отидохме, че на цѣлата софийска полицейска, акцизна и митническа стража, въ единъ градъ съ 100-хилядно население, който и въ врѣме на война все-таки остава да се обитава отъ всѣкакви хора, казахме да върви. Ние можехме да запазимъ стра- жаритѣ и да счѣтаме, че тукъ на поста си тѣ сж така сжщо охранители на реда, спокойствието и сжще- ствуването на държавата, както и на бойното поле. Но какво направихме? Отидохме въ нашата крайна скрупулозностъ да не правимъ изключение и ка- захме: нека взематъ всички стражари, защото сж млади момци, а ние тукъ сж старичкиятъ ще оста- немъ, ще намѣримъ други, ще импровизираме стража. Може да станатъ повече кражби и обще- ствениятъ редъ да се наруши, но за това ще носимъ отговорностъ. Дотамъ даже отидохме.

По-нататѣтъ, г. г. народни прѣдставители, става дума за акцизнитѣ началници. Прѣди всичко трѣб- ваше да освободимъ началника на отдѣлението за акцизитѣ. Всички отъ отдѣлението за държавнитѣ привилегии, които ми даватъ прѣзъ послѣднитѣ го- дини 60 милиона годишенъ приходъ, въ това число и разсилнитѣ, бѣха повикани всички подъ знаме- ната. Не трѣбваше ли азъ да оставя поне единъ човѣкъ въ това отдѣление? Имаме толкова фабрики, ще постѣпватъ доходи 60 милиона годишно отъ тѣхъ, единъ човѣкъ не трѣбва ли да остане? Трѣбваше да остане началникътъ на отдѣлението или поне неговиятъ помощникъ, началника го нѣ- маме, командированъ бѣ въ Сърбия, задържахме помощника и като дойде началникътъ на помощника му казахъ: „Хайде върви въ строя“. Вие знаете ли, че въ моето министерство нѣколко дена трѣбваше жени да изобразяватъ разсилни, защото всички оти- доха на бойното поле? А и тамъ можехъ ли да оставя едно лице взето отъ пѣтя, да влиза въ кабинета на министра, въ стайтѣ, дѣто сж книгата и архивата на министерството? А ние за нѣколко врѣме си слу- жехме съ жени. Трѣбваше поне единъ разсиленъ, измежду деветъ, да запазимъ. И не мислете, г-да, че тѣзи запазени лица бѣха отъ онѣзи, които ще оти- датъ на първата боева линия — тѣ бѣха повече отъ опълчението, хора вече отъ 40 години нагорѣ. Тѣй че, и туй имаме прѣдъ видъ, като ги задържахме, и въ сжщностъ не задържахме млади сили, отъ онѣзи които могатъ да носятъ пушки и ги носиха съ слава тамъ, а повече задържахме хора, които бѣха отъ опълчението.

Ако искате да влизамъ въ подробности, ще ви кажа, че въ Министерския съвѣтъ по часове сме разсѣждавали не толкова затуй, че въ закона не сж прѣдвидени или че работата не ни бѣше ясна и на- ложителността не бѣше очевидна за всинца ни, ами защото не искахме да създаваме прецеденти, ма- каръ и въ врѣме на война за други хора, които биха злоупотребили съ туй право да не зачитатъ закона. Ние, както виждате, се отклонихме отъ буквата

на закона само въ това отношение, че по аналогия на неговитѣ разпореждания и по наложителна не- обходимость задържахме извѣстни хора на служба.

Да вземемъ по-нататѣтъ служащитѣ по друго вѣ- домство — секретарь-бирницитѣ. Послѣднитѣ въ общинитѣ, които при нашия днешенъ администра- тивенъ порядѣкъ сж всичко, за които отговорниятъ министъръ заяви, че ако нѣма секретарь-бирницитѣ нѣма нищо въ общинитѣ, нѣма кой да извърши рекви- зиция, защото кметовѣтъ въ голѣмото си количество сж малограмотни и нѣма кой да държи списъци, кой да издава квитанции и удостоверения. Или пъкъ държавнитѣ бирници. Азъ въ началото пуснахъ бир- ницитѣ да отидатъ въ войската, дотолкова отиваше моята готовностъ да се подчиня на закона, и тѣ оти- доха. Слѣдъ като постановихме да ги освободятъ, пакъ половината останаха тамъ, защото не освобо- диха всички. И питамъ ви, какъ бихме могли да се лишимъ отъ тѣхъ, когато имаме въ перото по при- ходния бюджетъ 40 и толокова милиона отъ прѣки данѣци, които трѣбва да се събиратъ отъ бирни- цитѣ? Какво управление мога да правя азъ, ако бирницитѣ не бѣха тукъ? Може ли безъ тѣхъ? При все това, азъ бѣхъ ги пусалъ и задържахъ само нѣкои отъ тѣхъ, а за другитѣ мѣста ние знаемъ колко страда службата и какъ се отразява това нѣщо на постѣпленията въ държавното съкровище.

Тѣзи категории чиновници, които ги наброихъ, не можахъ да не бъдатъ задържани на службитѣ си. Всѣки министъръ като е внасялъ въ Министерския съвѣтъ ходатайство, другитѣ министри сме се на- трупвали на това прѣдложение — сакънъ да не мине нѣкой неумѣстно освободенъ, защото се въодушевя- вахме отъ идеята да не би въ нашето дѣло да про- гледне нѣкое фаворизиране, защото то ще бѣде въ крайна степенъ развращающе. Въ такъвъ висшъ мо- ментъ да запазимъ на службитѣ имъ страхотъзловъ- цитѣ — то би било най-голѣмото безечие. И всички сме бѣли за това. И г. Такевъ ще направи добръ, да отиде да прѣгледа постановленията на Министерския съвѣтъ, за да види какви служби, не лица, а служби сж освободени и тогазъ да дойде тукъ да приказва; тогазъ ще се разберемъ много по- лесно. Г. Такевъ се извинява, че не му дали на раз- положение постановленията. Азъ заявихъ вчера и сега повтарямъ, че не сж му дали, макаръ че е на- роденъ прѣдставителъ, да се справи за извѣстни по- становления, защото е трѣбовало да се изиска раз- рѣшение отъ г. прѣдседателя на Министерския съ- вѣтъ. Секретарьтъ не може по свое разбиране да дава архивата. Когато се поиска разрѣшение отъ г. министъръ-прѣдседателя, азъ бѣхъ тамъ, г. ми- нистъръ-прѣдседательтъ каза, разумѣва се, че на г. Такева може да се даде да прѣгледа постановле- нията, защото е народенъ прѣдставителъ; желателно е обаче да си вземе бѣлѣжки, да не се даватъ прѣ- писи. Това бѣше всичкото. Вчера, слѣдъ говоренето на г. Такевъ, азъ се обърнахъ къмъ секретаря на Министерския съвѣтъ г. Апостолова и го питахъ: Вие защо не дадохте на г. Такева да види поста- новленията? Той каза: „При първото поискване отъ г. Такева азъ му казахъ, че не мога да ги дамъ безъ разрѣшение отъ г. министъръ-прѣдседателя, сетнѣ, когато получихъ разрѣшението, азъ на два пѣти търсихъ г. Такева по телефона въ хотела, дѣто обитава, казаха, че го нѣма и отъ него врѣме не се яви вече въ Министерския съвѣтъ, за да му дамъ списъка на разположение, но книгата сж тукъ при мене, за да му ги дамъ, когато дойде тукъ да ги прѣгледа“. Тѣй че, ние не сме криви, задѣтъ г. Та- кевъ не е видѣлъ тѣзи постановления. Г. Такевъ не е ималъ врѣме втори пътъ да отиде въ Министерския съвѣтъ да му ги дадатъ и говорѣше по догадки про- дължително и говори свършено несполучливо. Сега колегата ми казва, че постановленията сж били врѣ-

чени вече г. Такеву въ прѣписи чрѣзъ вѣстовия, който г. Такевъ ималъ при себе си и го билъ пратилъ да вземе прѣписи.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Чрѣзъ ординареца, а не вѣстовия. (Смѣхъ)

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, ординареца на г. Такева.

Виждале, г. г. народни прѣдставители, че това, което направихме, е много естествено, свършено законно, не крие въ себе си нищо такова достойно за укоритъ на г. Такева и на когото и да било.

При все това г. Такевъ си позволи да споменава името на едно лице, единъ юрисконсултъ при едно министерство, като мислѣше, че това лице е фаворизирано, че то е освободено по министерско постановление, и понеже се намѣрва случайно въ сродство съ мене — може-би, че тукъ е направена една фаворизация. Прѣди всичко, длъженъ съмъ да поправа г. Такева, като му кажа, че лицето, за което е думата, не е юрисконсултъ и не е освободено като юрисконсултъ и не е никакъ между освободенитѣ отъ Министерския съвѣтъ длъжностни лица. Г. Такевъ има на рѣцѣтъ си сега списъцитѣ и може да ги провѣри четири пѣти и ще види, че това лице не фигурира тамъ, и слѣдователно, не може да се говори за него. Това лице, обаче, поради специалнитѣ познания, които има по международното право, е незаменимо въ настояще врѣме отъ друго, нека го назова, г. Поповилиевъ, който е билъ юрисконсултъ въ Министерството на външнитѣ работи и при г. Малинова, и доколкото знаа, г. Малиновъ е билъ винаги доволенъ отъ него. И не само г. Малиновъ, но и правителството отъ дълги години се е обръщало къмъ него като професоръ по международното право въ нашия Университетъ, като авторъ на нѣколко съчинения на български и на нѣмски по различни въпроси отъ международното право. Не е за чудене никакъ, че въ врѣмена, когато се обяви война, когато имаше да се сключватъ всевъзможни договори за едно или за друго, министерството да е почувствувало нуждата да се консултира съ това лице отъ врѣме на врѣме. И това лице прѣзъ врѣме на войната изработи цѣлъ редъ трудове, като напр. правилата за третиране на военноплѣнницитѣ и други нѣкои — не искамъ да ги наброявамъ всички — дава свѣдѣния по нѣкои въпроси, отъ морското право, като напр. допустимостта да се бомбардиратъ градове като Варна и Бургазъ, които не сж защитени, вземалъ е участие по много въпроси, по които министерството е имало нужда да получи освѣтление. Най-важното, обаче, е, че г. Поповилиевъ не е никакъ освободенъ отъ носене военната повинность, а е постигналъ въ армията и носи и днесъ офицерския мундиръ, получава заплатата като подпоручикъ повиканъ отъ запаса, какъвто е, само че е билъ прикомандированъ да служи при Министерството на войната, а послѣ повиканъ и въ Министерството на външнитѣ работи. Той носи офицерския мундиръ на сжщото основание, както г. Такева, г. Мушанова и толкова други и както тѣхъ нѣма нужда негрѣмѣнно да бжде въ Чаталджа, за да се счита, че изпълнилъ повинността си, защото ние всички знаемъ, че началството когато ги повика подъ знамената разпрѣдѣля ги — одного праща въ Чаталджа, друго въ нестроева рота, трети въ санитаритѣ и четвърти въ редоветѣ на еди-кой си допълняюща дружина и пр. Тукъ Министерскиятъ съвѣтъ не е ималъ и не е могълъ да направи никаква фаворизация, защото не е ималъ нищо да рѣшава. Повтарямъ, слѣдъ като е обилѣлъ мундира и е отишълъ да изпълнява своята повинность, е билъ назначенъ за извѣстна специална цѣль при Военното министерство, както сж задържани други приятели на г. Такева

при щабоветѣ на тази или онази дивизия, при щабоветѣ на тази или онази армия, нѣкои казватъ даже, че има таквизи и въ качеството на ординарци. Това не е тѣхна вина: за това ги намѣрили, че сж добри, тамъ ги пратили. Въ това нѣма нищо за критика и за осмѣждане. Азъ съжалявамъ, че г. Такевъ, въ такива мѣчни врѣмена, когато има най-малко нужда да се спираме върху такива дребнaвости, не можѣ да се стѣрпи и при първото си говорене въ тази сесия (Смѣхъ), да не ни занимава съ лични въпроси и побърза да открие нежжествующа фаворизация, задни мисли, нѣща скрити, осмѣдителни въ лицето на хората, които тукъ засѣдаватъ. Имено за да не отида въ подобни дребнaвости, не искамъ да слѣдвамъ по-нататѣкъ г. Такева, защото, ако бихъ билъ трѣгналъ по този пѣтъ, бихъ билъ доста неприятенъ на г. Такева.

Но, г. г. народни прѣдставители, това, което ние сме направили, не е направено за първи пѣтъ отъ насъ. Едно министерство прѣди насъ, съ своето постановление отъ 18 юлий 1909 г., протоколъ № 58, е постановило: (Чете) „Разрѣшава се да се освободятъ отъ военна служба, въ случай на мобилизация, слѣдующитѣ длъжностни лица: 1) по Министерството на финанситѣ: агентитѣ, агентъ-каснеритѣ и каснеритѣ при финансовитѣ клонове и аген-тури; 2) по Министерството на вътрѣшнитѣ работи — сигурно министърътъ, който е билъ тогава, г. Такевъ го познава (Смѣхъ); той ще е прѣдложилъ това . . .

М. Такевъ: Ще Ви моля, г. Теодоровъ, послѣ и мене да слушате така спокойно, както азъ Ви слушамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие знаете, че азъ Ви слушахъ доста спокойно. — . . . (Чете) „По Министерството на вътрѣшнитѣ работи: селско-общинскитѣ секретаръ-бирници“ тѣзи, които и ние сме освободили — „и секретаръ-бирницитѣ на окръжнитѣ постоянни комисии“ — тѣзи, които ние не освободихме; казахме, че ще минемъ и безъ тѣхъ, тамъ не е толкова важна работата. „Срокътъ за явяване въ частитѣ на градскитѣ общински бирници или секретаръ-бирници, който е опрѣдѣленъ въ чл. 152, буква Г отъ закона за устройството на въоръженитѣ сили, се продължава на 5 денонощия“. Значи, ако е въпросъ за принципи, г. Такевъ въ качеството си министъръ на вътрѣшнитѣ работи прѣзъ 1909 г. и като членъ отъ кабинета на г. Малинова, прѣдъ видъ на една прѣдстоица мобилизация — не вече прѣдъ война — е направилъ това измѣнение на закона, за което обвинява днесъ насъ. Постановлението отъ 18 юний 1909 г., за което говоря, не е прѣдъ видъ на обща мобилизация; защото има разлика отъ частична мобилизация и обща. Ако ние бѣхме направили мобилизация на двѣ, три или четири дивизии, тогава нѣмаше нужда никой да се освобождава, защото тѣзи чиновници, които липсватъ отъ извѣстно държавно учрѣждение, цѣхмѣ по-лесно да ги замѣстимъ съ други. Но ние се намѣрихмѣ прѣдъ едновременно повикване на цѣли 26 набора, и не се викаха единъ по единъ, че като липсватъ едни чиновници, да можемъ да ги замѣстимъ съ други; не се мобилизираха нѣколко дивизии, но се обяви обща мобилизация на всички въоръжени сили. Вие виждате, че е имало възможность, споредъ мене, да се почака съ постановлението отъ 18 юний 1909 г., защото тогава никаква мобилизация не прѣдстоеше — такава стана прѣзъ декемврий 1909 г. и то само на една дивизия; слѣдователно, можеше прѣзъ юлий 1909 г. да се почака до октомврий, когато се свика Народното събрание и да се допълни законътъ. При все това, министерството, въ прѣдвидливостта си, че може да стане една мобилизация, че могатъ да се

повикатъ известни чиновници въ редоветъ на войската, което ще увърди службата, рѣшило е, безъ да чака камарата, да направи това измѣнение на закона — ще кажа азъ сега, както каза г. Такевъ и г. Давевъ — нарушение на конституцията, като е направило това постановление, защото тукъ е важенъ принципътъ, а не числото на освободенитѣ. Да-ли Министерскиятъ съвѣтъ е законополагателъ или не е законополагателъ и колко души е освободилъ, то е второстепенна работа, но понеже то е направилъ, може да се критикува само въ едно отношение: да-ли е трѣбвало непосредно прѣзъ юлий да се направи, или е могло прѣзъ юлий 1909 г. да се почака камарата, и ако е могло — да му се постави въ укоръ непростената бързина и неуважението къмъ камарата. Но ние постановяваме въ врѣме на самата мобилизация, и то обща мобилизация, въ врѣме на война, когато, както знаете, че не можехме да повикаме камарата на заседание. Това е доказано, никой не спори по това, и слѣдователно, има всички основания да се счита, че укорътъ, който искаха да ни отправятъ по този прѣдметъ отъ тая или оная страна, е съвършено неоправданъ.

Азъ, обаче, най-добре разбирамъ, щепетливостта, чувствителността — да употребя тази дума, защото не намиратъ друга българска — на г. г. народнитѣ прѣдставители, съ която засѣгатъ този въпросъ и не се сърдя, защото това бѣше тѣхна длъжностъ и право, за да получатъ тѣзи обяснения върху това, което е станало, които ние даваме. Ако тѣзи обяснения ви се покажатъ, колкото ще малко необосновани, продиктувани отъ духъ на фаворизация, за да се освободятъ роднини и приятели, азъ бихъ желалъ да се не поколебате да бламирате такова едно правителство, ако щете да бламирате мене. Това сме го постановили въ Министерския съвѣтъ; но бламирайте мене заради моитѣ чиновници, оставете другитѣ: азъ не искамъ да бѣда единъ министъръ, който безъ основание маложително, повелително, безъ да бѣде прѣдъ единъ force majeure, какъвто е войната, си позволява да поправя, или допълня българскитѣ закони, ако ще би и само за секретаръ-бирничитѣ или агентитѣ. Но разбирамъ въ същото врѣме, че ако единъ министъръ би ви доказалъ, че държавата ще се намѣри парализирана, че войната не бѣше възможна, ако не се задържаха нѣколко хора отъ най-необходимитѣ или най-неизбѣжнитѣ на службитѣ, азъ мисля, че всичко опада и мисля, че не създавамъ лошъ прецедентъ за нѣкого друго, утрѣ да се позовава на това, което ние сме направили, за да прави същото, освѣнъ ако и той се намѣри при сѣщитѣ обстоятелства, при които се намѣрихме ние, т. е. води война. Свършвамъ съ този въпросъ.

Втората забѣлжка на г. Такева, която се сподѣля и отъ г. Парапанова, бѣше тая, че не трѣбвало да се плаща на чиновнитѣ, които сж освободени по този начинъ, цѣла заплата, а трѣбвало да имъ се плати само една трета. Г. Парапановъ казваше даже, не само тѣзи, но и на онѣзи, които по силата на закона сж освободени и сж останали да работятъ въ канцеларитѣ и тѣ не трѣбва да получатъ повече отъ една трета отъ заплата си. Защо това? За да имало равенство. Г. г. народни прѣдставители, пакъ трѣбва да ви кажа, че равенство на тази земя нѣма. Нема ние сме равни въ всичко, нема всички еднакво носимъ тежеститѣ и използваме облагитѣ на този земенъ свѣтъ? Нема способноститѣ, трудолюбието сж равни, нема отговорноститѣ сж равни? Нема сж равни физическитѣ и умственикитѣ сили? Какъ искате всичко да измѣните съ аршина на равенството? То е желателно, но само то не е опрѣдѣляюще. Равенство, г.-да, тукъ не може да има. Защо? Защото тѣзи, които отиватъ на бойното поле и получаватъ една трета, изпълняватъ една своя длъжностъ, една повинность, която налитѣ закони имъ налагатъ. Слѣ-

дователно, когато ние имъ даваме $\frac{1}{3}$ отъ заплата, азъ казахъ защо имъ даваме — само отъ чувство на хуманостъ, за да спомогнемъ на тѣхнитѣ семейства, а не че тѣ иматъ законно право. Тѣ сж отишли тамъ, за да изпълнятъ единъ дългъ, за който трѣбва да бѣдатъ готови откажъ сж се родили или поне откажъ сж служили въ войната. А тѣзи, които сж тукъ, или сж освободени по закона, законътъ ги освобождава не за да имъ даде привилегия; законътъ отъ 1903 г., или отъ 1913 г. не знае кога ще има война, нито знае въ врѣме на война кой ще бѣде на еди-коя си длъжностъ; той не е създаденъ за лица, а за длъжности и, ако освобождава известно лице, то е защото счита, че безъ неговата длъжностъ държавата не може да съществува. Слѣдователно, тѣзи хора сж били на тѣзи длъжности пакъ по силата на закона. Какъ ги управлявате вие? Единъ носятъ по закона тежестъ, която не се плаща, а другитѣ носятъ друга една тежестъ, която по закона се плаща; има бюджетъ, който сте гласували, да имъ се плаща. Какъ ние, като министри, ще имъ отнемемъ това право, че да имъ не даваме заплата? Въ името на равенството! Че немаъ подиръ туй пакъ ще ги изравняваме? Че ако вие гледате, кой билъ на сѣнка, кой на дъждъ, кой подъ куршумъ, кой у дома си — никога нѣма да се изравнятъ; и да имъ вземемъ заплата и още отгорѣ да имъ вземемъ толкозъ, ние нѣма да уравнимъ единъ съ другитѣ.

П. Парапановъ: Само защото той е войникъ и е билъ длъженъ да отиде въ редоветъ на войската.

Министъръ Т. Теодоровъ: Значи, Вие говорите само за тѣзи, които е трѣбвало да отидатъ?

П. Парапановъ: За тѣхъ говоря азъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ама по-прѣди Вие говорихте и за тия, които сж прѣдвидени въ закона.

П. Парапановъ: Ако тѣхнитѣ набори сж на бойното поле, не трѣбва да взематъ заплата.

Министъръ Т. Теодоровъ: Това би било ново законоположение, което вие бихте създали сега, но което, споредъ мене, не се оправдава не само отъ законна гледна точка, както се сега, но нѣма да се оправдае и отъ човѣшка гледна точка, по слѣдующитѣ съображения. Чиновнитѣ, които законътъ освобождава, както и онѣзи, които ние сме освободили, сж въ еднакво положение, защото тѣзи, които ние сме освободили, ние сме ги приравнили съ дѣйствието на закона, ние не сме направили това за фаворизация, но защото сме съзнавали, че тѣхнитѣ длъжности сж толкова необходими за съществуването и функционирането на държавата, както и на първитѣ. Тѣй че, за двѣтъ категории задържани на служба чиновници мѣрката трѣбва да бѣде една, защото ние нмаме рѣшение да внесемъ своитѣ постановления въ камарата за одобрение, нѣма да ги оставимъ неодобренни, както онази отъ 1909 г. не е било одобрено; докрая на сесията тия законоположения ще ви бѣдатъ прѣдставени да ги одобрите. И чиновнитѣ, които се визиратъ отъ тѣхъ, тоже трѣбва да бѣдатъ платени. Защо? Защото тѣзи хора, по естеството на тѣхнитѣ длъжности, трѣбваше прѣзъ врѣме на войната да работятъ два пѣти повече; отколкото сж работили прѣзъ обикновено врѣме.

П. Парапановъ: Но и онѣзи сж на работа, защото защитаватъ отечеството.

Министъръ Т. Теодоровъ: Какво ще стане, ако вземемъ сега да уравниваме всички? Азъ ви ка-

захъ, че $\frac{3}{4}$ отъ населението не е тамъ, и не $\frac{3}{4}$, ами и $\frac{9}{10}$ не е на бойното поле; е какъ ще ги уравнимъ?

П. Парапановъ: Азъ говоря само за държавните чиновници, които е трѣбвало да отидатъ въ редоветъ на войската.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ мисля, че вчера говорихъ върху това, за да нѣма нужда сега да се повръщаме пакъ върху него.

И тъй чиновниците, които намѣрихме, че нѣма да иматъ достатъчно работа, макаръ че не ги викатъ подъ знамената, ние имъ казахме, че сж свободни да си отидатъ, да си търсятъ друга работа; ако могатъ да помогнатъ въ войната, да помогнатъ, да се заловятъ съ нѣщо друго или да се заловятъ съ нѣкоя друга платена работа, нека не стоятъ бездѣятелни, но ние пълна заплата нѣма да имъ даваме. И тогава ги освободихме, дадохме имъ безсроченъ отпускъ. Но на тия, които задържахме, за да ни работятъ, тѣзи, които работиха два пѣти повече, защото длъжността имъ изискваше да работятъ два пѣти повече прѣзъ врѣме на войната, ние тѣхъ не можехме да уравнимъ съ тия, които никакъ не работятъ. И азъ ви питамъ, ако търсите равенство, какъ ще го достигнете между тѣзи, които сж работили, и тия, които не сж работили, като имъ дадете сѣ по $\frac{1}{3}$? Вие ги сравнявате съ онѣзи, които сж на бойното поле, ами сравнете ги съ онѣзи, които сж били тукъ и ще видите, че не е право. Ние сме свидѣтели на трудовѣта на тия хора, ние знаемъ тѣхните заслуги отъ гражданско служебно естество, заслуги, които сж не по-малко цѣнни на войната за крайния успѣхъ отъ заслугитѣ на единъ войникъ, който е стрѣлялъ съ пушка. Защото мислите, че за успѣха на една война е достатъчно да имате хора, които стрѣлятъ съ пушка? Ами това е цѣлъ единъ комплексъ отъ воли, отъ дѣйствиия, отъ умове, отъ мишци, които трѣбва да дѣйствуватъ координирано, и не само онзи, който стрѣля и лежи въ единъ окопъ има заслуги къмъ войната; всички, които сж призовани, по единъ или другъ начинъ, да съдѣйствуватъ прѣзъ врѣме на войната за достигане конечния резултатъ, иматъ въ нея участие. Но азъ ще ви кажа, че единъ чиновникъ, който е поставенъ да контролира, напр., интендантството въ една дивизия или въ една армия, и тамъ на бойното поле върви съ другитѣ, може-би неговитѣ заслуги, които не се изразяватъ въ стрѣляне, да сж не по-малки отъ тѣзи на единъ войникъ, на 10 войника. Онзи, който е въ интендантството, или началникъ на единъ транспортен ешалонъ, каквито има мнозина измежду васъ, които бѣха и които знаете каква дѣятелностъ трѣбваше да развивате и развихте, съ това, че вие сте били начело на ешалона нѣкъдѣ, на 200 или 300 километра отъ бойната линия, мислите ли, считате ли, че сте принесли по-малки заслуги отъ оня, който е стрѣлялъ, и мислите ли, че заслугитѣ на тия, които трѣбваше да се грижатъ наврѣме да донесатъ хлѣбъ, да донесатъ муниции, сж по-малко отъ заслугитѣ на онѣзи, които стрѣлятъ? И най-послѣ, идете още по-далечъ и кажете, тия, които тукъ сж поставени начело или на санитарното вѣдомство, или на военното вѣдомство, или въ счетоводството, или въ управлението на държавните дългове, че тѣ иматъ по-малко заслуги, и сж принесли по-малко отъ онѣзи, които сж тамъ? Ами азъ ще ви посоча началника на управлението на държавните дългове, който тоже е освободенъ по министерско постановление, защото туй учрѣждение е отъ миналата година и законътъ не го познаваше. Миналата година се създаде това учрѣждение за службата на държавните и на гарантира-

нитѣ отъ държавата дългове. То е цѣло едно отдѣление, и знаете ли, че трѣбваше да остане само началникътъ и единъ писаръ да го управляватъ, а азъ имамъ нужда да произвеждамъ 36 милиона лева годишни платежи по различните заеми, имамъ да сключвамъ и пласирамъ съкровищни бонове, имамъ да водя кореспонденция, имамъ да изучавамъ турските държавни дългове, системата имъ, количеството на дълговетѣ, които би се припадали евентуално на България; имамъ да изучавамъ количеството на военното обезщетение, което трѣбва да искаме за загубитѣ, нанесени намъ въ тази война, имамъ нужда да изучавамъ маса други важни въпроси. Е добръ, вземете началника на това отдѣление войникъ, поставете го на първата линия, държавата не може да извърши една отъ най-важните, една отъ най-нужните свои функции, тя не може да си плаща заемитѣ, тя не може да намѣри заемъ, тя не може да направи смѣтка на онова което трѣбва да плати, не може да води дипломатически прѣговори: тя не знае какво е загубила и какво трѣбва да иска като обезщетение. И какво казвате? Нѣма го въ закона, пушнете го тамъ на първите редове. А че той е написалъ цѣла една книга, по четири въпроса, че той е работилъ по моя заповѣдъ денемъ и нощемъ, защото работата го изисква, не искаме и да знаемъ — ще му платимъ и нему $\frac{1}{3}$ отъ заплатата. Ще се попита той и ще се попита азъ: защо ще му платимъ $\frac{1}{3}$? Платете тогава и на насъ министритѣ $\frac{1}{3}$, защо ще оставите насъ да получаваме цѣла заплата, и ние нѣма да получаваме тогавъ цѣла заплата, и ние ще вземемъ по $\frac{1}{3}$. Но, питамъ ви азъ, справедливо ли е това, да поставите хора на длъжностъ, да имъ кажете: „Ще работите тукъ“ — и работятъ отъ сутринъ до вечеръ — да ги държите отговорни за веѣка грѣшка, която направятъ, и слѣдъ това да имъ не плащате. Защо? Защото не отишли на бойното поле. Ами да ги бѣхте пуснали. Вие ги задържате и имъ казвате да стоятъ тукъ; тѣ дохождатъ, за да се подчинятъ на вашата заповѣдъ. Дѣ е тази логика, дѣ е тази справедливостъ, какво е туй равенство, което вие търсите — азъ не го разбирамъ. Очевидно е, че има разлика между чиновникъ, който не работи, и който е работилъ, и затуй, на този, който е работилъ, ще му платимъ, на този, който не е работилъ, ще му дадемъ $\frac{1}{3}$ спомоществование, колкото за да живѣе. Казахъ ви, че има държави, които не правятъ това, които плащатъ пълна заплата на веѣки чиновникъ; ако нѣма работа, не е негова вина, тѣ му плащатъ; уволняватъ го, и тогавъ не му плащатъ; щомъ го държатъ на служба, такива безсрочни отпуски не ги признаватъ. И ако има неправда, тя не е въ това, че искате да ги уравните съ тѣзи, които сж на бойното поле и които, въ сжщностъ, споредъ закона, нѣматъ право на никаква заплата, а въ това, че имъ намалихме заплатитѣ. И когато направихме това, и сега искаме отъ васъ да го одобрите, ние се водихме отъ чувството на солидарностъ, която трѣбва да сжществува между чиновниците и казахме: нека потеглимъ и тѣ малко лишения, за да бжде на онѣзи въ строя и на сѣмействата имъ малко по-охолничко. Но оттамъ да отиваме да отричаме правото да си получаватъ заплатата хора, които сж работили, може-би, много повече, отколкото въ мирно врѣме, ще бжде несправедливо и ще бжде несправедливо толкозъ повече, че ние на тѣзи чиновници правимъ вече взаимно-образни одрѣжки: на по-големитѣ 30%, а на другитѣ 20%. Ще кажете, че ние ще имъ върнемъ одрѣжките. Вѣрно е, че ще ги върнемъ, но не смѣнитѣ фактъ е, че ги караме да изплатятъ сега тогоситѣ на войната, като имъ намаляваме заплатитѣ съ 30%, като ги оставяме да чакатъ други

времена да ги получават. И въ същото време като смѣтнете и другитѣ одръжки и връхнини, които имъ се правятъ, оставяме ги съ половина заплата. Какво искате повече? Азъ мисля, че мина тази епоха на чиновничествомразене, азъ мисля, че ние сме въ една епоха, дѣто сме съзнали, че безъ добро чиновничество не може да се уреди тая държава, че безъ добръ платено, добръ избрано, добръ подготвено и стабилизирано чиновничество, не можемъ да бъдемъ културна държава, не можемъ да правимъ прогресъ и ние ще се срамуваме утрѣ прѣдъ онуй население отъ освободенитѣ земи, което идва при насъ, или по-добрь, ние докарваме при себе си, за да му покажемъ висотата на нашата култура и прѣвъзходството на нашето управление.

Отъ болшинството: Вѣрно.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ето защо, ние не можемъ да приемемъ такива дребни смѣтки, които се изразяватъ въ икономия на пари, когато тукъ имаме по-висши начала, по-висши принципи.

Народниятъ прѣдставителъ г. Дачевъ ми помогна въ едно. Той говори много искрено, каза много прави думи за земеделското население, каза трогателни думи за готовността на това земеделско население да жертвува всичко за отечеството. И най-много ми направи впечатление неговата искрена изповѣдь, че това земеделско население, макаръ че е дало толкова реквизиция, пакъ има какво да даде — което е една истина — стига само да има редъ въ страната. Всичко това ме много трогна, но то нѣмаше нищо общо съ законопроекта. Една забѣлѣжка, която той направи, бѣше, че дѣловодителитѣ на реквизиционнитѣ комисии, ако добрь го разбрахъ, въ селскитѣ общини трѣбвало и тѣ да се възнаградятъ съ нѣщо, защото секретарь-бирницитѣ не били достатъчни, понеже работата, която вършили, била твърдѣ голѣма. Азъ не съмъ съгласенъ съ неговото мнѣние, но вземамъ неговото искрено твърдѣние да покажа на онѣзи, които биха ни осъдили, че сме освободили секретарь-бирницитѣ, да чуятъ отъ устата на този нашъ другаръ тукъ, какво секретарь-бирницитѣ сѣ имали такава работа, че сами не сѣ могли да я изкаратъ, а е трѣбвало въ нѣкои села да взематъ още и дѣловодители. И прѣдставете си какво би било, ако не бѣхме задържали секретарь-бирницитѣ? Ние бихме поставили на мѣстата имъ други хора, които не разбирахъ службата, които биха ни забъркали работата по реквизицията, напр. до такава степенъ, че да не можемъ да я оправимъ до 10 години.

Азъ изчерпахъ вече въпроситѣ, които г. Паранановъ повдигна, когато говорихъ за бѣлѣжкитѣ на г. Такева, и остава ми само една бѣлѣжка — за помощитѣ, които трѣбва да се дадатъ.

Г. г. народни прѣдставители! Относително сѣмействата на убититѣ, относително раненитѣ и осакатенитѣ въ време на войната, ние и сега имаме достатъчно законоположения, за да имъ помогнемъ. Всички тѣ ще се ползватъ съ пенсии, даже размѣрятъ имъ, който ще легне въ бюджета, ще бѣде голѣмъ — той нѣма да бѣде 5 милиона лева, нѣма да бѣде и 8 милиона лева, той ще бѣде може-би една по-голѣма цифра, но ние нѣма да се уплашимъ отъ нея. И тази цифра е единъ отъ елементитѣ въ обезщетението, което искаме отъ турското правителство. Една отъ първитѣ обязанности на побѣдения неприятель въ една война е тази: да осигури живота на онѣзи, които сѣ загинали или осакатени по негова вина. Но, разумѣва се, нѣма да оставимъ тѣзи хора да чакатъ получаването на това обезщетение — тѣ ще получатъ помощитѣ отъ нашия бюджетъ, и тѣхнитѣ пенсии ще бѣдатъ дадени възъ основа на сегасъществующия законъ до-

тогава, докогато въ втората половина на сесията не промѣнимъ, въ смисълъ по-благоприятенъ за тѣхъ, нѣкои законоположения. Азъ намерихъ поради и сега пакъ повтарямъ, че това считаме за свой дългъ, както го считате и вие и както всички трѣбва да го считаме. Тукъ по този прѣдметъ лесно ще се споразумѣемъ, защото мисля всички еднакво сме готови да изпълнимъ дълга си, дългъ на отечеството къмъ заслужилитѣ негови синове. Но вънъ отъ това, всички, които биха били въ положението, напр., на осакатени, или на сѣмейства, които иматъ вече доказателства, че иматъ убити тѣхни членове, могатъ още сега да се обърнатъ къмъ пенсионния съвѣтъ и ще си получатъ на общо основание пенсийтѣ, които сѣ прѣдвидени, били на офицери, били на войници. Азъ вече съмъ далъ съответно нареждане и въ бюджета има достатъчно суми за покриване на всички разходи, които биха се появили поне за нѣколко мѣсеца. Колкото за сѣмействата на тѣзи, които не сѣ въ тази категория, а сѣ просто бѣдни хора, останали тукъ поради това, че тѣхнитѣ глави на сѣмейства сѣ на бойното поле, за тѣхъ, г. г. народни прѣдставители, недейте иска отъ насъ да можемъ да направимъ много нѣщо. Най-напрѣдъ числото на тѣзи хора ще е голѣмо, то е при това неопрѣдѣлено и способно много да се разтега — не е като другото. Числото на убититѣ, или осакатенитѣ, или леко-раненитѣ лесно можемъ да го установимъ, сѣщо и степенъта на поврѣдитѣ пакъ лесно можемъ да установимъ, но кой е бѣденъ и кой страда поради това, мѣчно е да го кажемъ. Чутъ-ли не ние всички единъ отъ други по-страдаме. И ми се струва, че единъ повече, единъ по-малко, но всички страдаме: и търговци, и индустриалци, и адвокати, и сѣдии, и професори, всички, които не сѣ на бойното поле, даже и сѣмействата тукъ както сѣ, пакъ страдатъ — всички ние, извѣстно време, докато трае войната, страдаме и ще се топимъ въ собственото си масло. Това трѣбва да знаемъ. Войната е бѣдствие, войната е тежестъ и трѣбва да се приготвимъ прѣди всичко да търпимъ, но и търпѣнието си има своитѣ граници, и има случаи, дѣто настѣпва длѣжността на обществото да спомогне. Ние направихме това нѣщо, щото общинскитѣ съвѣти да гласуватъ суми споредъ срѣдствата си и, прѣди всичко, самитѣ общини да помогнатъ на бѣднитѣ въ своитѣ си общини, което е най-цѣлесъобразно, защото държавата не е въ състояние навредъ да види, навредъ да разпрѣдѣли и даде, а общинаритѣ могатъ да направятъ това. Ако общинаритѣ дадатъ помощи въ особености подъ своя отговорностъ, тѣ ще бѣдатъ най-справедливи сѣдии. Въ София, както знаете, градскиятъ съвѣтъ отпусна една сума отъ 500 хиляди лева; ако войната се продължи чѣ тя не стигне, ще трѣбва да се отпуснатъ още. Въ Пловдивъ, въ Русе, въ Видинъ, въ всичкитѣ по-главни градове направиха това нѣщо. Държавата е готова да дойде на помощъ на общинитѣ по два начина: първо, като имъ улесни сключването на заеми, за да могатъ да намѣратъ пари, които заеми да изплащатъ въ продължение на години, за да могатъ сега да помогнатъ на стражущитѣ свои членове; второ, като тури на разположението имъ брашното отъ нефабрично произхождение, което има въ реквизиционнитѣ комисии, и което едва-ли ще има нужда да се прѣнася на бойното поле вече, по една твърдѣ евтина цѣна, не даже по реквизиционната цѣна, а по една по-малка, съ разсрочване пакъ на платежитѣ. Това ще бѣде въ нѣкои крайни случаи. Ние взехме рѣшение да помогнемъ и съ пари, и това е за новоосвободенитѣ земи, въ мѣстата, дѣто положението дѣйствително е съвсѣмъ плачевно. Ние ще има още много да оплакваме и жертвитѣ, и бѣднитѣ, и стражущитѣ, подиръ войната даже,

г-да, защото тя носи разорение не само тукъ, тя е донесла разорение въ много по-голямъ размѣръ тамъ, дѣто е произвеждана, тамъ, дѣто тя е съсрѣдоточила всичката си тежестъ. И бѣдете увѣрени, че отъ наша страна всички нужди ще бѣдѣтъ прѣцѣпени по справедливостъ и ние нѣма да откажемъ да дадемъ помощта си, обаче ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители отъ този въпросъ да не правятъ политика и да не търсятъ въ това популярностъ. Нищо нѣма по-лесно отъ това, както направи г. Сакжзовъ или други нѣкой — неща да назова имена — да дойдатъ тукъ и да кажатъ: „Дайте толкова милиона“, и да плачатъ заради сѣдбата на тѣзи. Нѣма съмнѣние, че то ще прави по-голяма или по-малка реклама на този, който говори, но не е добръ да си служимъ съ такава реклама въ нашата дѣятелностъ. Добръ е, всѣки пътъ, като **искаме нѣщо отъ правителството, да му покажемъ по кой начинъ може да се достигне; да видимъ, има ли срѣдства да се направи това, има ли възможностъ да се направи безъ да вземаме отъ гърба на други нѣкой, та да не хване пъкъ той да плаче, защото вие знаете, колко се плаче, когато се повишаватъ данъцитѣ или се създаватъ нови.** Вие знаете, че финансовиятъ министъръ не може да прави чудеса. Ние можемъ да гуждаме нумера върху банкнотитѣ, но това е само дотолкова, до колкото имаме злато въ каситѣ. И трѣбва да ви кажа, че за наша гордостъ ние още не сме достигнали да издадемъ три пѣти повече банкноти, отколкото имаме злато, и че ние прѣкарваме война безъ да имаме ажио у насъ, за което се иска мадростъ и похватностъ. Тази мадростъ и похватностъ не трѣбва, г. г. народни прѣдставители, да я изоставяме и за въ бѣдѣще, защото една модерна държава иска ли да мине дѣйствително за модерна, иска ли да мине за добръ уредена и съ осигурено бѣдѣще, прѣди всичко, трѣбва да бди за равновѣсието въ своитѣ финанси. Много държави сж загубили и сж пропаднали главно отъ своето финансово положение. Примѣритѣ не сж далечъ. И ако ние искаме да вървимъ неуклонно и смѣло въ този широкъ и великъ пътъ, който се открива за едно друго по-блѣсково бѣдѣще на България, ние, прѣди всичко, трѣбва да бдимъ върху здравината на нашето финансово положение, да не докараме държавата до нуждата да прибѣгне къмъ разорителни заеми или до степенята да залага свободата на своето самоуправление. За щастие, ние сме много далечъ днесъ отъ това; за щастие, както вие можахте да се убѣдите отъ изложението, което ви направихъ въ едно отъ миналитѣ засѣдания за нашето финансово положение, ние не само сме далечъ отъ такава опасностъ, но за насъ се открива едно ново поле на една много блѣскава икономическа и финансово политика. И съ това прѣдупрѣждение на г. г. народнитѣ прѣдставители, които ще говорятъ по тѣзи въпроси за раздавания помощи, азъ изказвамъ пълна готовностъ отъ страна на правителството и отъ страна на Финансовото министерство да направимъ всичко, което, както вие се изразявате, е не само справедливо, но още и полезно и възможно за държавата.

Г. г. народни прѣдставители! Тѣзи сж блѣжкитѣ, които имахъ да направя и ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се приеме законопроектъ на първо четене, и на второто четене азъ не съмъ противенъ на нѣкои поправки, ако се направятъ, но не отъ рода на тѣзи, които тукъ се казаха, защото не забравяйте и това, че този законопроектъ, въ една по-правилна форма, прѣдвижда туй, което Министерскиятъ съвѣтъ на два пѣти е постановилъ и което ние сме вече прилагали. И че, слѣдователно, ако се направятъ нѣкои значителни отклонения отъ това, което е дадено, можете да ни

докарате доста голѣми затруднения, осложнения, да правимъ нови счетоводства, да канимъ хората да повръщатъ пари, да додаваме на други, да доплащаме и да влѣземъ въ единъ лабиринтъ, който, увѣренъ съмъ, ще ни коштува много повече отъ тѣзи икономии, които ще направимъ, защото, даже ако има нѣкои несправедливости, нѣкои неправди, не забравяйте, че тѣ сж за два мѣсеца. Да допуснемъ, че би имало таквизи — тѣ сж само за два мѣсеца и върху единъ човѣкъ нѣма да се изразятъ въ повече или по-малко съ 50, 60, 80 л. на глава; че всичкото това нѣщо не заслужаваше, ако се вземе по прѣцѣнка на материялната му стойностъ, тия дълги дебати, които ние му посветихме въ продължение на два дѣна. Полагамъ, че и туй дѣло, като всеко човѣческо дѣло, създадено за време на война, може да не удовлетворява всички изисквания на нѣкакво равенство, но по-справедливо и по-цѣлесъобразно отъ това не можахме да измислимъ. И туй, което ни прѣдлагате, нѣма да бѣде по-добро, а въ такъвъ случай ще трѣбва да кажемъ: човѣшко дѣло, законъ само за два-три мѣсеца, който подиръ това свършва своята сѣдба, защото подиръ мира той нѣма да се прилага. Подиръ тѣзи думи, азъ моля да се приеме законопроектъ на първо четене. (Ръкоплѣскане отъ болшинството)

Я. Сакжзовъ: Искамъ думата за едно пояснение.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Дебатитѣ сж прѣкратени.

Я. Сакжзовъ: За едно малко пояснение.

Министъръ Т. Теодоровъ: Послѣ пъкъ азъ ще искамъ едно пояснение и ще стане дълго.

Я. Сакжзовъ: При второто четене да не се горещимъ, г. Теодоровъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Отъ Васъ ще зависи да се горещимъ или не — ако говорите това, което е умѣстно.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене законопроекта за заплатитѣ на чиновницитѣ и служащитѣ по гражданското вѣдомство прѣзъ време на военното положение, моля, да вдигнатъ ръка. (Болшинство) Събранието приема.

Ще прѣминемъ къмъ слѣдующата точка на дневния редъ: първо четене на законопроекта за бюджета на новоосвободенитѣ земи за 3½ мѣсеца, отъ 15 декемврий 1912 г. до 31 мартъ 1913 г.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ И. Бобчевъ: (Чете)

„Законопроектъ

за бюджета на новоосвободенитѣ земи за 3½ мѣсеца, отъ 15 декемврий 1912 г. до 31 мартъ 1913 г.

„Чл. 1. Разрѣшава се на министритѣ да произвеждатъ, съгласно съ законитѣ на държавата, за врѣмето отъ 15 декемврий 1912 г. до 31 мартъ 1913 г. разходитѣ, посочени въ приложенитѣ къмъ настоящия законъ таблици, на обща сума 7.039.638 л., а именно:

1. По Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве	1.228.164 л.
2. По Министерството на финанситѣ	1.050.046 „
3. По Министерството на земледѣлното и държавнитѣ имоти	324.830 „

4. По Министерството на общественитѣ сгради, пктищата и благоустройството . 880.695 л.
5. По Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ 3.555.903 „
Всичко . . . 7.039.638 л.

„Чл. 2. Горнитѣ разходи да се покриятъ съ приходитѣ по бюджета за 1913 г., и да се отнесатъ къмъ сжщия бюджетъ.“

Прѣдседателствуващъ Г. Згуревъ: Има думата г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Въ сегашната сесия почитаемото правителство ни внася три бюджета; първиятъ бюджетъ е извънредниятъ бюджетъ отъ 50 милиона лева, който ние гласувахме; вториятъ бюджетъ е гласуваниятъ пакъ отъ насъ за $\frac{1}{12}$ отъ редовния бюджетъ за идущата година; третиятъ бюджетъ е днешниятъ специално за уреждане на новозаетитѣ земи. Не виждамъ нищо странно въ тая практика, наложителна ще кажа и азъ, както казваше г. министрътъ на финанситѣ въ оняденшното си изложение. Не можеше да бѣде друго-яче, защото прѣживѣваме едно врѣме ненормално, 50-тѣ милиона, които гласувахме, сж свършени, сега гласуваниятъ 50 милиона сж готови да бѣдатъ свършени, а ако има нужда, както каза г. министрътъ на финанситѣ, ще дадемъ и други. Ако взехъ думата по бюджета за повоосвободенитѣ земи, то е да кажа нѣколко думи, както обикновено правимъ, когато започваме общитѣ дебати по бюджетитѣ, когато въ нормално врѣме се гласуватъ. Ето защо, ако закача въпроси, които се отнасятъ до 50-тѣ милиона лева, ще моля да ме извините, защото този именно новъ бюджетъ чакахъ, за да мога да кажа нѣкои и други мисли, които, увѣренъ съмъ, нѣма да бѣдатъ отъ врѣда за г. г. министритѣ, които прѣдставяватъ отдѣлнитѣ отрасли на управлението. И вчера, и оня день, па и днесъ, хубаво аргументираната рѣчь на г. Теодорова ни доказа, че ние живѣемъ ненормални врѣмена и че когато въпросътъ е до самосъхранение на държавата ни, нма нѣкаква си ненормалностъ, която е необходима, но която необходимостъ, по моето разбиране, г. г. народни прѣдставители, не е случайна, нито произволна. Въ живота на една държава, тая ненормалностъ е прѣвидена отъ законитѣ на страната, и само по принципа на самосъхранението и на ненормалността ние не можемъ да направимъ държавата ни да не живѣе и да я оставимъ само подъ управлението на ненормалността и произвола. Тия въпроси ме занимаватъ отъ врѣмето, когато се объяви обща мобилизация и бихъ искалъ прѣдъ народното прѣдставителство ъскрено да се поспремъ на тѣхъ отъ голѣма важностъ за държавното ни управление, като имаме прѣдъ видъ винаги, че живѣемъ въ ненормални врѣмена, като имаме прѣдъ видъ, че сме въ военно положение и да си дадемъ отчетъ, кое именно е странното въ нашата страна, кое именно трѣбва да бѣде нормално, но което е станало незаконно, ненормално и да подиримъ причинитѣ на тази ненормалностъ.

У насъ се объяви военно положение — това с едно ненормално състояние на държавния ни животъ. Военното положение е винаги ограничение на свободитѣ, обаче то е необходимо и наложително въ случаетѣ, когато имаме война, и никой нищо не каза, когато се гласува законътъ за военното положение. То бѣше нѣкакъ естествено. Не може да се объяви война, безъ да се объяви военно положение, т. е. да се направятъ извъншни ограничения на свободитѣ на гражданитѣ, които ограничения сж отъ полза и отъ нужда за достигане на цѣльта именно, който се гони съ сбвяване на войната. Но кое става ненормално именно въ държавния животъ съ обявяване военното положение? То, г. г. народни прѣдставители, е много

извѣстно, е много ясно у насъ: издаде се указъ отъ страна на изпълнителната властъ, който указъ ние одобрихме и по силата на който указъ се ограничиха сждбни права на гражданитѣ, подсждността за прѣстъпление се взема отъ гражданскитѣ сждилища и се възложи на военнитѣ сждилища. Освѣтъ този указъ, който сте имали случай да четете и азъ нѣма да го чета прѣдъ васъ, друго нѣкакво ненормално състояние въ нашия държавенъ животъ, законитѣ на страната направиха ли? Не. Когато измѣнихте конституцията, измѣнихте чл. 72, който бѣше отъ голѣма важностъ, която се разбираше отъ страна на народното прѣдставителство, разбираше се и отъ този сжщия кабинетъ, който е и днешниятъ. Чл. 72 постановява, че военното положение, слѣдователно, изключително положение за живота държавенъ, може да става само по законодателенъ редъ, и изпълнителната властъ вече не може да произволничи тѣй, както въ миналото бѣ нѣколко пѣти произволничала. Значи, ненормално състояние, което трѣбва да се узакони, трѣбва да се узакони само съ законоположение отъ законодателенъ характеръ. Това и стана, както виждате. Военното положение по законодателенъ пѣтъ се установи, военното положение само въ закона опрѣдѣла въ що ще се състоятъ именно ограниченията на свободитѣ на гражданитѣ и на свободния животъ на държавата. Оттамъ-нататѣкъ, азъ бихъ желалъ нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители — като повдигамъ въпросъ — или нѣкои отъ г. г. министритѣ да ни каже, въ какво друго отношение по законодателенъ редъ ние спрѣхме функционирането на държавата отъ гледището на законитѣ? И увѣренъ съмъ, г. г. народни прѣдставители, че нѣма да се намѣри такъвъ, защото това е ясно; ние всички сте участвували въ засѣданията на парламента и знаете, че други ограничения на нашитѣ закони въ страната, на нашия конституционенъ и парламентаренъ режимъ, ние не сме правили. А животътъ напѣ държавенъ, откакъ войната сжществуваше, върви ли по нормаленъ пѣтъ, само съ изключение на военното положение? Не. И азъ искамъ тукъ, г. г. народни прѣдставители, да ви докажа, че ние живѣемъ наистина легално, законно, подъ режима на старитѣ си закони, които законодателната властъ не е измѣнила, защото не е намѣрила за нужно, а въ сжщностъ, въ дѣйствителностъ, въ живота, ние живѣемъ при военно положение, разбрано отъ обществената съвѣсть, като-че-ли и отъ по-голѣмата частъ отъ народното прѣдставителство, една ненормалностъ голѣма, която поглѣща, като-че-ли цѣлитѣ свободенъ конституционенъ животъ на държавата ни. Г. г. народни прѣдставители, у съседни намъ държави, които наедно съ насъ воюватъ, ще видите, че въ тѣхъ законитѣ сжществуватъ тѣй, както и по-рано, и тѣхниятъ животъ държавнически собствено си върви тѣй, както бѣше и по старому. Едно военно положение не е спрѣло нищо. Въ съседнитѣ държави ще видите, че пресата функционира — у насъ я нѣма съвършено — просвѣщението функционира, училищата сж отворени; за другитѣ отрасли на управлението не ще да говоря, че въобще животътъ държавенъ си продължава, ако и да куца. Защо? Защото навѣрно по силата на цѣлата тѣ сж въ състояние да живѣятъ, а ние не. Това е вѣрно отъ фактическа страна, като погледнемъ особноститѣ на народа, младъ народъ, всички служби заети отъ по-млади хора, свикани всички подъ знамената, по силата на цѣлата, тѣзи функции на държавата трѣбваше да спратъ. Не можете да имате сждилища, защото сдѣлнитѣ сж въ редоветѣ на войската; не можете да имате училища, защото и учителитѣ сж тамъ. Това разбирамъ. Но има ли нѣщо друго, което, извънъ тия, именно необходими на самичкия животъ, е спрѣло да функционира у насъ? Има, г. г. народни прѣдставители; по моето разбиране, това, което именно въ таква ненормални врѣмена трѣбва да живѣе и да

функционира, то е спрѣло, спрѣла е државната власт и државното управление и, ако искате, министерската работа, министерската отговорност въ страната — една опасност, на която сетиминиѣ ще видимъ по-подирѣ, защото, ако въ такива непоредливи врѣмена, да ги наречемъ, въ случай на война, когато има отговорности, тѣ се търпятъ по силата на факта, че въ такива врѣмена трѣбва да се мълчи и да се търпи, ще дойде друго врѣме, много по-тежко, подирѣ, когато ще се искатъ отговорности, а тогава министритѣ ще ни кажатъ, че по силата на живота, който ние сме живѣли заедно съ тѣхъ, тѣ самитѣ не сж отговорни. Она денъ при една моя малка закачка, когато търсѣхъ отговорностъ за произвола на нѣкои чиновници, назначени нѣкъдѣ, г. Людскановъ ни каза отъ тамъ: „тѣ не сж назначени отъ мене“. А отъ кого сж назначени и отъ кого да дириамъ смѣтка? — ние, народнитѣ прѣдставители, можемъ да се попитаме единъ денъ. Но за непоредливия животъ собствено съдѣйствуваме тукъ ние, народното прѣдставителство и правителство. Въ дѣйствителностъ, животътъ е такъвъ, като-че-ли всичкитѣ работи се вършатъ безъ да има отговорни. Въ другъ денъ за добритѣ работи ще има кой да се похвали, а за лошитѣ ние, народното прѣдставителство, нѣма да намѣримъ отговорнитѣ въ България, защото, по моето разбирање, азъ съ тѣга констатирамъ като-че-ли нѣмаме вече — азъ така смѣтамъ — нито министерско управление, нито министерска отговорностъ. Кое ми дава поводъ, г. г. народни прѣдставители, да говоря тъй? Това правя не отъ желание да шиканирамъ, но за да накарамъ г. министра да обясни прѣдъ насъ, че това, което азъ говоря, е лъжа, че то не е истина, за да може, най-сетнѣ, да се даде утѣха и на народното прѣдставителство, и на народа, че има работи, които и при военното положение трѣбва да сѣществуватъ.

Ние гласувахме 50 милиона лева за нуждитѣ на армията и ги даваме на разположението на г. министра на войната. Най-правилното нѣщо, което всѣки трѣбва да направи, слѣдователно, и министърътъ на войната, като министъръ отъ единъ кабинетъ отъ отговорни лица прѣдъ Народното събрание, на който имаме довѣрие — е той да харчи паритѣ. Каква о. обаче, силата на военния министъръ въ военното управление на нашата држава днесъ? Г. г. народни прѣдставители! Азъ се питамъ, защото знамъ, че днесъ фактически положението е такова, че Военното министерство, въ което има отговоренъ министъръ, знае само това, което му съобщаватъ, а военната администрация всецѣло и всичкитѣ кредити, които се изразходватъ, изразходватъ се отъ едно ново учрѣждение, на което азъ дия да намѣря нѣкъдѣ въ законитѣ, законната санкция и за което учрѣждение до днесъ по законенъ редъ не знамъ нито произхода, нито пъкъ неговото легално сѣществуване у насъ. Кой отговаря днесъ прѣдъ насъ? Г. г. народни прѣдставители! Военната организация е наредена. Главкомандующъ съ войската изпълняватъ прѣвзходно задачитѣ си, нанесохме поражение слѣдъ поражение на противника, надѣвамъ се, утрѣ-други денъ да нанесемъ още по-голѣми и тази война безспорно ще се завърши блѣскаво. Никой не е желалъ да се бърка въ управлението на войската, нито има нѣкой отъ насъ, който би гледалъ съ завистъ на голѣмитѣ успѣхи, които се правятъ отъ войници и военачалници, които днесъ държатъ сѣдбинитѣ на народа ни. Но, извънъ това, азъ не знамъ дѣ се залича вече министерството на тая страна, което, по законитѣ на страната, трѣбва да дѣйствува и сега, защото то е отговорно прѣдъ насъ. И азъ по единъ-два случая, които ще имамъ сега да изложя прѣдъ васъ, ще попитамъ, кой ще е наистина отговорнитѣ, ако станатъ нѣкои пакостни работи? Отидохъ лично при г. военния министъръ да се информирамъ като народенъ прѣдставител, който иска да знае какви сж отношенията днесъ на Военното министерство, което,

по конституцията, е единъ отрасълъ отъ управлението на нашата страна спрѣмо друго едно учрѣждение, което днесъ титулуваме „Щабъ на дѣйствующа армия“, което учрѣждение държи всичко въ рѣцѣтъ си и се разпорежда съ всичко; да знамъ кѣдѣ въ законитѣ мога да го подкрѣпя. Г. министърътъ ми показа това, което сѣществува — единъ правилникъ, който е установенъ възъ основа само на една административна разпоредба. Не можахъ да намѣря — искамъ да ме поправи днесъ г. министърътъ на войната — да-ли даже е утвърденъ съ височайши указъ.

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: Въ всѣки случай, административна.

Н. Мушановъ: Но даже възможно е да е и безъ указъ. Този правилникъ нарежда тиловото управление на армията; въ него се разпорежда кои ще сж началници на армията, — въобще опрѣдѣля се щатѣта на войската за военно врѣме и всичко е туй. Даже и да има нѣщо друго, питамъ азъ, може ли Военното министерство, като административна властъ, само да си създаде правилникъ, който е въ състояние да му из земе оная властъ, която му е дадена по конституцията и законитѣ на страната? Не, г. г. народни прѣдставители, никога не може да сѣществува туй. Ако наистина този правилникъ е основниятъ законъ на това учрѣждение, то е едно порочно учрѣждение, което си е присвоило повече права, отколкото то има по законитѣ на страната. А то е всичко сега. И азъ ви питамъ: другъ денъ, когато ще викаме г. военния министъръ да отговаря прѣдъ насъ, да поставимъ неговата личностъ подъ отговорностъ, да поставимъ отговоренъ цѣлия кабинетъ за ония дѣйствия, които нѣма да одобримъ, когато ще ни кажатъ, както ни се каза днесъ, че тамъ сж се вършили работи възъ основа на единъ административенъ правилникъ, ние не сме участвували като министри и нѣмаме никаква отговорностъ, може ли да се търпи отъ народното прѣдставителство това положение днесъ, когато поне имаме възможностъ да поприказваме по тия въпроси? Можемъ ли, собствено, ако искате отъ наша амбиция, не лична, а като народни прѣдставители, да търпимъ такова едно положение, на което ние не можемъ да намѣримъ резонъ, и не можемъ никога да дадемъ резонъ на избирателитѣ, които сж ни изпратили? А това става всѣкидневно, г. г. народни прѣдставители, и затова азъ поискахъ най-напрѣдъ да съпоставя въпроса за отношението на военната властъ спрѣмо военната властъ въ страната, за да дойда послѣ на отношенията между тия учрѣждения и гражданската властъ, кѣдѣто можемъ да констатираме такива смѣлости, да не казвамъ друга дума, които каратъ да се мисли, че като даваме свободи на нови народни ние идемъ въ сѣщото врѣме да суспендираме оная, който ние имаме въ страната.

Друго нѣщо, много интересно. Азъ нѣма да зачеквамъ въпроси, за да наместя нѣкому, защото нито за моя лична амбиция, нито за партията, на която принадлежа, бихъ желалъ да правя шикани, но все-таки искамъ да повдигна извѣстни въпроси, за да видите сериозността имъ. Ние гласувахме 50 милиона лева да се харчатъ. Никой не мислѣ, че тѣ ще се харчатъ. Но трѣбва да има дѣйствителенъ контролъ отъ народното прѣдставителство и трѣбва да знаемъ най-напрѣдъ човѣка, който ще ги харчи и който ще леме отговорността на длѣжноститѣ лица. Асѣжъ тамъ отговорността е основата на парламентарния режимъ. Даваме 50 милиона, 100 милиона да се харчатъ отъ военния министъръ, а изглежда, че той въ харченето имъ нѣма никакъвъ прѣстъ, никаква сила. Кой е шатѣтъ и сѣществувалъ, наистина, въ мирно врѣме, единъ шатъ по напата военна организация, такъвъ, какъто ние виждаме сега? Безспорно, трѣбва да сѣществува, г. г. народни прѣдставители, и отъ справката, която напра-

нихъ, изглежда, че го има. Но тия служби, които се нареждат тамъ безъ съгласието на министра на войната, кой има право да ги нарежда? Кой може да създава, извънъ шата, опрѣдѣленъ отъ законъ, една платена служба? Военното министерство, на което въ бюджета е опрѣдѣленъ извънреденъ кредитъ, не може да създава нови служби; за служби свѣрхсметънъ кредитъ не може да се даде никога, извънъ тоя шатъ, който е за военно врѣме — таенъ да го кажемъ — азъ не виждамъ, защо трѣбва да е таенъ; има държари, където не е таенъ — по какъ е гаранцията, че извънъ тоя шатъ, опрѣдѣленъ даже по административенъ актъ, не се създаватъ нови, може-би, безцѣлни служби и се изразходватъ паритѣ по тѣхъ? Кой може да ми каже това, г. г. народни прѣдставители, тукъ отъ министерското мѣсто? Може ли да го направи г. министрътъ на войната? Азъ съмъ увѣренъ, че ако не му изпращатъ прѣписи отъ нѣкакви заповѣди, които сѫ издадени за разни назначения, той нѣма да ги знае. Това ми прави впечатление, че дѣйствително има нѣкакъвъ порокъ въ тази организация. Защото виждамъ на едно мѣсто назначени четири-пет души подъ редъ съ една служба; не вѣрвамъ и самитѣ, които ги назначаватъ, да сѫ ги разпрѣдѣлили; така, виждамъ назначенъ воененъ комендантъ генералъ, слѣдъ него генералъ-губернаторъ пакъ тамъ комендантъ, слѣдъ него нѣкой дипломатически прѣдставителъ, дошълъ отъ чужбина, дошълъ тамъ, ужъ като подпоручикъ, но все-таки съ поголѣма мисия, отколкото генералъ и началникъ на дивизия.

В. Кознички: Най-хубаво, за Солунъ да кажемъ.

Н. Мушановъ: Да. — Азъ нѣма да кажа нищо противъ лицата, които сѫ тамъ, защото вѣрвамъ, г. г. народни прѣдставители, че всички тия лица, които бѣха тамъ, четиритѣ съвмѣстно, можеха много добръ да гарантиратъ интереситѣ на страната, за да можемъ да влѣземъ въ града, който знаете, че е завѣтъ на българщината. Нѣмамъ нищо противъ тѣхъ. Безспорно, че е трѣбвало да има голѣма солидарностъ между четиримата, за да можемъ да дойдемъ до тия блѣстящи резултати, но мене ме е страхъ, че може да стане друго; че въ тая суматоха отъ толкова служби, неопрѣдѣлени една спрѣмо друга, помежду толкова началства — не зная какъвъ е билъ моментътъ — отъ една несполука, ако такава имаше, не зная, какъ ние бихме дирили отговоренъ тукъ г. министра на войната, или Министерския съвѣтъ, за известни работи, които абсолютно не сѫ зависили отъ тѣхъ и за които тѣ нищо не сѫ могли да направятъ, защото административното положение, създадено отъ Военното министерство, дава власт на началникъ-щаба на армията да може да разпорежда всичко. А както виждате, ние сме свѣрзали съдбинитѣ на нашия народъ, на нашата политика съ тия въпроси, които се разиграватъ, и съ грѣшкитѣ, които може да направятъ нѣкои отъ военнитѣ началници. Този въпросъ ще интригува ли васъ? И азъ смѣтамъ, че наистина г. министрътъ на войната ще трѣбва да ни отговори, че поне това става съ една плано-мѣрностъ, съ единъ обмисленъ планъ и че, слѣдователно, интереситѣ на страната никакъ не биха могли да се нахърнятъ отъ многото власти въ срѣдата на една властъ, отъ многото хора, които се изпращатъ на едно и също мѣсто, безъ да имъ се опрѣдѣлятъ чиноветѣ и често пѣти, кой знае, безъ да имъ сѫ опрѣдѣлени и амбициитѣ. Този пръвъ въпросъ, г. г. народни прѣдставители, полагамъ, за да видите, че имаме право да излѣземъ на трибуната и да попитаме, да-ли държавата ни се управлява съобразно съ законитѣ и да-ли наистина тая ненормалностъ, за която приказваме постоянно, прѣчи за единъ законенъ, за единъ нормаленъ редъ въ ненормалното състояние на нашата държава.

Ако тия нѣколко думи казвамъ само за военното вѣдомство, ние ще се очудите, г. г. народни прѣдставители, когато дойда до втория въпросъ: какво е отношението на това ново учрѣждение спрѣмо министритѣ, спрѣмо гражданскитѣ власти на нашата държава. Чета въ вчерашния брой на „Военни извѣстия“, бр. 127: „Положение за управлението на военния губернаторъ въ Лозенградско“. Както чуваме отъ нѣколко дена, въ Лозенградско и въ Македония сѫ назначени генералъ-губернатори.

Министръ Т. Теодоровъ: Воененъ губернаторъ, а не генералъ-губернаторъ.

Н. Мушановъ: Тѣ сѫ сѣ генерали, за туй го наричамъ така. — Та казвамъ, четемъ въ „Военни извѣстия“ положения за назначения губернаторъ въ Лозенградско. Назначение на губернаторъ въ Македония нѣмаме още, обаче изглежда, че правата, които той ще има, да бждатъ съжитѣ, ако не и по-голѣми, прѣдъ видъ по-голѣмата областъ, която ще има да управлява.

Министръ Т. Теодоровъ: Съжитѣ ще бждатъ.

Н. Мушановъ: Чинъ на губернаторъ, казватъ, имало — за нещастие, не съмъ го чель — въ този административенъ правилникъ за тилового управление на армията.

Министръ генералъ Н. Никифоровъ: Чинъ не, а длѣжностъ.

(Прѣседателското мѣсто заема изново подпрѣседателъ г. А. Буровъ)

Н. Мушановъ: И навѣрно положението, което е публикувано, съ всички права, които сѫ дадени на военния губернаторъ, трѣбва да е извадено отъ това врѣменно положение. И ще видите вътрѣ, г. г. народни прѣдставители, че на г. губернатора, комуто се отдава властъ да управлява една губерния, съставена отъ три окръга сега въ Лозенградско, а отъ друга страна въ Македония ще е съставена отъ повече, му се даватъ всички ония власти, които иматъ днешнитѣ министри, които има г. Людекановъ, като министръ на вътрѣшнитѣ работи, г. Теодоровъ, като министръ на финансирѣ, г. Христовъ, като министръ на земледѣлието. Сега питамъ азъ, кои закони на страната въ туй ненормално положение, въ което живѣемъ, защото водимъ война, даватъ правото на военната властъ, прѣдставлявана отъ щаба на дѣйствующата армия, да създава служби — да го оставимъ — но да създава права на длѣжностнитѣ лица, като взема правата на г. г. министритѣ, които по законитѣ на страната управляватъ нашата страна. Иде ми, г. г. народни прѣдставители, на умъ, да-ли не е нѣкакво смѣсане на понятията, взетъ е теркъ за управлението на сегашнитѣ нови земи, както едно врѣме, при нашето освобождение, управлението се нареди отъ рускитѣ войски, които дойдоха въ България. Безспорно, това е погрѣшно, защото въ него врѣме въ България нѣмаше абсолютно никаква властъ, и където можеше да се наредятъ военни хора, на които да се дадатъ специални права, тѣ нѣмаше да дерогиратъ съществуващитѣ права и закони на една държава, която съществува. Но у насъ, където, слава Богу, държавата си функционира прѣвъзходно и ние се хвалимъ, че слѣдъ 35 години наредихме една държава, която и чужденцитѣ показватъ за примѣръ, когато ние сме именно въ она перюдъ, когато можемъ да се хвалимъ съ държавната си организация, въ него врѣме тъкмо, ние виждаме, при една побѣдоносна война, да се кастратъ правата на съществуващата властъ. Народното прѣдставителство и министритѣ губятъ своя престижъ и тѣ се замѣстватъ отъ неотговорни хора. А туй нѣщо, г-да, съществува. Азъ ще ви прочета само нѣкои права,

дадени съ една административна заповѣдь отъ началникъ щаба на дѣйствующата армия, за да видите какъ генералъ-губернаторътъ днесъ въплотшава въ Одринско властта на всичкитъ наши министри, които по една фаталностъ трѣбва да седатъ до старитъ граници и не трѣбва новитъ граници да видятъ плода на нашата организация, която божемъ се доказва въ 35 години, че струва нѣщо. Въ § 8 е казано: (Чете) „Нему се подчиняватъ всички мѣстни войски и команди, които по бойното разписание не влизатъ въ състава на нѣкаква частъ отъ армийтъ или отдѣлно дѣйствующъ отрядъ“. — Военна работа, чисто тѣхна. (Чете) „§ 10. Той съдѣйствува всячески на главното тилово управление на армията за събиране на нужнитъ продоволствени, фуражни и други припаси за армията“. Това добръ е казано, но въ § 14 е казано: (Чете) „Военниятъ губернаторъ има висши надзоръ надъ санитарното състояние въ страната и приема мѣрки за прѣдупрѣждение и отстранение на епидемическитъ болести“. А че това, г. г. народни прѣдставители, може да направи губернаторътъ, безспорно е, но въ законопроекта, който прѣдставяе днесъ тукъ, вие имате цѣль единъ отдѣлъ за санитарното дѣло на новитъ страни; вие прѣдвиждате кредити за лѣкари, за фелдшери и болници, защото една държава, която се реди, която ще се реди, сега даже, колкото и да сж укоритъ спрѣмо санитарното дѣло на нашата армия, азъ съмъ увѣренъ, че навредъ, кждѣто сме засели нови мѣста, все тамъ се е погрижила за санитарната служба. Смятамъ, че тая работа може да направи г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи, който и досега, както и г. министърътъ на финанситъ, сж се грижили да отидатъ нашитъ власти да проникнатъ въ всичкитъ разклонения на управлението въ новозаетитъ земи. Хората, които ходиха изъ тия новозаети земи и дойдоха, останаха поразени отъ работата, която вършатъ нашитъ съюзници, които съ заемането на градоветъ, изеднѣжъ сж докарвали граждански елементъ и сж засели всички служби въ страната. Разправятъ ни, че за почитъ, за жандармерията, въобще за устройството, колкото може да се направи сега, тия наши съюзници сж били готови. Като влизате въ мѣста, които сж засели нашитъ съюзници, вие виждате плода отъ новата свобода и новия режимъ, изеднѣжъ всичко нагласено съ граждански чиновници и всички служби функциониратъ най-правилно. Ами този е редътъ, по който трѣбва да се уреди държавата, и азъ смятамъ, че всички г. г. министри сж се замислили и непрѣмънно сж взели мѣрки, постепенно-постепенно всички отрасли на управлението да се наредятъ въ новитъ мѣста. — „§ 5. Назначение и увольнение на окръжнитъ управители и околийскитъ началници става отъ Министерството на вътрѣшнитъ работи по прѣдставление на военния губернаторъ“. Г. г. народни прѣдставители, отдѣ има силата този губернаторъ да може да прѣдставлява лица за назначение и увольнение отъ г. министра на вътрѣшнитъ работи? Кой може да отнеме едно отъ неотнимаемитъ права на г. министра на вътрѣшнитъ работи да промѣня персонала си, за който именно той е отговоренъ прѣдъ насъ? Възз основа на какви закони? Азъ ги дирихъ и не можахъ да ги намѣря, даже съ съдѣйствието на властта — да намѣря единъ законъ, който може да даде такива права, единъ законъ въ смисълъ на отнимане правата на единъ отговоренъ министъръ прѣдъ българския парламентъ и да се даватъ на генералъ-губернаторъ. Виждате, г. г. народни прѣдставители, че губернаторътъ ще прѣдставлява околийски началници и окръжни управители на г. министра. И недѣйте се чуди тогава за ония грѣшки, които станаха, и за ония скандални случаи, за които всички съжбяляватъ — че нѣкждѣ въ градове отъ освободена Македония сж се карали назначенитъ чиновници отъ военнитъ власти и назначенитъ отъ гражданскитъ власти. И нѣкждѣ имало такива скандали,

които просто сж ронили името на българско гражданство. Това е обяснимо. Щомъ като въ тая централна властъ, кждѣто се прѣдполага единство, вие нѣмате хармония, и щомъ като виждате, че въ новозаетитъ мѣста се борятъ двѣ власти — военна и гражданска — за да назначаватъ чиновницитъ, безспорно е, г. г. народни прѣдставители, че се скандализираме въ очитъ на тамошното население. И азъ не зная какво ние печелимъ тукъ и съ какво доказваме, че истинна властта се е повисила на оная висота, за която всѣки день говоримъ.

По-нататкъ има още по-интересни работи: (Чете) „§ 15. Той има надзоръ за съхранението и експлоатиранието на естественитъ богатства въ страната, съгласно законитъ на царството“. Менѣ ми казваше единъ отъ бившитъ окръжни управители, който е билъ тамъ, че имало запитване отъ губернатора да му се съобщи за всички пасбища, които оставатъ свободни, какво да се направи съ тѣхъ, да-ли да се продадатъ или да се дадатъ подъ наемъ — една административна работа, която е работа на министра на вътрѣшнитъ работи и на окръжнитъ управители. Но да се съхраняватъ подземнитъ и надземни богатства, мисля, че то не е работа военна.

Нѣкой отъ прѣдставителитъ: То е въ атрибуциитъ на Министерството на търговията и промишлеността.

Н. Мушановъ: Министерътъ на търговията и промишлеността има свои органи, които ще изпрати тамъ и които ще се грижатъ за тая работа. Не съзираме ли, че сж отишли въ много голѣма детайлностъ, да отнематъ правата на гражданската властъ и въ единъ периодъ на врѣмenna окупация да оставимъ военнитъ да търсятъ подземнитъ богатства на страната.

Г. г. народни прѣдставители. Азъ не мога да си обясня тази работа. Азъ смятамъ, че шаблонно, или по нѣкой старъ теркъ, сж прѣписани тѣзи права, но отъ единъ режимъ, който нѣма янщо общо съ конституционния, или най-малко съ парламентарния редъ, кждѣто има хора да отговарятъ за дѣйствието си прѣдъ насъ. И по таквъ начинъ ни прѣдставляватъ властъ паднала отъ безвъздушно пространство, която нѣма коренъ въ народа, отъ кждѣто всѣка властъ трѣбва да излиза, нито пъкъ има министерска отговорност. Напр., утрѣ интерпелирамъ азъ г. Христовъ: намѣриха се подземни богатства въ Одринско и тамъ такава и такава похищение е станало. Г. Христовъ ще бжде въ правото си да ми каже: „Какво да правя, викайте г. генералъ-губернатора да даде отчетъ, за да видите какво е станало.“ Е, таквъ скандалъ не е добръ да го правимъ въ 1912 г. въ българския парламентъ. Тамъ кждѣто е влѣзла българска войска, тамъ е България. И азъ бихъ желалъ България да бжде винаги съ свободитъ и законитъ, които имаме тукъ, разбира се, съ ограниченята на военното положение — което, г-да, никога не забравямъ, защото смятамъ, че въ него се състои аномалността на сегашния ни животъ — но не подъ етикета на военное положение да суспендираме гражданскитъ власти на нашата държава. У насъ се смѣтна — и апострофътъ на г. военниятъ министъръ ме наведе на тая мисль — че като кажемъ „военно положение“, свършихме съ гражданскитъ власти. Това е най-погрѣшенъ възгледъ, това значи да пледираме за диктатура. То не е вѣрно. Военное положение е узаконяване, уреждане на едно необходимо държавно положение, но то не значи унищожение на гражданскитъ власти въ страната. Такова унищожение законодателната властъ не е рѣшавала.

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: Не въ такава смисль Ви апострофирахъ. Азъ искахъ да кажа само, че онази страна още не е България, че тамъ

гражданското управление има да се въвежда оттук-нататък, а додѣто войските стоятъ тамъ, тѣ нареждатъ едно приврѣменно управление, само съ цѣль да се запази извѣстенъ редъ дотогава, докогато дойде гражданското редовно управление.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! За голѣмо съжаление, този възгледъ на г. военния министъръ, че тамъ не е България, не мога да сподѣля. Азъ смѣтамъ, че всичко, което е завзето отъ таткѣтѣ граници, е България; такова е даже и вашето гледище. Ако не е България, нѣма защо българските военни власти да сѣ тамъ и да се разпореждатъ. Това, което сѣ направили нашитѣ съѣди, е много умно, и азъ пледирамъ заради него. Щомъ като влѣзатъ военнитѣ въ чужда земя, земята става наша, и издигатъ, съ силата на заемането, ако има практическа възможность, влиза въ сила упражняването на гражданскитѣ закони.

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: Нѣма физическа възможность така скоро да се нарежда гражданско управление.

Н. Мушановъ: Ами тогава какъ г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи имаше възможность да назначи граждански околийски началници?

Министъръ генералъ Н. Никифоровъ: И то пакъ е врѣмenna мѣрка.

Н. Мушановъ: Тогава виждамъ, че конфликтътъ е помежду васъ въ Министерския съѣтъ. Ако тѣй се карате и смѣтате какво гражданскитѣ власти, които г. Людскановъ е пратилъ тамъ, не трѣбва да сѣ постояннитѣ власти, нѣма защо тогава да се чудите, че тамъ долу се каратъ. Азъ именно противъ туй пледирамъ и казвамъ, че е погрѣшенъ този възгледъ. Отъ дена, когато сме завзели мѣстата, генералъ-губернаторътъ може да върши военнитѣ работи, а министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и министърътъ на търговията, чрезъ окръжнитѣ управители и сѣнитѣ пристави и органи, да могатъ да организиратъ гражданското управление. Че какъ стапаха, тогава, изборитѣ въ Македония и навредъ?

Министъръ Т. Теодоровъ: Кои избори?

Н. Мушановъ: Общински избори направихте, а тѣ сѣ граждански животъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: И военнитѣ власти могатъ да заповѣдватъ.

Н. Мушановъ: Тогазъ, г. г. народни прѣдставители, азъ ще изкажа моето съжаление, ако възгледитѣ на почитаемия г. Теодоровъ сѣ, че това е нормално положение.

Министъръ Т. Теодоровъ: Моитѣ възгледи сѣ сжщитѣ като на военния министъръ. Никакъвъ конфликтъ нѣма.

Н. Мушановъ: Тогава изглежда, че ние трѣбва да диримъ и да ви покажемъ, че има конфликтъ; не ми трѣбва да го права, но все-таки ще забѣлѣжа, че тази работа не ще да е тѣй, както Вие приказвате.

Министъръ Т. Теодоровъ: Тамъ има едно прѣходно положение, което много добрѣ разбирате. Има едно управление, нито чисто военно, нито чисто гражданско, защото сме между войната и мира.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ го разбирамъ.

Ц. Бръшляновъ: Може ли всичко да се върши въ прѣходното положение?

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие като дойдете на трибуната, ще отговаряме и на Васъ.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Тѣзи въпроси може за нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители да сѣ маловажни и да смѣтатъ, че наистина тѣй трѣбва да се разбиратъ, както ги разбира г. военниятъ министъръ. Азъ ви увѣрявамъ, че много искрено поддържахъ по-прѣди, че и властта на военния министъръ не е зачетена. И азъ смѣтамъ, че той доколкото е една гражданска власть, защото е членъ на единъ кабинетъ, който управлява страната трѣбва да знае, че, макаръ да носи мундиръ, той утрѣ ще има да се поти прѣдъ мене, когато азъ, като народенъ прѣдставитель, ще искамъ отъ него отговорность, а нѣма да я има и е правъ, че я нѣма, защото ще каже: „Че азъ нищо не върша“. Нѣма отговорность за човѣкъ, който не е свободенъ. Но колкото да ми приказвате, азъ не ще отдамъ правото на този генералъ-губернаторъ, назначенъ отъ военнитѣ власти. На когото правата никоя власть въ страната, нито Министерскиятъ съѣтъ съ постановление даже, не е опрѣдѣлилъ, за да може да се занимава съ надземнитѣ и подземни богатства, нито най-малко съ търгове за кожи, нито съ подобрене на земледѣлнето, нито пъкъ да се мѣси въ работитѣ на министъра на финанситѣ г. Теодоровъ. Въ чл. 18 се казва: (Чете) „Нему се прѣдоставя, въ съгласие съ прѣдставителъ отъ финансовата власть, да опрѣдѣли, кои отъ данъцитѣ и въ какъвъ размѣръ да се наложатъ или изискватъ да установяване нормалнитѣ отношения въ страната“. Г. Теодоровъ съ жаръ, както винаги си приказва, она денъ ни хвали дѣятелността на неговитѣ подвѣдомствени чиновници, които сѣ изпратени въ новоосвободенитѣ мѣста. Азъ зная самъ лично, отъ хора, които лично сѣ обикаляли тѣзи мѣста, колко милиона лева сѣ запазени отъ финансовитѣ чиновници, изпратени въ тѣзи мѣста, за да въведатъ изеднѣжъ финансово управление въ страната. Та тѣзи достойни хора, изпратени тамъ, биха могли да заломятъ работата тѣй, както законитѣ на страната диктуватъ, отколкото да имате нѣкакъвъ си губернаторъ, създаденъ не знамъ отъ кѣдъ да отиде да се занимава съ данъцитѣ на новоосвободенитѣ земи. И ако отъ утрѣ, други-денъ започнатъ да ставатъ крамоли помежду губернатора съ тази власть, дадена административно, съ ония чиновници, които си знаятъ работата, азъ съмъ увѣренъ, че г. Теодоровъ пакъ съ най-голѣмъ жаръ ще приказва тукъ, за да доказва, че неговитѣ чиновници сѣ прави, но губернаторътъ е кривъ. Но защо му е това, когато ще ставатъ пакъ скандали и ще имате стѣлклование на властитѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Нѣма конфликтъ, а споразумѣние. Това сѣ органи съ една и сѣща власть, единиятъ се вика губернаторъ, другиятъ се казва министъръ, но нѣма, за щастие, никакъвъ конфликтъ и не може да имаме, защото се въодушевляваме отъ сжщитѣ намѣрения.

Н. Мушановъ: И тѣй, г. г. народни прѣдставители, азъ не искамъ да констатирамъ противното. Моето желание, ако излизамъ на трибуната, не е да кажа, че лошо вървятъ работитѣ, но да дамъ единъ слабъ, ако мога така да се изразя, приносъ, за да могатъ именно властитѣ да вървятъ въ хармония, за нашето лично достоинство, като народъ, и за доброто име на властта въ ония мѣста, които сме отишли да освобождаваме. Но отъ гледището на законитѣ на страната, нѣма да ме убѣди никой, че въ нашата страна ставатъ нормални работи. Българинътъ, който е отишълъ куражлия да се бие, знае, че дава имотъ.

и животът и въ сегашния моментъ знае само войнишките си задължения. Народните представители и министерството, обаче, иматъ други обязанности, тѣ трѣбва да бдятъ за прилагането на законитѣ. Гражданска властъ, държавна да я нарека, за която ние толковъ сме се борили, губи своя престижъ. А какви крамоли, какви въпроси повдигахме измѣненіето на чл. 72 отъ конституцията, да се отдаде само на законодателната властъ обявяването на военното положение, а не и на изпълнителната. Като знаа какви прѣния ставаха помежду всички партии и помежду ни по тия въпроси и като виждаме дѣйствителността, ида до убѣждение, че често пѣти се боримъ само за голи фрази и за книжни постановления. Когато виждаме, че това, за което сж се борили и ужъ законно сме спечелили, не съществува въ дѣйствителния, въ реалния животъ на държавата ни и че много малко хора има, които могатъ да скърбятъ, това доказва, че имаме слабо съзнание за законность. Малко хора има, които достойно се борятъ за правата, които сме написали на този народъ! Полезно и нужно е да знае г. министрътѣ на вътрѣшнитѣ работи добръ, че е господаръ въ вѣдомството си, както въ България, тъй и отвънъ нея, додѣто сж навлѣзли нашитѣ войски. Намъ ни съпоставятъ учрѣждение ново, неурегулирано отъ законъ, което поглѣща цѣлата държавна дѣятелность за извѣстно врѣме, а ние нѣмаме способността и куража да защитимъ законитѣ си въ такива врѣмена. На 35-та година отъ освобождението водимъ една побѣдоносна война, която зачуди свѣта, обаче кой знае, да-ли идната година нѣма да очудимъ свѣта, че селянитѣ, еснафѣтъ, интелегенцията, които могатъ съ рискъ на живота си да печелятъ нови земи, да освобождаватъ родни братя, да прѣвзематъ чужди позиции, сж дошли до онака кекавостъ политическа, че не сж въ състояние да защитаватъ законнитѣ си позиции, законнитѣ позиции на нашата конституция? Навѣрно, не отъ желание, г. г. народни представители, на щаба на армията, не отъ любовь къмъ унищожение на законитѣ на страната, се правятъ тѣзи работи. Когато всички се въодушевяватъ съ една солидарность обща на цѣль народъ — военни и граждани — за достигане обща цѣль — побѣдата на неприятеля, не вѣрвамъ, че ще има хора, които биха се въодушевявали отъ желанието днесъ да се показватъ, че могатъ да се наложатъ, че могатъ да потѣпкватъ законитѣ. Но азъ разбирамъ, и да ви кажа, убѣденъ съмъ въ себе си, че това е въпросъ на незнание, че се смѣта за много нормално и поредъчно днесъ да не съществува освѣтъ така наречената главна квартира, нѣщо като ново правителство, създадено безъ участието на властта държавна, безъ участието на парламента. Но тази практика е лоша, пакостна. За щастие, досега сѣ добрини донася, но ако за нещастие послѣдватъ злини? Азъ не бихъ желалъ да дойдатъ нѣкакви си злини, защото не е желателно даже за злините да се свързва съдбата на главната квартира съ интереситѣ на българския народъ, а е важно българското правителство за добрини и злини да поеме похвалитѣ и отговорностьта. Тоя е нормалниятъ редъ. Когато говоримъ по бюджета, г. г. народни представители, азъ искахъ да покажа на него и да помоля г. г. министритѣ да ме опровергаятъ, ако азъ съмъ кривъ, а ако моето гледище е право, макаръ да не могатъ да го признаятъ прѣдъ менъ, нека тѣ солидарно всички съ военния министръ си заематъ законнитѣ позиции, като вѣрватъ, че ще иматъ общото опобрение на цѣлото народно представителство.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. министрътѣ на финанситѣ.

Министръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни представители! Ще ме извините, ако вземамъ думата сега, защото, ако чакаме и други господа да говорятъ по този

прѣдметъ и азъ вземамъ думата слѣдъ като говорятъ 6—7 оратори, и шестъ пѣти повтарятъ същото, ще изгубимъ повече врѣме.

Въпросътъ, който повдигна г. Мушановъ е принципиаленъ. По поводъ гласуването на бюджета за новоосвободенитѣ земи, той реллевира, че имало една дисхармония въ управлението, като, отъ една страна, била назначена военната властъ да управлява, а отъ друга страна — гражданската властъ и въ тази дисхармония се губила министерската отговорность и министерската властъ. Това той поддържа, че е и по въпроса за разходването на 50-милионния кредитъ. Мисля, че възгледътъ на г. Мушанова не е правъ, а опасенията му, че съ това се загубва престижътъ на България, законностьта въ страната и конституционно-парламентарниятъ редъ, тѣзи опасения сж безосновни.

По въпроса за изразходването на 50-милионния кредитъ. Отговорностьта за това разходване носи военниятъ министръ. Заедно съ него, подирѣ, ако щете, иде финансовиятъ министръ, а подирѣ туй кабинетътъ, защото, споредъ закона, който специално за тази цѣль гласувахме, този кредитъ се дава на разположение на военния министръ, обаче и Финансовото министерство си има специални органи, които да контролиратъ ангажментитѣ на държавата и разходването на сумитѣ. По силата на този законъ, Финансовото министерство е пратило да върватъ наедно съ дивизитѣ и армитѣ и финансови чиновници, които да слѣдятъ всичко какво се върши и прави.

Н. Мушановъ: И ако не се лъжа, по рѣшение на Министерския съвѣтъ, съгласно указъ № 19.

Министръ Т. Теодоровъ: Да.

Я. Сакъзовъ: Които, впрочемъ, наши контролѣри досега, до тая минута, сж нѣмали никаква работа, и сж стояли празни.

Министръ Т. Теодоровъ: Азъ самъ ви казахъ, че колкото се касае до ангажменти, покупки съ пари, не сж станали такива, за които тѣ бѣха главно пратени. Но освѣтъ инспекторитѣ, които бѣха пратени въ качеството на финансови чиновници да раздѣлятъ съ интендантитѣ и главнитѣ интенданти отговорностьта по разходването на сумитѣ, има пѣтъ и други, счетоводители, които сж имали много работа, и които си вършатъ работата и сега. Тѣзи отъ инспекторитѣ, които нѣмаха работа, слѣдъ като дивизитѣ се събраха на едно мѣсто, азъ ги извикахъ назадъ, защото и нѣмаха нужда отъ толкова много представители, тѣ ми трѣбватъ туку за управлението. Но, освѣтъ тѣхъ, казвамъ, има и счетоводители, които сжко така упражняватъ единъ извѣстенъ надзоръ, а пѣтъ, вѣтъ отъ тази отговорность, която е, както казахъ, директна на военния министръ, слѣдъ това на финансовия министръ, съществува и солидарната отговорность на Министерския съвѣтъ. Тѣй че г. Мушановъ, и всѣки другъ народенъ представителъ, който ще констатира нѣкоя нередовность, или злоупотрепление, или неправилность, ще има всичката възможность, въ врѣмена повече спокойни, когато и за ония нѣща ще може да се говори безъ стѣснение, да ги прѣдстави туку и ще види какъ ние ще отговоримъ. Не по-малко истина е, обаче, че военниятъ министръ не може самъ непосредствено да слѣди и да контролира всѣка една операция. Това е естествено. Това е тѣй и за другитѣ операции. Немъ азъ, като имамъ въ моето министерство извѣстенъ кредитъ, за да го изразходвамъ, наблюдавамъ всѣки единъ разходъ какъ става? Даже платежитѣ заловѣди не подписва министрътѣ, а делегира на извѣстни чиновници да ги подписватъ. Обаче има такъвъ редъ,

по силата на който министърът, макаръ че не върши прѣко всичкитѣ операции, отговаря за всички свои подчинени чиновници, въ особености, когато е могло да му стане известно или е билъ длъженъ да знае и не е направилъ нищо.

Н. Мушановъ: Тѣ не сѫ негови чиновници.

Министъръ Т. Теодоровъ: По силата на сѣкия законъ, който ние гласувахме, г. военниятъ министъръ има право частъ отъ този кредитъ, или всичкия, ако иска, да го делегира на началника на тилового управление, понеже той се дава за военни нужди и има единъ органъ на Военното министерство специално за това поставенъ, който се вика началникъ на тилового управление и който е единъ генералъ, високъ чинъ; той е именно длъженъ да се грижи за всички нужди на войската, която дѣйствува тамъ. По силата на това прѣдписаніе на закона, военниятъ министъръ си запазва правото да ставатъ тукъ чрѣзъ Военното министерство само ония поръчки за нуждитъ на армията, които има да ставатъ въ странство. Защото ние прѣдполагахме, че началникътъ на тилового управление фактически като се намира на едно по-далечно разстояние отъ странство, ние тукъ сме въ по-прѣко съобщение съ странство; слѣдователно, отъ София ще можемъ да извършваме по-добрѣ всички тия операции, отколкото той тамъ. И заради това, военниятъ министъръ и финансовиятъ министъръ, отъ самото начало на войната писаха на началника на тилового управление, че е желателно, освѣнъ въ крайно бързи и наложителни случаи, той да се не занимава съ никакви поръчки или доставки, които ще ставатъ въ странство, а да долага за нуждата отъ тѣхъ въ Военното министерство, отъ дѣто ще взематъ всички мѣрки, за да се произведатъ търгове тукъ, да могатъ по-добрѣ да се спазватъ формалноститѣ и да може да се прави контролъ на всичко. Трѣбва да ви кажа, че фактически военниятъ министъръ, въ желанието си да запази интереситѣ на хазната, безъ да е длъженъ, долагаше на Министерския съвѣтъ за всички доставки, които ставатъ отъ странство, за да вземе и съвѣта, и мнѣнието на другаритѣ си, за да се не погрѣши въ нѣщо. Когато, слѣдователно, ви стане известно нѣкое злоупотребление, било сега, било по-подрѣ, направете си запитването и ще видите какъ ще ви отговоримъ; ако не можемъ да ви отговоримъ удовлетворително, ще ни бламирате. Недѣйте мисли, че като има началникъ на тилового управление, съ това всѣка отговорностъ се изгубва. И не се чудете кой го е измислил и създалъ. Нуждата го е създала; създалъ го е единъ правилникъ, който не съмъ азъ създалъ, а съществува и съставлява частъ отъ военната организация отъ години; а ще се съгласите, че ние въ врѣме на война не можемъ да измѣняваме военната организация и да я поставяме на по-други начала, отколкото е била поставена въ мирно врѣме; началникътъ на тилового управление ще стои тамъ и ще отговаря прѣдъ своето началство, и ако той е направилъ нѣщо, нѣма съмнѣние, че ще отговаря и той, и министърътъ: министърътъ парламентарно, а онзи още и материялно и углавно. Прочее, отъ това нѣма никаква загуба и г. Мушановъ може да бѣде спокоенъ, че конституцията не е нарушена, парламентарната отговорностъ не е намалена, и ние, макаръ и далечъ отъ военнитѣ операции, ще отговаряме прѣдъ парламента за всичко, за което ще ни иска смѣтка.

Сега, за управлението на военнитѣ губернатори. Длъжността воененъ губернаторъ е основана на едно военно законоположение. Въ Военното министерство се е прѣдвидило всичко въ цѣлъ редъ положения и закони, които сѫ създадени въ мирно врѣме и които ние, както ви казахъ, не можехме да бутнемъ,

щомъ се започнаха военнитѣ дѣйствия. Това е единъ комплексъ отъ законоположения, една работа организирана: този ще заведва това, онзи — онова, единъ кой си полкъ ще отиде на еди-кое си мѣсто, а единъ кой си — на еди-кое си мѣсто. Въ интереса на военното управление, въ интереса на съсредоточаването на войската, въ интереса на военния успѣхъ, ние трѣбваше да си наложимъ абсолютно мълчание; както ние сега си налагаме известна резерва по отношение на външната политика особено, за да не събъркате, за да не поврѣдите, и ние по военнитѣ въпроси не можехме да измѣнимъ или поправимъ нищо и не трѣбваше да поправимъ. Не можехме да кажемъ: „я, ти началнику на тилового управление, кой те създаде?“, и да хванемъ да нареждаме друго. Той трѣбваше въ първия денъ да си вземе опрѣдѣлената отъ по-рано работа, да си вземе отговорността, защото е назначенъ още въ мирно врѣме съ заповѣдь въ запечатанъ пликъ.

Н. Мушановъ: Ама отъ министра искаме да е назначенъ, а не отъ началника на щаба на армията.

Министъръ Т. Теодоровъ: Вие, ако сте искали това нѣщо, трѣбваше да го направите на врѣмето, когато сте били министъръ.

Н. Мушановъ. И това било аргументъ!

Министъръ Т. Теодоровъ: Ама ние не можехме да измѣняме една създадена военна организация, слѣдъ започването на войната; трѣбваше да разпечатваме тѣзи пликове по-напрѣдъ, да видимъ, какво е военното устройство, добро или лошо, и да го промѣнимъ при участие на камарата. Съ криво или право хората въ Военното министерство мислили, че тази организация трѣбвало да бѣде тайна и я държали въ тайна. Тѣй че не е тамъ въпросътъ: дали го е назначилъ военниятъ министъръ съ указъ отъ царя, или той се е назначилъ по силата на единъ запечатанъ пликъ още отъ мирно врѣме, по силата на едно законоположение, или пъкъ съ онзи указъ, който се издава съ подписа на началника на щаба на армията отъ главнокомандующия, слѣдъ като се обяви мобилизацията, то е безразличенъ въпросъ, г. Мушановъ! Най-важното и най-сѣществено, което трѣбва да се знае и помни е, че отъ момента, когато ние обявихме военното положение, и въ особености, когато започна войната, ние имаме единъ главнокомандующъ, който вече не е само държавенъ глава, но главнокомандующъ на всички военни сили въ страната, облеченъ съ специални права вече като главнокомандующъ, а не като конституционенъ държавенъ глава, съ известни задължения и специални отговорности, които той обикновено като владѣтель нѣма; като главнокомандующъ той има известни права, които ние, министритѣ, не можехме да контрекарираме, нито да контролираме; тѣй е редътъ: когато загърмятъ топоветѣ, тогава парламентътъ и устата на дипломатитѣ и министритѣ ще мълчатъ; когато топоветѣ прѣстанатъ да гърмятъ, тогава ще говоримъ ние. Сега положението е тѣй, и това нѣщо е създадено отъ по-рано, както ви казахъ, по силата на нашата военна организация. Добра ли е или лоша, не е врѣме сега да я критикуваме; такава е тя, но, за наше щастие, за слава и гордостъ на всички ни, даде добри резултати и ще ѝ простимъ, ако е имало нѣщо несъвършено. Въ военное врѣме всичко се губи прѣдъ блѣскавитѣ резултати; малкитѣ грѣшки се забравятъ прѣдъ голѣмитѣ успѣхи. Та не е важно отъ кого е назначенъ началникътъ на тилового управление: отъ главнокомандующия, или отъ началникъ на щаба на армията, или отъ военния министъръ. И въ единия, и въ другия

случай, пакъ ние ще носимъ отговорността; ако има нѣщо криво направено, пакъ ще отговаряме ние.

Н. Мушановъ: Вие сте чудни хора: безъ да дѣйствувате, носите отговорностъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Носимъ тая отговорностъ, защото въ мирно врѣме не сме вземали мѣрки да измѣнимъ това нѣщо, и я носимъ заедно съ васъ и съ всички ваши прѣдшественици, които сме оставили тая организация да съществува тъй.

Сега, относительно военните губернатори. Споредъ мене, тѣ сѣ една необходимостъ, и тѣ не сѣ органи за нормално гражданско управление; тѣ сѣ органи само докогато съществува това военно управление — не само военно положение, но и военно управление. И основната погрѣшка на г. Мушанова, или поне разликата между него и насъ се състои въ това, че той казва, че въ завладѣнитѣ сега земи, бивши части отъ Турската империя, било България, и че тамъ дѣйствувала нашата конституция и нашитѣ закони, и ние трѣбвало да ги прилагаме тамъ, както ги прилагаме тукъ.

Отъ болшинството: Много скоро иска.

Министръ Т. Теодоровъ: Безъ да отричаме същността на работата, и като считаме и ние, че тамъ е вече България и че нѣмаме никакво намѣрение да се връщаме отъ тамъ, нито да оставимъ тамъ да не бѣде България, трѣбва да констатираме, че юридически тамъ е България in spe, въ бѣдѣще още, че ние сме още въ периода на войната, или по-добрѣ казано между война и миръ, и докато не се свѣрше миръ, ние нѣмаме едно окончателно установено легално положение на освободенитѣ земи. Ние не можемъ да кажемъ, че границитѣ на България сѣ тамъ, не можемъ да кажемъ, че тѣ сѣ при Чаталджа, а утрѣ, при мира, да ги докараме въ Родосто или по-насамъ. Ние знаемъ, че това, което сме завзели, ще бѣде българско; ние сега водимъ прѣговори за миръ, ние искаме да наложимъ нашата воля на нашия побѣденъ противникъ, но трѣбва да чакаме да се санкционира това съ единъ договоръ за миръ, който да съставлява легална база за прѣдѣлитѣ на България. Отъ него моментъ само ще настане за насъ, министритѣ на България, задължението, да дадемъ на тази България, която ще опрѣдѣли този договоръ, чисто гражданско управление. Но до него врѣме, докогато войскитѣ, които сѣ тамъ, опериратъ и като войски завзематъ земи само по силата на силата, и докато едно правово рѣшение или една юридическа или международна база не съществува — г. Мушановъ е юристъ и бившъ министръ, разбира това — ние не можемъ да кажемъ: до тукъ е България, или да кажемъ, че понеже е до тукъ България, ние до тукъ простираме нашето гражданско управление. За да разбератъ мисълта на г. Мушанова и другитѣ господа, трѣбва да кажа слѣдующето. Нашитѣ митнишки граници кѣдѣ сѣ още? Ние сме назначили митнишки чиновници и въ Кавала, и въ Деде-Агачъ, и въ Сѣресъ, и въ Мидия, и въ Ахтополъ, и въ Василико, и на много мѣста, но ние ги установихме, само за да не допуснемъ да се внасятъ въ новоосвободенитѣ земи контрабанда прѣдмети, обаче какви законоположения имаме тамъ за митата? Ние вземахме законоположенията на страната, въ която сме — на Турция; ние трѣбва да вземаме 11% мито, не можемъ да приложимъ нашитѣ мита, защото още не сме наложили волята си на противника, за да можемъ да считаме, че тази земя съставлява частъ отъ България, че тя е анексирана и да наложимъ нашитѣ закони.

Я. Сакъзовъ: По отношение на вѣтъ, да, но по отношение на вѣтрѣ, нашитѣ закони дѣйствуватъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Или една държава е цѣла и тогава тя е таквазъ и по отношение на вѣтрѣ, и по отношение на вѣтъ, или не е цѣла. Не можемъ да кажемъ, че за насъ, българитѣ, е до тамъ, а за европейцитѣ е до тамъ, защото то е единъ въпросъ отъ международно значение; той трѣбва да е ликвидиратъ, както казахъ по-рано, съ силата, но силата да бѣде потвърдена съ единъ миренъ договоръ, и тогава за всички ще бѣде ясно. И азъ държа митнишки тукъ по всички стари граници и когато дойдатъ прѣдмети отъ татѣкъ насамъ, азъ имъ вземамъ акцизъ, за да не дойдатъ да конкуриратъ тукашнитѣ прѣдмети сега-засега, но когато стане миренъ договоръ, азъ ще ги вдигна. Тия нѣща, бивши министри и настоящи министри, които се занимаватъ съ политика, трѣбва да ги различаваме. Ние юридически не можемъ да кажемъ, че всичко зането отъ нашитѣ войски това е вече България. Че отъ кога става България, отъ кой моментъ? Ние всѣки день завземахме до скоро по една околия, по едно село или градъ.

Н. Мушановъ: Ако не е България, нѣмате право да имате и воененъ губернаторъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Това не е още България настояща, това е бѣдѣща България, както азъ казахъ, това е България in spe, това сѣ окупирано отъ българскитѣ въоръжени сили области. И, т-да, докогато една областъ е окупирана отъ една войска, не може веднага да се наложи гражданското управление тъй, както ние го искате и въ всичката му широчина. Военната властъ, понеже намѣрува оправдание не въ нѣкой международенъ договоръ, не въ нѣкой договоръ съ противника, а съ силата на оръжието си, тя налага тамъ всичкитѣ свои закони. Обикновено, военната властъ носи своитѣ закони и ги налага, и отъ нея изхождатъ всичкитѣ власти. Окупиранитѣ мѣста се управляватъ отъ този, който ги окупира, respectively на военната властъ. И, г. г. народни прѣдставители, не трѣбва да мислите, че е само у насъ така; това е навредъ, и е така, защото не може иначе да бѣде. Въ военно врѣме, военната властъ трѣбва да бѣде преобладаваща, защото по-горѣ отъ всички нужди на страната, на населението, стоятъ нуждитѣ на успѣха на армията и тя не позволява да се намѣрватъ нейнитѣ права и нейнитѣ нужди отъ нѣкои други власти. И понеже топоветѣ гърмятъ, както ви казахъ, министритѣ ще мълчатъ; трѣбва да мълчатъ топоветѣ, тогава ще заговорятъ ония, които ги каратъ да гърмятъ.

А сега назначението на военния губернаторъ е направено, както го чухте, за да има единъ органъ, който бидейки военни, получавайки своята властъ отъ военната властъ и подчинявайки се на нея директно по военнитѣ закони да могатъ да разглеждатъ и рѣшаватъ нѣкой нѣща, които не сѣ чисто военни, но които сѣ по естество гражданско управление. Така, напр., както е казано тамъ, да се погрижатъ, прѣди всичко, да помогнатъ на интендантството на армията да събиратъ храни, да реквизируютъ и т. п.; да организиратъ полицията, да организиратъ милицията, мѣстнитѣ сили, да упражняватъ контролъ надъ мѣстното гражданско управление, защото една окупирана страна трѣбва да се управлява все-таки и въ гражданско отношение; да поддържатъ реда, да надзираватъ и т. н. И вие се чудите, какъ могатъ да надзираватъ за продажбата на кожитѣ. Ами кой да надзирава това?

Н. Мушановъ: Окрѣжниятъ управителъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Тамъ всѣки день се коли и се изада добитѣкъ отъ войската, а кожитѣ

трѣбва да се прибератъ. Това малко интересува чисто военната власт, а трѣбва една гражданска власт. Хвърлятъ ги даже по патищата, а трѣбва нѣкой да се погрижи за тѣхъ. Нищо нѣма чудно, че се натоварва военниятъ губернаторъ да прѣглежда това нѣщо. Какви богатства, подземни и надземни, има въ тази земя, трѣбва нѣкой да се погрижи да ги запази. Главнокомандующиятъ не ще да се занимава, защото не е негова прѣка работа, той гледа да побѣди неприятеля; началникътъ на дивизията сѣщо, началникътъ на армията сѣщо; интендантътъ се грижи само за прѣхраната. Ето единъ воененъ губернаторъ, военно лице, изходяще отъ военната власт, но се занимава съ граждански нѣща, които не сѣ маловажни, както напр., да запази отъ разграбване подземните и надземните богатства, каквито има.

Н. Мушановъ: На-ли има окръженъ управителъ?

Министъръ Т. Теодоровъ: Но, г. г. народни прѣдставители, поражда се въпросъ: щомъ това е така и щомъ военната власт е нормална — и въ това нѣма нищо чудно — военното управление може да бѣде само изключително, както бѣше руското управление тукъ. Нито рускиятъ воененъ министъръ въ врѣме на войната съ турцитѣ, нито финансовиятъ руски министъръ, нито нѣкой другъ се занимаваше съ управлението на тия заети области, ами имаше едно гражданско управление, което се занимаваше съ тѣхъ и което не се управляваше отъ съответните министри. Нищо чудно нѣма въ това, но ето какво има сега. Ние, имайки твърдото рѣшение да не отстъпимъ вече тия мѣста, въ които е стѣпилъ българскиятъ войникъ и дѣто е пролѣзна капка българска кръвъ, и имайки надежда, че ще сполучимъ да прокараме това нѣщо, поискахме да спомогнемъ тази военна власт, като ѝ пратимъ нѣколко чиновници като органи, които да я контекариратъ, да ѝ прѣсичатъ да я спъватъ и да я контролиратъ, но които да ѝ спомогнатъ въ управлението, всѣми единъ отъ министрите вземахме грижата, безъ да имаме срѣдства за това, защото чиновници нѣмаме за тамъ да командироваме отъ тукъ околийски началници, финансови чиновници, акцизни чиновници, за да отидатъ въ услуга на военното управление, даже прѣди да се назначи губернаторътъ, и да изпълняватъ всичко онова, което може да бѣде отъ нуждите на гражданското управление. И, казвамъ, тис командировахме само тия чиновници, защото ние нѣмаме бюджетъ, за да назначимъ единъ окръженъ управителъ въ Лозенградъ, или единъ околийски началникъ въ Кешанъ; ние имаме бюджетъ за Търново, Куртъ-Бунаръ, Аккадънларъ, но нѣмаме за тамъ. Тогава какво можехме да направимъ? Да ги командироваме. И командировахме тамъ чиновници, и направихме добръ. Военната власт не видѣ въ това една намѣса въ нейните атрибути, ...

Н. Мушановъ: Нѣма право да вижда такава намѣса.

Министъръ Т. Теодоровъ: ... напротивъ тя ги посрѣщна съ благодарностъ, защото това сѣ нейни спомогателни органи. И азъ вѣрвамъ, че ако имаме достатъчно офицери за тѣзи граждански служби, военниятъ щѣха да назначатъ сѣ офицери, военни — и нѣма нищо чудно — всички околийски началници тамъ щѣха да бѣдатъ сѣ офицери, както направиха руситѣ; и финансови чиновници щѣха да бѣдатъ нѣкой специалисти, които да изхождатъ отъ военното вѣдомство; всичко можеше да бѣде военно, но понеже нѣмаха такъвъ персоналъ, тѣ бѣха доволни, че ние имъ пращаме нашия, за да застъпва тия длѣжности. По този начинъ като-че-ли се яви

една двойственостъ: органи, които ние отъ тукъ пращаме, ние ги назначаваме, ние имъ плащаме, и органи, които сѣ назначени отъ военната власт и които се плащатъ отъ кредита 50 милиона лева. На видъ, който не знае нѣщата и който не вниква въ тѣхната дълбочина, а гледа само повърхността, може да се каже, какво е това? Тукъ има двѣ власти: една военна, която се занимава съ гражданското управление, и друга гражданска, която се занимава съ чисто гражданско управление. Въ сжщностъ, има двѣ български власти, които една на друга си помагатъ и една друга почитатъ и признаватъ. Ние ги пращаме и военниятъ губернаторъ казва, че всички чиновници, които сѣ въ неговата губерния, трѣбва да се подчиняватъ нему, защото той е прѣдставителъ на военната власт, а прѣзъ врѣме на прѣходното управление, преобладаватъ военните интереси. Но какво става съ министерската власт? Нищо не става, защото министерска власт тамъ нѣма; ние имаме министерска власт въ границите на Българското царство, както сѣ опрѣдѣлени въ нашия основенъ законъ, конституцията; ние отговаряме сега-засега за туй управление, а за онуй вършено на мѣстото на войната отговарятъ, въ сжщностъ, ако искате, всецѣло, военните, които сѣ го задържали. Другъ е въпросътъ подиръ подписването на мира. Щомъ се подпише мирътъ, веднага всичко минава у насъ, и тогава ние ще видимъ, ще държимъ ли губернатора, или нѣма да го държимъ; даже азъ ви увѣрявамъ, че нѣма да го държимъ на другия денъ слѣдъ подписването на мира.

Я. Сакъзовъ: Разумѣва се, че ще бѣде тѣй.

Министъръ Т. Теодоровъ: Това е естеството на нѣщата. Нѣма никаква конкуренция, никакво сърезуване между двѣте власти или нѣкакъв конфликтъ. Възможно е въ нѣкои мѣста да сѣ станали такива работи. На едно мѣсто, напр., едно лице бѣ назначено отъ военните и, когато ние назначихме друго, първото щѣше да прѣдаде службата си — харесало му се да си тури униформа и лампази и да бѣде тамъ голѣмецъ. Добръ, ние телеграфирахме на губернатора, той му заповѣда да напусне властта, и работата се свърши. Тѣзи конфликти нѣма защо да сжществуватъ.

И тѣй отъ конституционна гледна точка, нѣма никаква аномалия въ управлението на завладѣните провинции. Аномалията се състои въ това само, че тѣхното положение е прѣходно, че тѣ не сѣ вече въ Турция, но че тѣ ще бѣдатъ вече въ България и ще се подчинятъ скоро, всецѣло на нашитѣ закони. Сега-засега, обаче, нашитѣ власти проникватъ и се налагатъ постепенно, и нека се надѣваме, че денътъ не е далечъ, когато нашитѣ закони и нашитѣ граждански и конституционни власти ще се разпространятъ всецѣло, а до него врѣме ще чакаме. Трѣбва да имаме малко търпѣние и всичко ще се уреди.

Г. Мушановъ се очудва, защо въ Солунъ има четири коменданта. И четири коменданта може да сѣ, но никакъв конфликтъ помежду имъ никога не е имало, както ви казахъ, а сѣ се подкрѣпвали единъ другъ. Единиятъ е билъ началникъ на дивизия и си е командувалъ дивизията; другиятъ е билъ началникъ на отряда, който е ималъ подъ своята команда повече отъ една дивизия и е стоялъ при особата на прѣстола на слѣдника; и той е генералъ и си е ималъ своята работа и длѣжностъ — между тѣхъ никакъв конфликтъ не е имало. Третиятъ е дипломатъ. Мисля, че говорите за г. Станчева. Той фигурира въ качеството на подпоручикъ отъ кавалерията и е туренъ подъ заповѣдта на висшето военно началство и не командва нищо. И четвъртиятъ, ако искате да спомена, е генералъ Хесалчиевъ. Той отъ самото начало на войната стои при особата на грѣцкия кралъ,

пратенъ да бѣде връзка между гръцкия кралъ и нашия царъ, както гръцитѣ пратиha другъ единъ офицеръ да стои при българския главнокомандующъ, и понеже гръцкиятъ кралъ е въ Солунъ и той отиде заедно съ него въ Солунъ. Какво чудно има тукъ? Всѣки има своитѣ задължения, своитѣ права и никой никому не прѣчи на слънцето въ Солунъ. Съ всѣмъ напоследътъ г. Хесапчиевъ е билъ натоваренъ съ правото на губернаторъ въ Македония до пристигането на титуляра генералъ Вълковъ.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Г. Андрѣевъ е билъ натоваренъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, Андрѣевъ е билъ назначенъ и то прѣврѣменно, докато пристигне другиятъ. Въ това нѣма никаква аномалия. Понеже генералъ Вълковъ иде отъ Шуменъ, и докато отиде въ Солунъ, ще се mine врѣме, прѣвъ туй врѣме е назначенъ другъ, за да изпълнява неговата длъжностъ.

Азъ смѣло мога да кажа, че ако въ това ще се състои нашата отговорностъ и въ бъдеще, да отговаряме именно за такава, може да се каже, неществуваща аномалия, никакъ не ме е страхъ отъ тази отговорностъ, и изобщо надѣвамъ се, че нѣма да стане нищо такова, за което ние да се сраимъ; напротивъ, убѣденъ съмъ, че славно започнатото дѣло славно ще се завърши за задоволство на всинца ни и за гордостъ на България. (Ръкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Има думата бургазкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Николовъ.

Г. Николовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Словото на уважаемия г. министъръ на финанситѣ, което всѣкога, може да се каже, е било убѣдително, този пътъ, за мене поне, то такова не биде. Нито краснорѣчието, което така разкопно всѣкога можемъ да чуемъ отъ него, нито стройността на мислитѣ, съ която той се погрижи да убѣди всички ни въ правотата на тезата, която защитаваше, не бѣха достатъчни за мене да прѣклоня глава прѣдъ неговитѣ доводи. Прѣди, обаче, г. г. народни прѣдставители, да изложатъ моитѣ възражения противъ онѣзи положения, които застъпва да защитава г. Теодоровъ, азъ считамъ за дългъ да направя нѣкои общи бѣлѣжки, изобщо върху бюджетопроекта, който сега е сложенъ на разискване.

Това е първиятъ бюджетопроектъ за новоосвободенитѣ земи; това сѫ първитѣ сръдства, които се искатъ по този бюджетопроектъ, първитѣ сръдства, които ще трѣбва да отпуснемъ, за да могатъ нашитѣ органи — финансови, административни и т. н. — да дѣйствуватъ въ новоосвободенитѣ земи. Сега именно, когато отъ българската държавна казна, или отъ народнитѣ пари се искатъ части да бждатъ отпуснати за благоустройството на новоосвободенитѣ земи, считамъ за свой дългъ да кажа, нѣколко общи идеи относително онѣзи основни начала, които ще трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ при по-нататъшната работа въ новитѣ мѣста.

Обществениятъ цѣности, които ние ще трѣбва да насадимъ въ новитѣ земи, сѫ, на първо мѣсто, политическата свобода, на второ мѣсто, благоденствието на населението, плюсъ при това ние безспорно ще трѣбва да принесемъ твърдѣ много за общото културно повдигане на маситѣ въ онѣзи краища. Като е дума за политическото повдигане на новитѣ земи, като е дума за отпускане на сръдства, което ще допринесе, за да може да се стабилизира конституционниятъ редъ въ новитѣ земи, то, безспорно, ние на първо мѣсто ще трѣбва

да погледнемъ, какво е отпуснато въ бюджетопроекта за административнитѣ и полицейски органи, защото тѣ сѫ органитѣ, които, надъ всички други и прѣдъ всички други, ще има да бждатъ за нмота, за живота, за честта и правдинитѣ на населението въ новитѣ земи. Не вѣрвамъ, г. г. народни прѣдставители, въ нашата сръда да се намиратъ хора, които тъкмо въ случая бѣха показали едно сжъжение, които тъкмо въ случая бѣха поискали да бждатъ много придирични въ отпускането на сръдствата. Достатъчно е тѣзи сръдства да бждатъ полезно изразходвани, и азъ вѣрвамъ, че у всѣкито отъ насъ ще има щедростъ при тѣхното отпускане. Сега, когато ние за пръвъ пътъ ще искаме да се покажемъ прѣдъ населението въ новитѣ земи като правова държава, като държава, която има на разположение просвѣтени, тактични и мждри органи, сега ние ще трѣбва съ широкъ размахъ да се явимъ при отпускането на сръдствата, нужни за устройството на администрацията и полицията въ новитѣ мѣста. Защото, ако ние цѣнимъ политическитѣ правдини, за които толковъ много се е борило населението въ освободенитѣ мѣста, правдини, които то не е могло да има при турския режимъ, правдини, които то е очаквало по-скоро да укрѣпимъ, ако всичко това цѣнимъ, то, безспорно, ще трѣбва да прѣдоставимъ на властта всички сръдства, та имайки на разположение тѣхъ, да направи онава, което дългътъ я задължава, да въведе въ новитѣ мѣста всичкитѣ си порядки, които характеризиратъ насъ като правова и конституционна държава.

За да може, обаче, всички тѣзи сръдства да бждатъ отпуснати, азъ разбирамъ, че ще трѣбва да бждатъ спазени законитѣ, които сжществуватъ у насъ. Уреждането на новитѣ земи не трѣбва да става при нарушението на сжществующитѣ закони, не трѣбва, най-паче, да става при нарушението на нашата конституция. И менъ ми се струва, че тъкмо тукъ е мѣстото да направя едно възражение на мислитѣ, които уважаемиятъ г. министъръ на финанситѣ каза, като поддържаше, че положението, което сега сжществувало тамъ, е едно врѣменно положение, и че, слѣдователно, при врѣмнатното положение общитѣ закони нѣматъ приложение, че нашитѣ закони не могатъ да иматъ мѣстото си тамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ не казахъ това; напротивъ, азъ имахъ конфликта, че поддържахъ какво нашитѣ закони ще се приложатъ.

Г. Николовъ: Тогазъ моята задача се улеснява, щомъ уважаемиятъ г. министъръ на финанситѣ казва, че нашитѣ закони ще се прилагатъ тамъ; тогазъ азъ усвоявамъ този принципъ и ще искамъ прилагането на тѣзи закони да бжде всецѣло, да бжде всестранно, да бжде въ всички вѣдомства. И щомъ той казва, че нашитѣ закони трѣбва да се прилагатъ въ едно отношение, азъ не виждамъ основанията да не се прилагатъ и въ друго отношение, дотогазъ поне, докато не ни се докаже, че тѣ сѫ негодни да се прилагатъ, защото ще има закони негодни да се прилагатъ тамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Доколкуто е възможно.

Г. Николовъ: И азъ ще пледирамъ отъ тукъ, че маса отъ тѣзи мѣроприятия, които изглежда да бждатъ прѣпоръжани отъ г. министра на финанситѣ, ще бждатъ негодни. Азъ ги намирамъ негодни, понеже казвамъ, че ние стоимъ на принципа, че нашитѣ закони ще трѣбва да се прилагатъ и ще искаме всѣкога тѣхното прилагане, докато не ни се докаже противното, че по практически съображения не могатъ да се прилагатъ.

Министър Т. Теодоровъ: Въ законопроекта е казано, че ще се прилагат нашите закони, само че не всички, а само онуй, което е съвместимо съ тамошното положение.

Г. Николовъ: Ето защо, на първо място за мене остава недоказано, че някаква особена нужда, която ние тукъ, въ стара България, нямаме, нужда, която дѣйствува само въ новите земи, е дѣйствувало, става що става, непременно да се учрѣди някаква ново дѣление въ новите земи, защото това дѣление, колкото и да е временно . . .

Министър Т. Теодоровъ: До сключване на мира.

Г. Николовъ: . . . на всеки случай, то не е съгласно съ нашите закони, и не само съ нашите обикновени закони, но и съ нашата конституция, защото тя познава само установените отъ насъ форми на дѣление територията, тя познава, споредъ чл. 3, раздѣленieto на окръзи, околии и общини; никакво друго дѣление не познава и специалниятъ законъ, който съществува у насъ, за дѣление на територията на царството; както конституцията, така и законътъ ни говорятъ за окръзи, околии и общини, но не ни говорятъ за подраздѣление територията на царството на някакви си губернаторство. Явно е, че г. министърътъ на финансите се отклонилъ отъ този принципъ, съ който се съгласи, че трѣбва да прилагаме нашите закони, като каза, че изрични нужди съ ни заставили за новите места да приемемъ ново подраздѣление.

Министър Т. Теодоровъ: Ние нищо не сме приели. Военните, които съ окупирали тези земи, съ назначили единъ генералъ да въдвори гражданско управление и, по силата на единъ правилникъ, който имаме предварително, той носи името воененъ губернаторъ.

А. Малиновъ: Гръшката е тамъ, че съ то прѣписали отъ някой старъ правилникъ, безъ да му помислятъ много.

Г. Николовъ: Щомъ въ такъвъ случай военните съ учрѣдили губернаторството, безъ то да бѣде дѣло конституционно и дѣло законно, . . .

Министър Т. Теодоровъ: То е дѣло военно.

Г. Николовъ: . . . дѣло на нуждите,

Министър Т. Теодоровъ: На военната нужда.

Г. Николовъ: . . . тогавъ азъ ще се съглася съ васъ, че отъ момента, когато прѣстане да дѣйствува тази нужда, генералъ-губернаторътъ не трѣбва да съществува; . . .

Министър Т. Теодоровъ: Това казахъ и азъ.

Г. Николовъ: . . . а споредъ менъ, тая нужда прѣстава да съществува оттогава, откогато административните власти, назначени отъ надлежния министъръ, могатъ да се явятъ на тия места. Защото, г. г. народни прѣдставители, достатъчно е да прочетете заповѣдта, която се отнася за назначението, за правата и длѣжностите на лозенградския губернаторъ — същите права съ признати сигурно на всичките — за да видите съ какво съ натоварени, и ще ви стане ясно, че тѣ не могатъ да вършатъ и няма да вършатъ по друга работа отъ тая, която вършатъ административните органи. Ето какво е казано, още отъ началото: (Чете) „За поддържане реда и безопасността въ Лозенградско и за облекчение служ-

бата на органите на армията, които съ натоварени съ снабдяването на послѣдната съ всичко необходимо и съ нейното укомплектоване, се утвърждава длѣжността воененъ губернаторъ“. Въ България, където съществува военно положение, където също се пази редъ, където също се поддържа безопасност, не съществуватъ ли обикновените административни органи?

Д. Ганчевъ: Тукъ няма бойно поле.

Г. Николовъ: Моля Ви се, бойно поле е дотогава, докогато . . .

Министър Т. Теодоровъ: Тукъ имаме военни команди, тѣ ни пазятъ.

Г. Николовъ: И тамъ има военни команди. Азъ не споря противъ това, че има военни команди, защото има ги тукъ, ще ги има и тамъ. Но азъ казвамъ, че тукъ, въ свободна България, до границите на стара България, ние имаме окръжни управители и околийски началници, които вършатъ всичката тая работа, за която азъ току-що споменахъ, всичките тия права и задѣлжения тежатъ на тѣхъ.

Министър Т. Теодоровъ: Моля, кажете ми слѣдующето: когато не можеше да отиде единъ околийски началникъ, когато пращамъ въ Лозенградъ, за четири-пет дена, какъ азъ имамъ възможностъ, като финансовъ министъръ, да пратя само по единъ човѣкъ въ околия? Можете ли да гарантирате интересите на хазната съ тези хора, които не можеха да пристигнатъ въ 10 дена — и сега още не могатъ да отидатъ въ 10 дена. Не трѣбваше ли военното управление да направи нѣщо прѣвременно, за да изпълнява тази работа?

Г. Николовъ: Азъ съмъ съгласенъ.

Министър Т. Теодоровъ: Съгласете се, че това е прѣвременно положение.

Г. Николовъ: Но отъ часа, въ който могатъ да бѣдатъ назначени редовни органи . . .

Министър Т. Теодоровъ: Не ще могатъ и тѣ да отидатъ тамъ, докато не се сключи мирътъ. Нямаме кредитъ досега, нямаме и хора, па няма и възможностъ да отидатъ.

Г. Николовъ: Този ли генералъ-губернаторъ ще замѣства тези хора?

Министър Т. Теодоровъ: Вие проповѣдвате анархия.

Г. Николовъ: Не проповѣдваме анархия.

Министър Т. Теодоровъ: Не трѣбва да се очудваме, че е назначенъ единъ генералъ за воененъ губернаторъ, който да поддържа реда и безопасността, защото няма други кой.

Г. Николовъ: Ама същия този редъ и безопасностъ, който е не по-малко цѣненъ у насъ . . .

Министър Т. Теодоровъ: Ама тукъ имаме чиновници-стражари.

Г. Николовъ: И тамъ ще отидатъ, и слѣдъ като отидатъ всички чиновници, и окръжни управители, и околийски началници, азъ не разбирамъ каква нужда може да има отъ военния губернаторъ, тъй както азъ бихъ казалъ, за аналогия . . .

М. Гайдовъ: И азъ не разбирамъ въ София единъ командантъ, който е суспендиралъ властта на градоначалника и на управителя.

Г. Николовъ: Ние върху този въпросъ за командантитъ не споримъ, защото тѣ иматъ специална своя задача, тѣ не стоятъ надъ административната властъ, тѣ не олицетворяватъ всичкитѣ функции на всичкитѣ министерства. Командантитъ има специална задача, и азъ намирамъ, че и тукъ, и тамъ има нужда отъ тѣхъ, но не мога да оправдая съществуването на воененъ губернаторъ, слѣдъ като е имало вече възможностъ всичкитѣ органи на различнитѣ министерства да идатъ да седнатъ на мѣстата си.

Министъръ Т. Теодоровъ: Както е нѣмало тогава и сега нѣма възможностъ.

Г. Николовъ: Азъ, защото не съмъ въ положение да зная, има ли или не . . .

Министъръ Т. Теодоровъ: Единъ човѣкъ, единъ финансовъ чиновникъ, въ цѣль окръжъ какво може да направи? И кредитъ като гласувате, пакъ нѣма да има възможностъ.

Г. Николовъ: Немѣ този човѣкъ ще бѣде замѣстенъ въ своята работа отъ военния губернаторъ? Не, и безъ него, вапниятъ единичкъ чиновникъ остава безпомощенъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Може да разполага съ всичкото опълчение и милиция, която формира, а ние не можемъ.

М. Гайдовъ: Сериозно ли пледирате тая кауза, г. Николовъ?

Г. Николовъ: Ето защо, по мой възгледъ е неоправдателно учредяването на военното губернаторство и съществуването му, слѣдъ като вече редовнитѣ органи на различнитѣ министерства сж могли и могатъ да отидатъ да си заематъ мѣстата.

Л. Георгиевъ: Не сж отишли, вече десетъ пѣти ви казаха.

Г. Николовъ: Когато отидатъ, тогава вече ще се счита, че работата на военния губернаторъ е свършена.

Другъ единъ въпросъ, който слѣдва да бѣде подигнатъ въ свръзка съ гласуването на бюджета, то е въпросътъ за избора на лицата, които ще заематъ административнитѣ длѣжности въ новитѣ мѣста. Безспорно е, че въ очитѣ на населението въ новитѣ земи, турскитѣ чиновници минаваха и за неврѣжествени, и за пристрастни, и за рушветчи. Безспорно е, отъ друга страна, че ако ние сме се издигнали въ очитѣ на свѣта и въ своитѣ собствени очи, колкото се отнася до нашето административно управление, то туй се дължи на обстоятелството, че нашитѣ административни органи сж били всѣкога на висотата на положението си. Не е изключена възможността въ сегашно врѣме, когато цѣлиятъ ни животъ е раздрусанъ, когато голѣма частъ отъ лицата, които биха били въ положение съ достойнство да заематъ административнитѣ длѣжности, сж подъ знамената, да минатъ на тия длѣжности лица, които не могатъ да бѣдатъ въ всѣко отношение похвалени. Това би могло да стане безъ зла умишлъ, безъ съзнание отъ лицата, които сж отговорни за дѣлата на административнитѣ органи. Сега, обаче, когато на насъ е предложено да обезпечимъ бюджета,

да отпусваме суми за административнитѣ органи, смѣтамъ, азъ мога да кажа нѣколко думи, относително лицата, които ще трѣбва да заематъ кактo длѣжноститѣ на окръжни управители, тѣй и длѣжноститѣ на околийски началници и пристави. Върно е, че въ първо врѣме изборътъ не е могълъ да бѣде широкъ. Ние виждаме между назначенитѣ или командировани лица нѣколко души, които сж заемали консулски длѣжности. Може-би че това сж най-отлични, най-честни, най-солидни хора, но на всѣки случай, споредъ моето схващане, може-би и други да се съгласятъ съ мене, това не сж тъкмо лицата, които, като знаятъ най-добри българскитѣ закони за вътрѣшното управление, да могатъ още отъ първия день да турнатъ съ нужната гладкостъ начало на управлението въ новия край. Не зная доколко въ отдѣлностъ всѣки отъ назначенитѣ или командированитѣ има нужната подготовка, но азъ говоря тробо, че службата, която тѣ сж заемали, не имъ е позволила да иматъ тази подготовка и, слѣдователно, изборътъ, направенъ въ тѣхното лице, не може да се счита като изборъ много правилненъ. Между командированитѣ и назначенитѣ лица, доколкото моитѣ свѣдения се простиратъ, сж понадали нѣкои, съ които не може въобще управлението да се гордѣе. Отдѣлни личности при всѣко управление, и при идеално управление, може да се промѣнятъ, и грѣшкитѣ, направени при такива случаи, не може да компрометиратъ нито самото управление, нито пъкъ лицето, което е повикано да дирижира цѣлата работа. Изказвамъ, обаче, пожелание, щото при уреждането на административния персоналъ надлежниятъ министъръ да се отнася съ най-голѣмта тщателностъ относително миналото на лицата, които изпраща въ новитѣ земи. Тѣ не само че не трѣбва да стоятъ въ никой случай по-долу отъ турскитѣ чиновници, отъ най-добритѣ турски чиновници, бихъ казалъ, не само че не трѣбва да стоятъ по-долу отъ нашитѣ чиновници, но трѣбва да бѣдатъ най-добритѣ чиновници, които ние въобще можемъ да имаме, защото тамъ тѣ ще има да се ляватъ не вече като хора, които има да работятъ по шаблонъ, които да се справятъ само съ окръжнитѣ и да завъртватъ отъ врѣме на врѣме механизма на управлението; тамъ тѣ ще бѣдатъ творители и, слѣдователно, щомъ ще бѣдатъ хора на една работа съзидателна, ще трѣбва непрѣмнно да иматъ и умъ и сърце, и погледъ за една такава работа. Щомъ значи въ това отношение се отнасяме съ нужната внимателностъ, ние ще можемъ, още отъ първия день, да дадемъ на населението въ новитѣ страни да разбере, че дѣйствително неговитѣ политически свободи — а административната и полицията сж повикани на първо мѣсто за запазване имъ — сж осигурени, че сегашниятъ режимъ на България далечъ се различава отъ режима на Турция.

Другъ единъ въпросъ, който слѣдва да се подигне тукъ въ свръзка съ бюджета, то е въпросътъ за назначението на финансовитѣ чиновници. Разбира се, че кредититѣ, които се искатъ, ще трѣбва да бѣдатъ гласувани. За мене, обаче, остана непонятно слѣдующето: какъ е възможно лие да назначаваме чиновници безъ да знаемъ по кои закони тѣ ще събиратъ данъци? Г. министърътъ на финанситѣ ни каза, че косвенитѣ данъци ще бѣдатъ онѣзи, които сж събирани отъ турцитѣ. Азъ разбирамъ, че думата бѣше не само за митата, но тробо за косвенитѣ данъци. Но какво ще стане съ прѣжитѣ данъци?

Министъръ Т. Теодоровъ: Дотогазъ, докогато стане миръ, ще събираме турскитѣ; като стане миръ, ще прилагаме нашитѣ закони.

Г. Николовъ: По всичко туй не се говори. Въ чл. 2 отъ законопроекта е казано: (Чете)

„Горните разходи да се покриват съ приходите по бюджета за 1913 г. и да се отнесат към сжщия бюджет“. Азъ разбирамъ, че тукъ влизатъ и приходите, които ще се събиратъ отъ новите земи . . .

Н. Мушановъ: За приходите тѣ ще бждатъ българска държава.

Г. Николовъ: . . . и ако влизатъ тѣзи приходи, тогава менѣ ми се струва, че е нашъ дългъ да се занимаемъ съ въпроса, доколко въобще новите земи могатъ да ни даватъ приходи по нашите данъчни закони, доколко въобще ние можемъ да събираме въ новите земи данъците, които сж установени за нашите граждани.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не единъ день, а тъкмо три мѣсеца ще се занимаваме съ разискването на този въпросъ.

Г. Николовъ: Въ такъвъ случай азъ искамъ да знамъ, какво ще правятъ бирниците, които, ако се не лъжа, сж 150, когато отидатъ въ новите земи, дѣто не ще знаятъ отъ кого какъвъ данъкъ да събиратъ и какъто нѣма да бжде достатъчна даже една година време, за да може да се изучи състоянието на всеки данъкоплатецъ, та въ огледъ на него да бжде обложентъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Кажете си мнѣнието.

Г. Николовъ: Азъ именно заради туй казвамъ общи мисли върху бюджета, за да може да се разбере.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ще събираме данъци; това се разбира само.

Г. Николовъ: Азъ разбирамъ и ми е твърдѣ приятно, че имате тая грижа.

Министъръ Т. Теодоровъ: Въ сжщностъ, ние нѣмаме право да събираме данъци въ новите земи сега, но прѣдвиждаме, че когато законътъ ще бжде въ сила, дотогава ще се сключи миръ.

Г. Николовъ: Ние искаме да знаемъ, да-ли ще се събиратъ данъци по турските, или по нашите закони, и въ такъвъ случай нѣма ли това да се отрази гибелно върху населението въ она край. Вие ни внасяте единъ бюджетопроектъ за 7½ милиона лева, и наше право е да ви зададемъ тия въпроси. Азъ мисля, че ако бихме приложили нашите закони, ще направимъ една грѣшка; азъ намирамъ, че нашите данъци, въ сравнение съ турските, безспорно, сж по-тежки, не относително, а абсолютно; тѣ сж по-леки като се има прѣдъ видъ благосъстоянието на нашето население. Ако се има прѣдъ видъ благосъстоянието на населението въ турския край, тѣ ще бждатъ на върно 3—4—5 пѣти по-тежки отъ турските данъци. Ето защо длъжностъ е на българското народно прѣдставителство, като се занимае съ въпроса за благосъстоянието на новия край, непрѣмѣнно да знае какъвъ данъкъ ще сложимъ върху плещите на новоосвободеното население: да-ли ще събираме отъ него българските данъци, и въ такъвъ случай ще събираме данъци непоносими, или пъкъ ще събираме турските данъци. Азъ не мога да прѣмълча и да не кажа думата си по всички тия въпроси, защото, като обърнете бюджета, ще видите, че тамъ се прѣдвизда назначаване на бирници и въобще финансови органи, каквито имаме тукъ. Питамъ азъ, какво ще вършатъ тия бирници, ако нѣма да събиратъ данъци? Тогава нѣма защо да отпущаме кредитъ, а ако ще събиратъ данъци, трѣбва да знаемъ какви данъци ще събиратъ. Ето защо повдигамъ въпросъ, който не е нито

прѣждеврѣмененъ, нито неумѣстенъ, защото тъкмо сега ще гласуваме суми за назначението на тия бирници.

Министъръ Т. Теодоровъ: Никой не Ви укорява за това.

Г. Николовъ: И азъ не го казвамъ, г. министре, за да Ви укорявамъ, или да Ви шиканирамъ, но съ пѣлъ да получа Вашите разяснения, които сж ми нужни не само като народенъ прѣдставителъ, но и като български гражданинъ, който иска да знае какви закони ще се прилагатъ въ новите земи и какви тежести ще се слагатъ на гърба на населението.

Върху бюджетите на другите министерства нѣма какво да говоря. Безспорно е, че и тѣ ще трѣбва сжщо така да бждатъ гласувани и тамъ нѣма нужда отъ никакви разяснения; тѣ сж, може да се каже, най-наврѣмненни отъ всички други; съ тѣхъ се искатъ просто срѣдства, за да може да се запази сжществуващото положение, отколкото да може да се експлоатира нѣщо върху него и, слѣдователно, нѣма защо да се простираме върху тия законопроекти.

М. Гайдовъ: За народното здраве нѣма ли да кажете?

Г. Николовъ: Вие, които можете да мислите за своето здраве и може-би никога не сте помислили за народното, позволете поне на мене да ви говоря за него. Като обърнете, г. г. народни прѣдставители, бюджетопроекта за санитарната частъ, ще видите, че тамъ се прѣдвиздатъ заплати за 40 лѣкари, споредъ чл. 25 отъ закона за народното здраве, както това е у насъ. Понеже се съгласихме, че ще прилагаме нашите закони, ще трѣбва непрѣмѣнно да приемемъ да бжде назначенъ по единъ лѣкаръ въ всѣка околия. Азъ намирамъ, че сега нуждата отъ околийски лѣкари е съвсѣмъ много голѣма; особено слѣдъ глада и болестите, които ще настѣпятъ — тѣ сж неизбѣжни послѣдствия на всѣка една война — ще трѣбва да има всѣка една околия поне единъ лѣкаръ. Може-би ние въ този часъ нѣмаме на разположение тѣзи лѣкари, но ще трѣбва на всеки случай да прѣдвидимъ срѣдства, и азъ вървамъ, че нѣма да има народенъ прѣдставителъ, който би вдигналъ ръка противъ увеличението кредита и увеличението числото на лѣкарите въ новите мѣста. Ето защо, като прѣдвидимъ 60 околийски лѣкари, ние ще трѣбва да прѣдвидимъ и кредитъ за 60 лѣкари.

Министъръ А. Людскановъ: Нѣма отъ дѣ да ги вземемъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: То е фантазия; дѣ ще ги намѣришъ?

Г. Николовъ: Ние можемъ да доведемъ отъ странство.

Министъръ А. Людскановъ: На 1 априлий ще видимъ.

Г. Николовъ: Ние можемъ да прѣдвидимъ лѣкари, а ако не намѣримъ, то е другъ въпросъ. Понеже не съмъ въ положение да зная подробности, азъ считамъ за необходимо да повдигна тоя въпросъ, защото се касае до народното здраве, а менѣ ми се чини, че и то не може и не трѣбва да избѣгне отъ нашите грижи и око. Това бѣше всичко, което имахъ да кажа по законопроекта. Съ всичко казано, азъ искахъ да бжда полезенъ; никакви други съображения не сж ме ръководили, както сега, така и въ кой да е било случай. Вихъ желалъ сжщо по въпросите, които не сж разяснени, да получа надлежното разяснение отъ г. министра на финансите.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. Г. Згуревъ)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Уважаемиятъ бургазски народенъ прѣдставителъ, г. Николовъ, започна съ това, че нашитѣ закони трѣбва да се прилагатъ въ новоосвободенитѣ земи и свѣрши съ това, че не трѣбва да се прилагатъ. Това показва, че принципътъ, който и азъ заявихъ, че нашитѣ закони трѣбва да се прилагатъ въ новоосвободенитѣ земи, трѣбва да прѣтърпи известно смекчение, за което азъ споменахъ по-рано. Принципътъ, отъ който ние изхождаме за управлението на новозаземитѣ земи, е този, че вредъ, какъто отиде българска армия, българска въоръжена сила, отиватъ и българскитѣ закони и се налагатъ. Обаче този принципъ трѣбва да търпи известно смекчение, което се диктува отъ дѣйствителността на нѣщата и отъ възможността да се прилагатъ тѣзи закони. Това е нашето правило. И зарадъ туй, г. Николовъ, който каза, че трѣбва да се прилагатъ законитѣ, когато дойде до данъцитѣ, каза, че не трѣбва да се прилагатъ. И тогазъ, каза той, какъ ще прилагате вие българскитѣ закони, когато българскитѣ данъци сѣ тежки и не могатъ да легнатъ на гърба на туй население, защото не е тъй богато като нашето? Тукъ той е правъ. Значи ние ще бждемъ съгласни съ г. Николова и съ всички, щомъ приемемъ, че по принципъ, по начало българскитѣ закони ще дѣйствуватъ тамъ, но това дѣйствиe ще бжде до толокъ, до колкото е възможно тѣзи закони да се прилагатъ. По нѣмаме на друго едно рѣшение на българското Народно събрание, българскитѣ закони ще се прилагатъ. Това е принципътъ. Ако трѣбва да станатъ нѣкои измѣнения на законитѣ, специално Народното събрание ще ги вотира.

Н. Мушановъ: А не съ административни правилници да става това.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, само отъ Народното събрание. Въ отсъствие на Народното събрание, при нѣмаме на Народното събрание, при невъзможността да се събере то, както бѣше въ единъ периодъ отъ мѣсецъ и половина, ние можехме да вземемъ известни мѣрки. А при наличието на Народното събрание, нѣма нужда да вземаме такива мѣрки: всичко ще мине прѣзъ Народното събрание, и ние ще кажемъ какъ трѣбва да бжде. Щомъ това се знае, нѣма да има между насъ разнорѣчие.

Второ нѣщо, което ще трѣбва да се отбѣлжи, е, че не можемъ да споримъ върху това, пѣржена ли ще бжде рибата, или на чорба, докато не сме я извадили отъ морето. Провинциитѣ сѣ заети отъ насъ, но ние не можемъ тукъ да гласуваме законъ, нито да налагаме данъци, нито да освобождаваме отъ таквизи, защото ще станемъ смѣшани прѣдъ хората. Друго е фактически завладѣване, по силата на оръжието, и друго е юридическо санкциониране, на положението на известна провинция. Ние не сме санкционирали още нищо, ние нѣмаме единъ законодателенъ актъ, който да прогласи, че България отсега-нататѣтъ има тѣзи граници и, слѣдователно, трѣбва да помнимъ, че нашата отговорностъ за управлението на тия мѣста и нашата властъ да ги управляваме е смекчена и трѣбва винаги да бжде смекчена отъ този недостатъкъ, че ние не знаемъ още прѣдѣлитъ на тая нова България. Ето защо, като се знае това второ, което г. Мушановъ и г. Николовъ изпуснаха изъ прѣдъ видъ, азъ мисля, че е празна работа да ви казвамъ какъ ще управляваме тая страна и какви данъци ще ѝ налагаме. Чакайте да видимъ коя страна ще бжде, и докѣдъ ще бжде, и какви нужди ще има да се удовлетворяватъ, и азъ ще ви кажа. Азъ не казвамъ, че не трѣбва да мислимъ за това. Ние трѣбва да мислимъ, защото то прѣдстои, то е си-

гурно, ако щете, но ние тукъ не сме единъ клубъ на мохабетчи, а сме Народно събрание и можемъ да законополагаме и говоримъ за режима, който ще наложимъ въ една известна земя само когато я анексираме, а не трѣбва да бързаме да прѣскачаме.

Г. Николовъ: Вие ще събирате вече приходъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Моля Ви се, недѣйте говори за това, че ще събираме приходъ или не, защото е въпросъ, имаме ли право да събираме данъци. Затуй по-хубаво е да мълчите.

Г. Николовъ: Писано е, какво ще мълчимъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ние събираме известни суми, които принадлежатъ на турското правителство, въ качеството само на побѣдители и въ качеството на военна властъ, а не въ тази форма, въ каквато вие разбирате. Като намѣримъ пари, принадлежащи на турското правителство въ Banque de Salonique или Banque Ottomane за флота, секвестрираме ги и ги вземаме, но не ги вземаме по силата на това, че нѣкакъвъ данъкъ ни дължатъ или по законитѣ ни, а по силата на побѣдителъ, който намѣрва имущества у побѣдени. Слѣдователно, прѣждевременно е сега да се занимаваме съ това и азъ не можехъ въ този законопроектъ за бюджета, който ви предлагамъ, да ви кажа, какви приходи ще постѣпятъ. Казвамъ: отъ приходитѣ на царството ще дадемъ пари, а онова, което би постѣпило прѣзъ това врѣме, или което ще постѣпи въ бѣдѣще, и то ще отиде въ приходитѣ на сегашното или на бѣдѣщото царство. Ето защо ние не можехме да направимъ единъ другъ бюджетъ. Азъ обяснихъ това прѣди нѣколко дена.

М. Такевъ: И отъ този нѣмаше нужда.

Министъръ Т. Теодоровъ: Ние не можехме да направимъ бюджетъ за цѣла България, защото не знаемъ докѣдъ ще отидатъ границитѣ, и ние оставахме да гласуваме $\frac{3}{12}$ отъ стария бюджетъ за Българското царство въ старитѣ му граници, а за тия земи, които фактически държимъ и които иматъ нужда отъ едно гражданско уреждане, които днесъ-утрѣ ще минатъ отъ прѣходното състояние, въ което се намиратъ, на завладѣни земи, въ анексирани, присѣдинени, трѣбва вече да се гласуватъ известни суми, защото този воененъ губернаторъ, който тамъ управлява съ силата и срѣдствата, съ които разполага, нѣма достатъчно срѣдства за едно пълно гражданско управление. Ние трѣбваше да му дойдемъ на помощъ съ лица, които командировалме отъ тукъ, но, както казахъ, ние можехме да командировалме по едно лице само. Е какво ще направи единъ акцизенъ началникъ, като нѣма никакъвъ другъ органъ. Не можемъ да намѣримъ хора за стражари. Положение извънредно мѣчно, но то изисква срѣдства, защото все-таки тамъ трѣбва да се даде едно гражданско управление, даже като на окупирана областъ. И искаме сега кредитъ за окупиранитѣ области — и тѣй казваме; то не е новъ бюджетъ, но единъ допълнителенъ свѣрхсметенъ кредитъ за новозавладѣнитѣ области — искаме го въ размѣръ на 7 милиона лева. Ще изразходваме тия 7 милиона лева по нашитѣ закони, защото нѣма причини да не приложимъ нашитѣ закони, когато харчимъ наши пари, защото нашитѣ закони върватъ подиръ нашитѣ пари и войници, както казахъ по-рано. А какви приходи ще съберемъ, сега мисля, че е неумѣстно да дебатиралме. Нѣма съмнѣние, че този въпросъ прѣдставлява голѣмъ интересъ и нѣма да го разрѣши правителството, а ще го разрѣши Народното събрание. И азъ увѣрявамъ г. Николова, че не само ще кажемъ какви приходи ще събираме, но съмъ увѣренъ, че слѣдъ два мѣсеца — на прѣдъ казахъ три мѣсеца, прѣзъ втората половина

на нашата сесия ще се занимаваме с този въпрос: с уредбата на новите земи и с създаването преди всичко на едно законодателство за данъците в тях, която е една от най-мъжните задачи, защото вие знаете, че данъците в една страна се, тъй да се каже, срастват с самия организъм и няма нищо по-индивидуално от данъците. Народите могат да си приличат в всичко, да приемат еднакво законодателство, търговско или гражданско, да приемат насаждането на всевъзможни принципи еднакво, но да приемат еднакви данъци изеднъж, или пък да вземеш данъци от една страна да пренесеш на друга — това е невъзможно. Няма нищо по-индивидуално, по-свързано с лицата, с хората в една държава от данъчната система. То е много трудна задача. Засега ще кажа на г. Николова, че бирниците, които се пращат там, се пращат да прибират тия пари, които сега минават в ръцете на финансовите чиновници и които нима нямат да приберем. Нашите банкови агенти, които сме назначили за всички места, още не са тръгнали, и като тръгнат, не могат да пристигнат на мястото за 10 дена, и като отидат, имат нужда да се ориентират, за да започнат нито да правят, от други 10 дена. А да отидат по-бързо, не е възможно, защото няма средства за пътуване. Който е ходил, е видял, че един министър, като разполага с специални тренове до Лозенград, може да отиде за три дена, а един гражданин не може да се добере по-рано от четири дена. И за вътрешността е също тъй. Бирници се придвиждат туку, но то не значи, че аз ще ги назнача от 15 декември; аз ще ги назнача според нуждата, и асж не можем и да ги намърим. Знаете ли, аз се принудих да дам обявление за бирници; търся хора, които да се задоволят с тая заплата и да отидат там, и няма, защото всичко е взето в войската; и затова не можем да организираме тая служба. Сега какво ще събираме и по каква система, това е друго. Има, напр., закупчици на десетки и трябва да си внесат таксите; взели житата, трябва нкой да събере парите. Има хора, които държат блата под наем и други имоти, трябва да внасят наемите, трябва да има там извънствен орган, който да събира парите. Също така имаме постъпления от косвените данъци, които тоже трябва да се съсредоточат нкъжд, и най-после трябва да се правят хора, преди да се събират парите, да заведат книгите, да съберат свдѣния какво има и старите турски книги, които сме задържали, да се запазят. Първата грижа въ всяко завзето място бѣше да гледаме да запазим официалните книги било на финансовата, било на административната власти, които са нужни; да намѣрим хора да правят тия книги, които са на турски езикъ, за да можем да видим колко са данъкоплатците, какви са имотите; да се поискат декларации от хората, в които да опишат имотите си, да видим кое е държавно, кое частно и т. н. Този чиновнишки персонал, който се иска, трябва да се прати там. На ли искате военното губернаторство да се махне. То асж е прѣходно положение — казахъ ви го нѣколко пѣти; то е прѣдизвикано от нуждата, от необходимостта да се дѣйствува веднага, каквагодѣ власт да се установи тамъ, какъвѣ годѣ примитивенъ правовъ редъ да се установи, раздаванъ от военните, докато дойде да се настани тамъ едно редовно гражданско управление. Ето защо е този бюджетъ, и азъ моля да не ми се задаватъ въпроси, които са свързани с подробното управление на провинциите, които още не сме анексирали. Едно нѣщо само трябва да бждете увѣрени: че се изучаватъ тия въпроси всеотранно, а не само по отношение на данъците, които тамъ съществуватъ и които трябва да се изменятъ радикално. Азъ съмъ съгласенъ с г. Николова, че онѣзи данъци, които турците вземаха отъ онова население, не можемъ да събираме и

не трябва да събираме, че тѣ ще бждатъ радикално изменени, въ смисълъ на намаление, на облекчение, защото иначе азъ не разбирамъ на какво ще се радватъ тия хора; само простата и гола свобода не е достатъчна; и хлѣбътъ е нуженъ, и твърдъ нуженъ, за да бжде скъпа свободата. Всичко това ще се има прѣдъ видъ, но всичко това е прѣждевременно, г-да. Сега-засега гледайте на това наше прѣдложение като на единъ кредитъ отъ 7 милиона лева за 3½ мѣсеца, който прави годишно 28 милиона лева. 28 милиона лева няма да ни стигнатъ; подирѣ, когато ние ще ви прѣдставимъ бюджетопроектъ за тѣзи двѣ провинции, които мислимъ, че ще съставляватъ заная прѣдъ частъ отъ Българското царство, ще ни трябва много повече. И ще трябва да се приготвимъ на първо време ние да ги плащаме, защото, както ви забѣлѣзахъ по-рано, едната отъ тѣзи провинции, покрайниѣ мѣрѣ Тракия, е силно разорена и за дълго време не може да се поправи и освѣтѣ това има грамадни изследвания, но не трябва да изпрѣварваме въпросите. Ние ви молимъ да ни дадете кредитъ, за да можемъ да продължимъ това привременно положение до сключването на мира. Щомъ послѣдва сключването на мира, вие ще бждете въ сесия и ще можемъ веднага да пристъпимъ къмъ другата организационна работа, и тогава ще имаме възможностъ да се обяснимъ върху всичко. Ако при искането на кредити винаги се поставя въпросъ на доверие, азъ мисля, че имате пълно основание да ни довърите тая сума и да бждете увѣрени, че тя ще бжде изхарчена съ полза за нуждите на гражданското управление на тѣзи провинции и че всичките грижи ще бждатъ положени, за да се осъществи това, което г. Георги Николовъ пожела, и което, вървамъ, че е на сърцето на всинца ви — да се постави тамъ едно управление, което да се прѣдставлява, по възможностъ, отъ най-отбрани българи, които не само да могатъ съ полза да послужатъ за управлението на тази страна, но които, понеже са първите, които ще се явятъ тамъ като носители на българската култура, да правятъ честъ на българското име. Защото, трябва да го кажемъ, ние имаме краища, дѣто населението е много интелигентно, на които краища разчитаме и които изискватъ една особена отъ наша страна грижа, краища, които се населяватъ и отъ чужденци, които ще изискватъ твърдъ много отъ насъ — ние, които се явяваме въ името на културата и въ името на свободата, да му дадемъ едно добро управление. И азъ мисля, че партизанските апетити, които иначе сегисъ-тогисъ намиратъ място при раздаването на служби, този пътъ ще трябва да замлъкнатъ.

А. Малиновъ: Това ще зависи отъ г. г. министрите.

Министъръ Т. Теодоровъ: Няма съмнѣние, това е наше желание и ние ще гледаме така да го направиме.

Тѣзи са обясненията, които счетохъ за нужно да дамъ по поводъ говореното отъ г. Георги Николовъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата софийскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ: Врѣме е да си ходимъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Споредъ правилника, заседание то продължава до 8 часъ.

Я. Сакжзовъ: Може да се продължи, но Събраниято трябва да рѣши. Изпълнете правилника.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Вие го нарушавате, а не азъ.

Я. Санжовъ: Азъ зная да чета правилника. Може да е старъ, но азъ го взехъ отъ Вапата маса.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Засѣданието по правилника се продължава до 8 часътъ.

Я. Санжовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣмамъ намѣрение да говоря много, само бихъ искалъ да се уяснимъ върху нѣкои прѣдварителни въпроси.

Първиятъ въпросъ бѣше този, който г. Мушановъ повдигна. По него г. Теодоровъ мисли, че се дадоха обяснения, но тѣ сж недостатъчни, защото въ тѣхъ нѣма пълнота. Тѣ бѣха единични, съ които г. Теодоровъ се мъчеше да свърже станалото съ желателното, обаче той не можа да го направи.

Г. г. народни прѣдставители! Когато нашитѣ войски отиватъ нѣкъдѣ било прѣдизвикано, било изпратени отъ насъ, принципъ е, че тѣ посятъ нашитѣ закони.

М. Гайдовъ: Военнитѣ закони, а не гражданскитѣ.

Я. Санжовъ: Позволете, г. Гайдовъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля, думата не е дадена на тѣзи господа, които прѣкъсватъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Нѣма нищо, г. Санжовъ, то е малко прѣкъсване.

Я. Санжовъ: Малко е, но г. Гайдовъ иска да каже, че азъ бъркамъ, а азъ казвамъ, че той бърка. Военнитѣ закони сж наши, български закони, създадени тукъ у насъ.

М. Гайдовъ: Азъ Ви допълнихъ само, като казахъ „военнитѣ“. Продължете.

Я. Санжовъ: Военни или граждански закони, тѣ сж наши закони, български.

М. Гайдовъ: Е-е-е! Български, български, разбрахме — наши, на българската войска.

Я. Санжовъ: Добръ, тогава азъ да дойда на Вапата мѣсто, а Вие излизате да говорите.

И така, войскитѣ, изпратени отъ насъ, или прѣдизвикани, въ педята земя, въ която стѣпватъ, както казахъ, посятъ нашитѣ закони. Това се разбира, нѣма голѣма философия.

М. Гайдовъ: Не се разбира; трѣбва да кажете „военнитѣ“.

Я. Санжовъ: Тѣзи наши закони сж изработени отъ насъ. Питаме ние сега: туй разпореждане, което го има въ Военното министерство, туй положение, щото властѣта на българскитѣ закони да бѣде прѣдадена, да бѣде прѣхвърлена върху шаба на армията, върху военния губернаторъ, кой законъ го е уредилъ? Вие тукъ често говорите по юридически и искате и ние да говоримъ като прависти. Азъ питамъ: логично ли е ние, които пращаме българската войска да занесе въ тая страна редъ, правда, законность, каквото щете, тя да занесе единъ положения, които не излизатъ отъ българското законодателно събрание. Логичното е, че тѣ трѣбва да занесатъ само нашитѣ закони, нашитѣ положения, и тукъ азъ намирамъ една празнота такава, каквато онзи денъ, по генералнитѣ дебати на мѣрихъ, а именно, че нашето правителство не се е подготвило и за този случай, когато войскитѣ му стѣпятъ въ една чужда територия. Нашитѣ войски, когато сж стѣпили въ тази чужда територия, занесли сж едно положение, заето отъ чуждитѣ страни. Това, което Военното министерство е изработило, това,

което щабътъ на армията разпорежда въ името на българската власт, която отива въ чуждата страна, тѣзи положения, тѣзи законоположения, както безъ право ги нарече г. военниятъ министъръ, не сж изработени на българска почва отъ българското законодателство. Туй искаме ние да кажемъ; това искаме и това трѣбваше да каже г. Мушановъ, на това напираше и г. Георги Николовъ. Г. финансовиятъ министъръ не ни обясни тая връзка, не ни я обясни, защото тя не съществува. Нашето правителство и въ това отношение бѣше неготово: като трѣгнаха войскитѣ, подирѣ имъ не отиде онова положение, което да даде правото на военния да възлага българската властъ върху лица, опрѣдѣлени отъ него. Значи ние, конституционната българска страна, демократическата българска страна, трѣбваше да си създадемъ едно положение, споредъ което военнитѣ да се разпореждатъ въ тази нова страна. Този липса е именно, която създава туй недоразумѣние и туй противорѣчие, което ние видѣхме досега. Но върху тази въпшна страна азъ не бихъ спорилъ и не бихъ се спиралъ, ако да нѣмаше нѣщо по-нататъкъ, което да ни тревожи и да ни кара да подиримъ тази връзка. Ето, явява се единъ воененъ губернаторъ, който, очевидно е, ще бѣде плащанъ отъ насъ. Той се плаща, както се вижда, отъ военнитѣ, отъ ония суми, които сж въ шаба на армията — отъ 50-тъ милиона лева. Но сега, когато стоимъ прѣдъ единъ законъ за уреждането на новитѣ земи, на новоосвободенитѣ или новозавладѣнитѣ земи, се едно, който законъ урежда окръжнитѣ управления, финансовитѣ управления и т. н., ние се питаме, въ каква връзка стоятъ тѣ спрѣмо военната власт, която прѣди насъ върви, прѣди гражданскитѣ закони, прѣди България; въ какво отношение се намиратъ тѣ? Военниятъ губернаторъ, функциитѣ на когото ние и вие — България — трѣбваше да опрѣдѣли, делегира своята си власт, която му даватъ българскитѣ закони, онова положение, което липсва — на тѣзи чиновници, които ние пращаме тамъ. Тѣ наистина не сж всичкия държавенъ животъ — тукъ нѣма по правосъдието, по просвѣтата, но ние туряме най-необходимото. Щомъ влѣзе този законъ въ сила — азъ мисля, че вие го наричате по право юридически — военниятъ губернаторъ прѣстава да съществува въ отношенията си къмъ тѣзи хора не, по отношение къмъ окръжнитѣ управители, по отношение къмъ представителитѣ на министерствата на търговията и земледѣлието, по отношение на всичко, по което тукъ фигурира бюджетъ, персоналъ, прѣдставители на българската власт. Ето пакъ тукъ има една липса, която ние не можемъ да схванемъ, която произхожда отъ туй, че не е прѣдвидено всичко достатъчно по-нататъкъ. Нѣма да говоря за това, че липсва тази връзка, а ще говоря за конфликта, който може да произлѣзе между военния губернаторъ и тѣзи назначени окръжни управители. Споредъ „Военни извѣстия“ на военния губернаторъ сте дали маса работи да върши. Менѣ ми се чини, че всичката тая работа, която му е възложена, споредъ това положение, което е създадено отъ генералния щабъ, всичкиятѣ тѣзи функции на военния губернаторъ, които, споредъ нашитѣ закони, влизатъ въ функциитѣ на окръжния управител и на финансовия началникъ, трѣбва да прѣстанатъ отъ момента, откогато вие гласувате бюджетопроекта. Щомъ изпратите чиновникитѣ да заематъ мѣстата си, военниятъ губернаторъ се лишаватъ отъ тази функция, той се изпразва, тъй да се каже, отъ оная власт, която щабътъ на армията му е възложилъ. И щомъ е така, очевидно е, че сж прави тѣзи господа, ще бждемъ прави и ние всички, ако по-искаме отъ този воененъ губернаторъ, отъ момента, когато отидатъ окръжнитѣ управители и финансовитѣ началници въ новоосвободенитѣ земи и българскитѣ закони влѣзатъ въ сила, да не се мѣси въ тѣхнитѣ функции. Това е логиката и мисля, че така го

разбиратъ и г. г. министритѣ. Друго-яче не би трѣбвало и да се разбира. И въ туй отношение ние ще бждемъ прави, отъ тия нови прѣдставители на българската властъ, за които даваме сега бюджетъ, да изискваме да прилагатъ българскитѣ закони и да отговарятъ прѣдъ тѣхъ.

Що се касае до отговорността, има единъ въпросъ, който сжко се засегна отъ тукъ и нѣкакъ си пакъ се смутолени, и се смутолени за това, защото нѣмаме ясна прѣдстава за връзката, която иматъ функционеритѣ за тази страна. Вие казвате: отговорността кой носи? Вие питате: военниятъ ли министъръ отговаря за дѣйствиата, за харченето, изобщо за функциитѣ на шаба на армията и на военнитѣ губернатори. Г. г. народни прѣдставители! Има единъ принципъ, който ни казва кой отговаря. Отговарятъ рѣшително всички, малки и голѣми, изпълнители на българскитѣ закони. Вие не можете да кажете, че г. генералъ-майоръ Фичевъ, или шабътъ на армията, не отговаря прѣдъ българскитѣ закони за начина, по който той разходва тия 50 милиона лева. Безъ съмнѣние, най-първо, г. военниятъ министъръ отговаря, както и неговитѣ колеги, както цѣлото министерство, но и генералъ Фичевъ и цѣлиятъ шабъ на армията, и военниятъ губернаторъ отговарятъ на право по българскитѣ закони, защото той е прѣдставителъ на българскитѣ закони, военни или граждански, е сѣ едно, г. Гайдовъ. Той отговаря именно прѣдъ насъ, прѣдъ Народното събрание, слѣдователно, ние сме въ правото си, и военния губернаторъ, и всички тия назначени отъ шаба на армията чиновове, функционери, на които шабътъ на армията е делегиралъ българската властъ и закони, ние сме въ правото си, казвамъ, да ги теглимъ като отговорници за всички тѣхни дѣйствиа, които прѣзъ това врѣме извършватъ. И забѣлжете, ако той изпълнява една такава функция, която не съвпада съ военната дисциплина, а съвпада прѣмо въ неговото функциониране като единъ изпълнител на българскитѣ закони, той ще отговаря прѣдъ Народното събрание, а не прѣдъ военнитѣ закони и военната дисциплина. Туй искаме да бжде установено, и върху тая точка ние би трѣбвало да поискаме отговорността отъ военнитѣ губернатори.

Сега азъ завършвамъ съ общата частъ, що се касае до отговорноститѣ и делегацията на българската властъ върху тѣзи функционери, които сж назначени тамъ.

Сега, когато ние гласуваме единъ бюджетъ за новоосвободенитѣ земи, намѣсто ще бжде да изкажемъ нѣкои идеи, които биха могли да ръководятъ правителството при нареждането на тия земи. Първото нѣщо, г. г. народни прѣдставители, върху което искамъ да ви обърна вниманието, е слѣдното, че за нуждитѣ на войната ние изпратихме, отъ насъ отидоха тамъ нѣколко многобройни чети съ свои четници, които не знаемъ по военнитѣ закони може да отговарятъ вече на военнитѣ власти, на военната организация, които, обаче, започватъ да си присвояватъ единъ видъ и гражданска дѣйностъ. Четитѣ на врѣмето си и въ врѣме на войната какъвто роли и да сж играли, историята, обществената критика ще имъ даде заслуженото. Но сега, откакто стѣпва българската властъ въ тия новоосвободени земи, ние ще трѣбва да поискаме четитѣ и четниците да си стидатъ всички по своитѣ мѣста, които тѣ си иматъ, естествени мѣста, да си станатъ граждани, а който си е воененъ, да си бжде чисто подъ военното вѣдичество. Защото въ тия страни, новоосвободенитѣ земи, вие ще видите често събищения на наши национални и политически врагове, тѣсно ще четете свѣдѣния за българския войникъ, за българскитѣ военни, че злоупотрѣбавали съ чина си и злоупотрѣбавали съ тая властъ, която имали, и населението не било доволно отъ начина на тѣхнитѣ отношения. Не би трѣбвало

занапрѣдъ — менѣ ми се чини, министерството трѣбва да се е разпоредило наврѣмето си — да се чуватъ никакви оплаквания отъ страна на населението, било отъ български войници, било отъ български четници. Това трѣбва да прѣстане за честта на България и за бждѣщето, което ние искаме да имаме въ тия новоосвободени земи. Достатъчно е туй прѣходно врѣме, което прѣтърпѣхме въ врѣме на военнитѣ операции и трѣбвало би това да прѣстане. Вие всички ме разбирате какво искамъ да кажа, нѣма нужда да се спирамъ върху подробности, за да илюстрирамъ идеята си.

По-нататкъ що се касае до нашитѣ власти, и оня день и сега се изказаха мисли, какви трѣбва да бждатъ прѣдставителитѣ на нашата властъ, и азъ не виждамъ въ това отношение, поне по форма, нѣкакво различие между насъ. Дѣйствително, тамъ ние трѣбва да пратимъ цѣлта на българскитѣ чиновници, цѣлта на българскитѣ служаци. Ние и така имъ даваме една достатъчна заплата, ние имъ даваме и едно възнаграждение горѣ-долу добро, задоволяюще, ние ще искаме тамъ да прѣдставятъ всичко хубаво, което тѣ сж могли да научатъ, всичко онуй хубаво, което ние можемъ да занесемъ тамъ. Ние отиваме тамъ и при наши, ама още повече и при чужди и при отворенитѣ завистливи очи на много съседни, и при отворенитѣ вражески сжждения и упреци на далечнитѣ сили. Затуй ние трѣбва да бждемъ много позече осторожни. Азъ бихъ искалъ отъ министерството да чуемъ, че то е дало единъ наставления, строги въ туй отношение, и нека да се вмѣкне въ тия наставления, които ще имъ се дадатъ, нека да се наблегне дори, че по никой начинъ този български служащъ, който отива тамъ, да не изнасяла свѣдѣния на тамошнитѣ жители. И оня день ви го казахъ: не бойте се, г-да, отъ това, какви ще бждатъ тѣзи, дали българци, да-ли гърци, да-ли сърби. Нашето управление — туй управление, което ние можемъ на тѣхъ да дадемъ, такъвъ, какъвто го желаемъ тукъ и се мѣчимъ да го създадемъ — ще ги направи наши добри граждани, то ще имъ даде възможностъ да се чувствуватъ и като турци, и като гърци, и като сърби у дома си, а още повече, въ тѣзи гранични мѣста, дѣто пѣкъ, отататкъ може-би, ще имаме наши, които да бждатъ въ чужда, въ съседна страна, и тѣ въ сжщото положение. Тѣй че, гледайте да създадемъ въ тия граници едно състояние по-добро, отколкото тукъ ние го имаме, въ всѣко едно отношение.

Въ този редъ на мисли, не ще бжде излишно да чуемъ и да прѣпорѣчаме на министерството още една мѣрка. Вие всички знаете на какви промѣни е подложенъ икономическиятъ животъ у насъ въ България: сжпотията на земитѣ, малкото пространство, бѣгане отъ пуститѣ мѣста, завземането на новитѣ земи. Въ новоосвободения край ние имаме чифлигарско население; ние имаме много държавни земи, имаме много евтини земи, и тамъ ще се започне много бързо онзи процесъ на поселяване, който е станалъ тукъ. Азъ мисля, че министерството ще бжде въ правото си да може съ единъ свои постановления да регулира тѣзи отношения на купуваче и продаване на земитѣ. Имамъ свѣдѣния, че въ Цариградъ сж създадени вече два синдиката за откупване на земи на чифликчиитѣ. Ако вие ще бждете въ състояние да спрете тия прѣпродавания, които се вършатъ дори отъ бащи въ Цариградъ, съ това вие ще спомогнете твърдѣ много на тамошното население.

Министъръ Т. Теодоровъ: Има разпорѣждане отъ главнокомандующия да се унищожатъ всички сѣлки за недвижимитѣ имоти.

М. Такевъ: Само че не съ указъ, а съ законъ.

Д-ръ Н. Генадиев: Въ военно време съ завоевани области, единичното сръдство е заповѣдта на главнокомандующия.

Министъръ Т. Теодоровъ: Когато ги анексираме, тогава ще издадемъ законъ, засега стига и това, то е законъ.

М. Такевъ: Трѣбва да мине и прѣзъ камарата.

Я. Сакжзовъ: Сжщо и за продаване и прѣпродаване на земи отъ единъ човѣкъ на други, не за чифлишките земи, за всички.

Министъръ Т. Теодоровъ: Да, земитѣ нѣма да се продаватъ докато не влѣземъ съ законитѣ си напълно, докато не се обистри положението.

Я. Сакжзовъ: Много добръ, радвамъ се. Така че и по този въпросъ, помъ сж взети наврѣме мѣрки, тогазъ, значи, остава да се взематъ мѣрки за статистическото, земледѣлското, търговското, трудовото и просвѣтното изучаване, което може да направимъ и съ което ще подготвимъ не само нашата работа, но и нашата, като народни прѣдставители, а най-главно работата на ония просвѣтителни, чиновници и дѣятелни, които отиватъ доброволно и по служба въ онии, толкова години стоялъ въ наволя, край, въ тази новоосвободена земя, която ние искаме да направимъ тъй любима за тамошнитѣ, както и тази за насъ, на която ние се смѣтаме добри синове. (Нѣкои ржкоплѣскавъ)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. Петъръ Станчевъ.

П. Станчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Поискахъ думата по неволя, понеже волята на младитѣ освободени български граждани тукъ и на тѣзи, които сж родени въ новоосвободенитѣ земи, както е случая съ г. Николовъ, ме озадачи. А бе че толкова много бърже иска ли се отъ тия министри за единъ още неосвободенъ напълно край точна смѣтка, когато нашитѣ смѣтки тукъ даже още не сж точни?

Сега за генералъ-губернатора. Ами че той е плашило тамъ за населението! Въ време на освободителната война и азъ бѣхъ освободенъ. И слѣдъ като практикувахъ по избори като прѣдседател на окръженъ съвѣтъ, гледамъ избирателнитѣ комисии и министърътъ на вътрѣшнитѣ работи Гресеръ, намѣрили и мене мухасишъ за окръженъ началникъ, длѣжностъ, която се даваше на рускитѣ полковници и подполковници. Помня тогава, когато засѣдаваше великото Народно събрание, че повикаха и насъ, окръжнитѣ началници, които се намирахме тамъ и министъръ Гресеръ ни прѣдупрѣди да не отиваме съ нашитѣ граждански палта да приемемъ управлението. Казаха ни да си туримъ широки червени ширити и екселбанти, каквито ги иматъ генералитѣ. Азъ се облѣкохъ и като се огледахъ у дома въ огледалото, най-напрѣдъ уплашихъ майка си. Така облѣчени, той ни заповѣда да отидемъ да приемемъ длѣжността, защото българитѣ не бѣха свикнали да се подчиняватъ. И ние изпълнихме тая заповѣдъ. Като минавахме прѣзъ града и сръпахме руска войска, държаха ни подкозирогъ.

Искамъ да кажа, да не мислимъ, че генералъ-губернаторитѣ ни прѣчатъ. Ние имаме време да прѣчистимъ всички тия врѣмenni военни мѣрки и мѣроприятия. Губернаторитѣ въ освободена България сжществуваша докато се наредиха окръжни управители. Азъ бѣхъ окръженъ началникъ въ Провадия; послѣ въ 1880 г. ме прѣвѣстиха въ Варна за окръженъ управител и тамъ приехъ длѣжността отъ губернатора. По това време назначиха навсѣжидѣ

окръжни управители и околийски началници. Тѣзи работи ще се уредятъ и сега съ уреждане положението.

Другиятъ въпросъ бѣ за данѣцитѣ, какъ ще се събиратъ? Ами то има да дератъ кожата на мнозина неправилно. Ами ние тукъ още събираме неправилно данѣци. Говоря практически, защото това е тъй. Казватъ достойни чиновници да се назначавали въ новоосвободенитѣ мѣста. Ами че ние и досега не сме достойни да се управляваме. Елбетъ за ония крайща чиновникътъ, който се назначава, трѣбва да знае малко турски и гръцки, поне колкото да говори. Ами че тѣзи хора ще се промѣнятъ ли? Мнозина има да кажатъ: азъ не отивамъ. И мене, напр., да ме пратятъ, както едно време ме пращаха, не отивамъ. Така че, да не безпокоимъ още отсега тѣзи мъченици, наречени министри, въ това най-деликатно време, въ което тѣ сж станали мартири за да услужатъ на България въ единъ такъвъ тежъкъ периодъ като настоящия, който и ние чувствуваме. Като е така, да не бъдемъ тъй много вискателни. Ще дойде време, когато кривитѣ смѣтки, каквито имаме още тукъ и не сме ги доуправили, ще ги управимъ и тамъ. Ами че ако искаме сега за управлението на новоосвободенитѣ земи да пратимъ ангелитѣ, тукъ ще останатъ само дяволитѣ. (Смѣхъ)

Ето защо трѣбва да имаме прѣдъ видъ сждбосносно значение на цѣлата тая работа и г. Теодоровъ ако каза нѣщо хубаво, съжалявамъ, че не го каза по-рано, за да не вземамъ думата: „Ние ще наредимъ законъ — чакайте де, още не сме станали господари“. Азъ завчера казахъ, веднага да зарегистрираме България въ новитѣ ѝ рамки и съмъ готовъ да кажа: Нинѣ отпушамъ раба твоего Владико, но на-ли виждате, нѣмаме още талия. Като е така, азъ моля да не бъдемъ толкова вискателни и сжщеврѣменно съ хубавото и идеалното управление, което ще наредимъ, негрѣмѣнно да имаме чиновници отъ нашата партия, а така сжщо и отъ другитѣ партии. Тѣй като е, азъ ви моля да приемете този врѣмennenъ бюджетъ съ благодарностъ — него отъ зоръ го искате, а не за украшение — и да пристѣпимъ лю-скоро къмъ работа съ още по-голъмо довѣрие въ трудоветѣ на сегашнитѣ министри, които не могатъ, освѣтъ да бждатъ и тѣ доброжелатели на добрия редъ. (Нѣкой ржкоплѣскавъ)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. Димитъръ Тончевъ.

Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ искахъ само да поискамъ нѣкои обяснения отъ г. министра на финанситѣ. Въ § 5 на бюджетопроекта се прѣдвжжда една сума отъ 3.550.000 л. за желѣзници, пощи и телеграфи. Понеже въ новозавладѣнитѣ земи има, може да се каже, петъ желѣзнопѣтни линии: Мустафа-паша — Чатаалджа, Лозенградъ — Баба-ески, Солунъ — Скопие, Солунъ — Битоля и Солунъ — Деде-Агачъ — да-ли тази сума ще бжде за експлоатацията и поддържането на всички тѣзи линии, или само на частъ отъ тѣхъ. Защото, доволко зная, ние засега експлоатираме само линиитѣ Мустафа-паша — Чатаалджа, Лозенградъ — Баба-ески и Солунъ — Деде-Агачъ, а другитѣ двѣ Солунъ — Битоля и Солунъ — Скопие се експлоатиратъ отъ сѣрбитѣ и гръцитѣ. Това едно; значи, да-ли тая сума ще бжде за всички тия линии. Второ, съ вписването на тази сума, да-ли се прѣдрѣшава въпросътъ, че ще се продължи принципътъ за държавнитѣ желѣзници, т. е. да станатъ държавни, като се откупятъ, както се откупиха нашитѣ. По този въпросъ бихъ желалъ да зная мнѣнието на г. министра.

Още едно. Азъ ще изкажа едно желание, г. г. народни прѣдставители. Понеже ще гласуваме този бюджетопроектъ за новоосвободенитѣ земи, и понеже въ

тѣзи новоосвободени земи нѣкои отъ нашитѣ съюзници държатъ нѣкои мѣста, по всѣка вѣроятностъ, за наша смѣтка, то почитаемото министерство, като захване изпълнението на този бюджетъ, да бжде толкова деликатно спрямо нашитѣ съюзници, че да освободи, или да завземе онѣзи мѣста, които се държатъ за наша смѣтка, защото, може-би, имъ се прави една неприятностъ съ тая работа.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Кредитътъ, за който спомена уважаемиятъ народенъ прѣдставителъ г. Тончевъ отъ 3 милиона лева, е за всички желѣзници, които сѫ въ владѣние на българската войска. Вие знаете принципа на нашитѣ военни закони, който се състои въ това, че отъ врѣмето на мобилизацията всичкитѣ държавни линии се заематъ отъ военнитѣ, тѣ разпореждатъ съ тѣхъ. Този принципъ ние го разпрострѣхме и върху завоеванитѣ земи. Линиитѣ, които днесъ сѫществуватъ въ Турция и които сѫ въ сферата на операциитѣ на нашата армия, сѫ заети отъ българската войска и, слѣдователно, този кредитъ ще отиде за експлоатацията на всички линии безразлично, безъ да искаме да знаемъ коя линия на кого принадлежи. Съ това завземане, обаче, никакъ не се прѣдъръжава въпросътъ, какво ще стане съ тѣзи линии слѣдъ като се подпише мирътъ. Естествено е, тамъ има компании, които иматъ известни права; съ тѣхъ ще трѣбва, по единъ или по другъ начинъ, да се споразумѣемъ, и по този въпросъ правителството не е счело за нужно още отсега да се занимава. Мога да ви кажа даже, че една отъ тѣзи компании бѣше побързала да ни прѣдложи да ѝ откупимъ линията още сега. Ние казахме, че сега е още рано, понеже сме заети съ друго; като свършимъ войната, ще видимъ коя ще купимъ и коя ще оставимъ; всѣка една отъ тѣхъ е уредена на особени начала и на единъ общъ въпросъ да се даде единъ общъ отговоръ въ настояще врѣме е много мъчно. Нѣма съмнѣние, че най-желателно би било да станатъ всички линии държавни. До каква степенъ и кога ще успѣемъ да направимъ това, то е вече въпросъ, който ще дойде по-късно.

Сѫщо така прѣждеврѣменно е да се говори, отъ кого кои земи ще вземемъ. Надѣйте забравя, г. г. народни прѣдставители, че ние сме още въ война и че трѣбва да свършимъ тая война по единъ или другъ начинъ и да сключимъ миръ съ общия на съюзенитѣ балкански държави неприятелъ, и слѣдъ като се свърже мирътъ по начинъ, по който територията ще бжде заета отъ всички за смѣтка на всички, ние ще пристѣпимъ къмъ уреждането на нашитѣ смѣтки помежду ни. Но сега нито е умно, нито е патриотично да се занимаваме съ този въпросъ, когато сме си рѣшили помежду си сами да се не занимаваме съ него, докато не свържемъ миръ — нѣщо, което се диктуваше и отъ здравия смисълъ, и отъ доброто споразумѣние, и отъ интереса на нашето общо дѣло да направимъ. Зарадъ това на г. Тончева не мога да отговоря нищо по въпроса, който той зададе напоследѣтъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ А. Людскановъ: Г. г. народни прѣдставители! Не бихъ желалъ да взема и азъ думата подиръ обстоятелното обяснение на моя колега отъ финанситѣ. Обаче засега се нееднократно въпросътъ за администрацията въ новоосвободенитѣ земи, и азъ, като прѣкъсвамъ шефъ на това вѣдомство, дълженъ съмъ да кажа една дума по него. Изходната точка на г. Муханова, погрѣшна въ неговитѣ разяснения, както и

на всички господа, които говореха, е слѣдующата: сѣ си прѣдполагатъ, че ние окончателно сме присѣдинили земитѣ, които сега окупираме. Трѣбва да знаете, че България е подписала една международна конвенция, която регулира сегашното международно положение на заетитѣ отъ насъ страни. Конвенцията е подписана на 18 октомврий 1907 г. и се нарича Хагска конвенция. Сѫщата конвенция сѫ подписали и другитѣ наши съюзници. Къмъ тая конвенция има приложенъ единъ правилникъ, който гласи: „Правилникъ касателно законитѣ и обичаитѣ на войната по сухо“, и който правилникъ тѣй сѫщо, както и самата конвенция, сѫ задължителни за насъ и нашитѣ съюзници. Споредъ легвалитѣ въ тая Хагска конвенция основни начала, ние сме само окупирани известни провинции и ги държимъ фактически; ние управляваме странитѣ, които до вчера сѫ имали свой господаръ Турция, т. е. ние държимъ властта сега въ окупираниитѣ земи отъ името на оная държава, която силомъ сме изпѣдили отъ тая земя. Ние нѣмаме още титулъ, ако мога да се изразя на простъ юридически езикъ, за право на собствено на новитѣ земи.

М. Такевъ: Кръвта.

Министъръ А. Людскановъ: По силата на кръвта ние заемаме едно фактическо положение, но юридическото ще настѣпи, когато се подпише единъ договоръ за миръ, било съ Турция направо или, ако тя се откаже, може туй положение да се урегулира отъ нѣкоя по-голяма сила. Въ случай ние сме въ прѣговори съ Турция и докато не подпишемъ единъ миръ съ нея, съ който ние ставаме правособственици на всички онѣзи земи, които сега, по силата на кръвта, споредъ изражението на г. Такева, по силата на нашето оръжие, вземаме, дотогава ние врѣменно окупираме тия земи. Туй трѣбва да се разбере добръ. Ако е тѣй, ако днесъ отгортъкъ граничитѣ на старото наше царство ние сме само въ окупационно положение — косто тоже може да бжде два вида: може да бжде окупационно положение до сключването на миръ и може да бжде окупационно положение и слѣдъ сключването на мира — то ние не сме правособственици на новитѣ земи. Германцитѣ подиръ войната въ 1870 г. заеха голѣма частъ отъ Франция. Какво бѣше положението на управлението въ тия заети отъ германцитѣ земи? Бѣше ли присъединена французката територия къмъ Германия? По никой начинъ. Германцитѣ бѣха окупирани даже столицата на Франция. Въ сѫщото положение сме сега и ние. Подписа се мирътъ между Франция и Германия и, ако не се лъжа, три години още германцитѣ държаха двѣ или три провинции въ рѣцѣтъ си, управляваха ги, бѣха окупирани отъ тѣхъ, докато французитѣ не изплатиха уговореното военно обезщетение. За да се отгърватъ по-скоро отъ една чужда окупация, французитѣ направиха единъ заемъ, който се покри нѣколко пѣти и си изплатиха дълга по-рано. Така че въ 1873 г. чуждитѣ германски войски освободиха французката територия. Пита се сега: какво бѣше положението на германската войска въ окупираниитѣ френски земи? Това, което е нашето въ Турция. Нѣщо повече, германцитѣ продължаваха да окупиратъ французка територия слѣдъ сключването на мира. Тая земя, която тѣ окупирваха три години, бѣше ли германска? Не, тя бѣше французка, нѣма съмнѣние, но по договора врѣменно се управляваше отъ германцитѣ. Но по този правилникъ, който ви цитирахъ, и по Хагската конвенция, никой отъ воюващитѣ страни не може да иска клетва за подданство отъ жителитѣ на окупираната страна. Жителитѣ на тая страна не могатъ да се титулуватъ по никой начинъ подданици на оная страна, която ги е окупирала. Французитѣ

подданици бѣха французски, макаръ че извѣстни департаменти бѣха окупирани отъ германската войска. Слѣдователно, нашето положение въ тая страна, като минете Мустафа-паша и планинитѣ, които ни дѣлятъ отъ бившата Македония, сега наша нова провинция, е окупационно, тя е окупирана страна отъ българскитѣ побѣдоносни войски. Ако е тъй, какво е положението на властѣта, която е тамъ? Фактическото положение, което занимава властѣта въ тая страна, е слѣдующето. Има само една властъ, и недѣлите си прави илюзия, че има двувластие, че сме се отрекли отъ нѣкои наши права и привилегии, които имаме по конституцията. Днесъ въ окупиранитѣ отъ насъ бивши турски провинции Македония и Одринско има една властъ, властѣта на главнокомандующия, на българската въоръжена сила. Ето защо моя колега, когато отговаряше прѣди малко на г. Такева, му каза: той, съ единъ свой указъ, недавна излъчълъ — трѣбваше днесъ да се яви въ всички наши вѣстници или утрѣ — обявява всички сдѣлки, касателно недвижимата собственостъ, извършена въ тия страни, които сме окупирали, за недѣйствителни отъ 5 октомврий, отъ като се объяви войната.

Н. Мушановъ: Отъ коя дата е указътъ?

Министръ Т. Теодоровъ: Отъ прѣди 4—5 дена.

Н. Мушановъ: Когато засѣдава Народното събрание.

Министръ Т. Теодоровъ: Да.

Н. Мушановъ: Тогавъ ще го внесете да го одобримъ.

Министръ Т. Теодоровъ: Нѣма да го внасяме; ние не можемъ да законополагаме за тамъ.

Министръ А. Людскановъ: Германскитѣ главнокомандующъ, който бѣше окупирали французскитѣ департаменти и издаваше укази, които имаха силата на законъ, нито германскитѣ Райхстагъ, нито друго нѣкое германско народно събрание ги санкционираше.

Министръ Т. Теодоровъ: Ние не можеме да законополагаме за Одринско.

Министръ А. Людскановъ: Какъ можемъ да законополагаме за Македония и Одринско? Тамъ има единъ главнокомандующъ, който е распоредителъ съ фактическата властъ въ оная страна. Всичко издадено отъ него е законъ. Какво ще стане по-послѣ, е другъ въпросъ. Сега той управлява страната, и неговитѣ укази сж закони по силата само на оржиктето. Нѣма друго положение, г-да. Това е регулирано отъ единъ международенъ актъ, който сме подписали; и ако нѣкой говори друго, той говори противно на това, което е нашето междудържавно право. Този принципъ, отъ който трѣбва да излизате. Ама кръвъ сме пролѣли. Много добръ, но вие виждате, че, може-би, да се върнемъ отъ нѣкои мѣста. Може-би, казвамъ, азъ не зная, не дай Боже може това да стане, па и самата война още не е свършена. Азъ не казвамъ, че желая да стане това и никой българинъ или славянинъ не желае да стане, но кой може да ни гарантира утрѣ, слѣдъ скъсането на прѣговоритѣ, находа на войната. Войната е въ разгара си, ние имаме примирие и какъ можемъ да законодателствуваме за една страна, която само фактически държимъ? Ние нѣмаме още установени граници, нѣмаме установена властъ, освѣнъ властѣта на главнокомандующия.

Н. Мушановъ: Защо давате пари?

Министръ Т. Теодоровъ: Харчимъ за окупираната страна.

Министръ А. Людскановъ: Азъ ще Ви отговоря по този въпросъ. Руситѣ ето какво направиха. Като дойдоха въ България, при главнокомандующия, който бѣше великиятъ князь Николай Николаевичъ, братъ на покойния императоръ, имаше цѣлъ отдѣлъ за гражданското управление и князь Черказски бѣше назначенъ за заведующъ гражданското управление. А знаете, че имаше и дипломатическа канцелария при него, и когато дойде да се сключи примирие при него бѣше покойниятъ графъ Игнатиевъ и Нелидовъ — тѣ го подписаха отъ името на главнокомандующия; той имъ даваше пълномощие; отъ името на главнокомандующия се сключи примиренето и окончателниятъ миръ, който се утвърди отъ императора.

Д. Драгиевъ: Тѣ сж работи за самодържавна Русия.

Министръ А. Людскановъ: Азъ ви говорихъ за конституционна Германия, сега ви говоря за монархическа Русия. Международното право е едно и за конституционната и за монархическата държава. Защо ви прѣдставяме този бюджетъ?

М. Гайдовъ: Г-да! Помнете, че ще пращаме въ Македония за чиновници цѣлта на България. Хубаво цѣлте ще пратимъ, ако разсждаваме така.

Министръ А. Людскановъ: Полага се въпросъ: „Защо прѣдставяте бюджетъ?“ Можемъ да не прѣдставимъ; можемъ да направимъ слѣдующето: отъ кредита 50 милиона лева, който давате на Военното министерство, можемъ да отсѣпимъ една частъ за гражданското окупационно управление отъ тилового вѣдомство на армията и съ нея сума да си послужимъ. Ние бихме могли по този начинъ да постѣпимъ. Губернаторътъ ще ги назначава, той ще ги плаща и нѣмаше да пита нито васъ, нито насъ. Ние правиме една лочитъ къмъ Народното събрание, и понеже то засѣдава, искаме, съ ваше знание, да знаете, че къмъ 50-тѣ милиона лева още 3½ милиона ще дадете съ това специално назначение. Никой законъ не ни заставяше да направимъ това. И вѣрвайте, че ако постѣпихме така, не щѣхме да направимъ никакво закононарушение. Понеже министерътъ на финанситѣ иска да има по-точно счетоводство, той отдѣля тактъвъ специаленъ кредитъ и ви го прѣдставя на одобрение. Той не казва „щатъ“, защото самъ той и ние не знаемъ щата, понеже на изтокъ и западъ не знаемъ кѣдѣ ще бждатъ границитѣ ни. Ние само казахме grosso modo колко ще бждатъ околнитѣ; ние не казваме, че тѣ ще бждатъ еди-кои и еди-кои, не казваме кѣдѣ ще бждатъ поименно тѣзи и тѣзи околии — тепърва ще ги опрѣдѣляме. Пакъ ви казваме: „40 околийски лѣкари“, и то пакъ казваме на кутурица. Ще ви кажа при това, че ние нѣмаме лѣкари, и то не 40, а на-да-ли и 20 ще намѣримъ, понеже, както ви казахъ, ги нѣмаме.

Вчера телеграфирахъ въ странство да ни пратятъ 60 лѣкари, защото имаме борба съ епидемически болести, но ние не знаемъ още кѣдѣ ще ги пратимъ.

Н. Мушановъ: Кой ви говори по бюджета?

Министръ А. Людскановъ: Г. Мушановъ! Вие сте старъ парламентъоръ и знаете колко е неудобно да прѣсичате; когато Вие говорихте, азъ Ви изслушахъ.

Н. Мушановъ: То е вѣрно.

Министъръ А. Людскановъ: Азъ отговарямъ на въпроситѣ, които полагате. — Прочее, ние правимъ на Народното събрание една почитъ, като искаме неговото одобрение, и още за доброто смѣтководство нашето Министерство на финанситѣ отдѣля този кредитъ отъ 3½ милиона лева и казва: „Ето нѣкои подробности, ето какъ и какъдѣ ние мислимъ да изразходваме паритѣ“. Ние можехме за улеснение на васъ и на насъ да не ви прѣдставяме никакъвъ бюджетъ. Но ние не използвахме за тая цѣль кредита отъ 50-тѣ милиона лева, а можехме и отъ него да се ползуваме. Едно писмо отъ тилового управление казва: „Чиновниците, които ние сме назначили, ние ще ги плащаме“. И имать право. Но понеже ние искаме полека-лека да вземемъ управлението въ наши рѣцѣ, да въведемъ администрация, както прилича. Вие виждате, че полека-лека управлението прѣминава въ нашитѣ рѣцѣ.

Що е воененъ губернаторъ, за който тукъ толкова се говори. Отъ самото начало, г-да, стана едно смѣшание на понятията по въпроса. Понеже въ Русия има генералъ-губернатори, които имать особено положение, натоварени съ извънредни, чрѣзвичайни права, то когато се каже „генералъ-губернаторъ“, въ ума на много наши приятели се прѣдставява кой знае какво положение. Ето защо, когато се заговори за генералъ-губернаторъ, въ ума на много хора, които бѣха привикнали да имать прѣдвидъ особеното положение на генералъ-губернатора въ Русия, дѣто той бѣше прѣдставителъ на единъ неограниченъ монархъ съ всичкитѣ права на управление, се прѣдставяваше, че сѣщото туй положение се създава и въ Македония и Одринско. Това съвсѣмъ не е вѣрно. Никакви генералъ-губернатори не се устройватъ тамъ, а се уреждатъ военни губернатори за удобство на тиловата служба. Положението на двамата губернатори въ новоосвободенитѣ мѣста, споредъ моето разбиране, е нѣщо като командантъ надъ комендантитѣ, туй, което у насъ въ България е началникътъ на областното управление, както напр., въ Южна-България, въ Пловдивъ, е генералъ Илевъ. Той днесъ е воененъ губернаторъ за тази област. Той има подъ своето вѣдомство нѣколко команданта. Сѣщото е и положението на генералъ Вазовъ, затова и чинътъ му е генералъ-майоръ. Той е подчиненъ на началника на тилового управление, който пъкъ е подчиненъ на главната квартира. Главното тилово управление е управление аслж интендантско, то се грижи главно за продоволството на войската. Какъ ще може то да върши това, ако нѣма органи и то, на първо мѣсто, административни. Понеже окупиранитѣ страни не могатъ да се държатъ само отъ военнитѣ, защото послѣднитѣ сж нужни главно за военнитѣ дѣйствиа, затова бѣха взети отъ насъ на първо мѣсто почти всичкитѣ стражари, които въ военное врѣме се прѣобрѣщатъ въ полева джандармерия. Когато се окупираха мѣстата, ние нѣмахме толкова свободни граждански лица, за да туримъ навсѣкѣдѣ околийски началници. И какво направихме? Турихме офицери. Туря се единъ офицеръ за командантъ, дава му се въ разпореждане полева джандармерия и веднага се командирова едно гражданско лице, което знае по-добъръ администрация; ако могатъ да го намѣрятъ на мѣстото, турятъ го, ако не — искатъ го отъ мене. Азъ не съмъ правилъ нищо друго освѣнъ туй, което ми искатъ. Получавамъ телеграма отъ главното тилово управление, въ която ми се казва: „Назначете трима околийски началници“; ако ми кажатъ за какъдѣ, тамъ ги назначавамъ; ако не, кажатъ ми: „Турете на наше разположение трима околийски началници“, азъ ги търся и ги пращамъ. „Турете на наше разположение 10 полицейски пристави“ — пращамъ ги. Искатъ 50 стражари: ако не мога на намѣрия

50 стражари, пращамъ 20, защото ги нѣма, даже ги търсимъ съ обявление. На всички нѣмаме възможностъ да ушимъ дрехи. Та що правимъ ние чрѣзъ нашитѣ органи? Идемъ да помогнемъ на тилового управление, което има свой специаленъ органъ, който е началникъ на областта, командантъ надъ комендантитѣ, военния губернаторъ. Ако не бѣха подирили отъ мене началници и пристави, азъ нѣмахъ длъжностъ да имъ давамъ такива и не съмъ отговоренъ. Докато не се подпише договорътъ за мира, отговоранъ е само главнокомандующиятъ за управлението на окупиранитѣ страни; нѣдѣйте иска отговорности, какъдѣ ги нѣма и не може да ги има. Не мога азъ отъ тукъ да отговарямъ за тамкашното управление, въ врѣме на война, за дѣйствиата на войсковитѣ части, които има тамъ властта.

М. Такевъ: Г. Теодоровъ е на друго мнѣние.

Министъръ Т. Теодоровъ: Азъ ви казахъ мнѣнието си по въпроса за 50 милиона лева.

Министъръ А. Людскановъ: Ние, г. Такевъ, сме съгласни съ него. — Слѣдователно нѣма никакво отрицание на нашата властъ и не може да се говори за такива нарушения, за които говори г. Мушановъ. И ние тѣй сѣщо разбираме конституцията и искаме да пазимъ нашата властъ по-много, може-би, отколкото васъ, защото днесъ за пастие или нещастие, тя е въ наши рѣцѣ. Не сме ние, които ще се отремъ отъ нашата властъ, но не можемъ да направимъ невъзможното и незаконното, понеже туй, за което говорихте, и по нашитѣ закони е законно, и е съгласно съ международното право. Тѣй трѣбва да се разбира въпросътъ, ако искате да схванете истинското положение на работата.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Тѣй като нѣма записани оратори да говорятъ, ще дамъ на гласуване бюджетопроекта.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене законопроекта за бюджета на освободенитѣ земи за 3½ мѣсеца, начиная отъ 15 декемврий 1912 г. до 31 мартъ 1913 г., да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Министъръ А. Людскановъ: Моля да се вдигне за сѣданието за утрѣ съ дневенъ редъ, който е останалъ и онѣзи законопроекти, които сж готови въ комиситѣ.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Ще трѣбва да ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че по правилника има специаленъ денъ за отговоръ на интерпелации. Желаетъ ли Събранието да се занимае съ тѣзи отговори, като ги поставимъ на дневанъ редъ заедно съ въпроситѣ, останали отъ днешния дневанъ редъ, както и онѣзи, които трѣбва да бждатъ поставени на дневанъ редъ, а именно:

Второ четене на законопроектитѣ: първо, за пѣтитѣ и дневнитѣ пари на командированитѣ чиновници, служаци, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на ония граждански чиновници и служаци въ войската и военното вѣдомство; второ, за отлагане произвеждането изборитѣ за членове на селско-общинскитѣ сѣвѣти; трето, за разрѣшение на Видинската градска община да склучи заемъ отъ 150.000 л., и четвърто, за допълнение врѣмнената наредба за отсрочката (мораториума).

Прѣдварително ще трѣбва да се рѣши въпросътъ, приематъ ли г. г. народнитѣ прѣдставители да остане този дневанъ редъ за утрѣ, заедно съ отговора по интерпелациитѣ, които да се поставятъ утрѣ томе на първо мѣсто.

ставят на пръв дневен редъ. Ако бъде възможно, ще се отговори утрѣ, ако не — най-късно въ петѣтъ. Ако г. Абрашевъ не се поправи, другъ ще го замѣсти и ще отговори.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложеніето на г. министра на финанситѣ по нареждането на дневния редъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 8 ч. 20 м. вечерята)

Прѣдседательствующи подпрѣдседатели: { А. Буровъ.
Г. Згуревъ.

Секретари: { А. Кипровъ.
И. С. Бобчевъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.